

Teológia

A TARTALOMBÓL

DIAKÓNIA: SZOLGÁLÓ SZERETET, TESTVÉRI SZOLGÁLAT

Szolgalat Jézus szemléletében — Szolgalat és szabadság — Szolgalat a szeretet jegyében — Tanúság Jézus szeretetéről — Testvéri szeretet, testvéri szolgalat — A betegpasztoráció — Az üldözöttek megmentése — A nők egyházi szolgálata — Fialatok szeretetszolgálata — Szolgalatra kész öregek — A példaadás szolgálata — A Königsbergi Töredék karácsonya — Egyházközségi diakónia — Nostalgia vagy karitás — Találékony szeretet — Mozgássérültek pasztorációja — Liturgikus változások az Egyházi Törvénykönyvben

Belon Gellért — Boda László — Bozóky Éva — Cselényi István Gábor — Diószegi László — Gál Ferenc — Gots, Anton — Gyulay Endre — Hajnal György — Hetényi János — Hetényi Varga Károly — S. Huszár Éva — Paleta Éva — Seprődi Éva — Simándi Ágnes — Szennay András — Széll Margit — Verbényi István írása

XVIII. évf. 1984. 4. sz.

teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XVIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1984. DECEMBER

TANULMÁNYOK

BELON GELLÉRT: A szolgálat Jézus szemléletében	2
GÁL FERENC: Szolgálat és szabadság	6
BODA LÁSZLÓ: Szolgálatot vállalni a szeretetben	10
SZÉLL MARGIT: Tanúságunk Jézus szeretetéről	14
SZENNAY ANDRÁS: Testvéri szeretet — testvéri szolgálat	18

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE DR. ANTON GOTS ATYÁVAL,
A BETEGPASZTORÁCIÓ EGYHÁZMEGYEI FELELŐS VEZETŐJÉVEL
(AUSZTRIA)

A felebaráti szeretet új iskolája (S. Huszár Éva)	25
---	----

KORKÉP

Menedék az üldözötteknek (Hetényi Varga Károly)	29
Az irgalom követői (A nők egyházi szolgálata az első századokban) (Bozóky Éva)	33
Fiatalok szeretetszolgálata (Diószegi László)	37
Szolgálatra kész öregek (Paleta Éva)	39
A példaadás szolgálata (Seprődi Éva)	44
A Königsbergi Töredék karácsonya (Hetényi János)	47

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Az egyházközség diakóniája (Cselényi István Gábor)	49
Nosztalgia vagy karitás? (Gyulay Endre)	52
A szeretet találékony (Hajnal György)	55
Gondolatok a mozgássérültek pasztorációjához (Simándi Ágnes) ...	59
Liturgikus változások az Egyházi Törvénykönyvben (Verbényi Ist- ván)	62

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Magyar Ferenc

Krisztus arra tanít, hogy a szabadság legnemesebb formája a szeretet, ami az odaadásban és szolgálatban teljesebbé válik.

Redemptor Hominis 21.

Jézusba vetett hitünk sokkal többet követel tőlünk, mint a hittartalom ismeretét. Kereszténységünk nem csupán elfogadása az ismeretanyagként elének tárt tannak, nem is csak érzelmileg hangsúlyozott ragaszkodás egyházunkhoz, annak hagyományaihoz és fegyelméhez. Ez mind, de ennél sokkal több. A krisztushívők közössége azzal, hogy Mesterével és elsősülőt Testvérével Isten- és emberszolgálatra vállalkozik, tükrözi híven azt a közösséget, amely kezdetben Jézus körül alakult és, amely feltámadása után az Ő nevében gyűlt újra össze. Így tárja a világ elé azt a szeretetből „mindenkinek szolgájává” váló Jézust, aki követőitől is megkívánja: aki köztetek első akar lenni, szolgáljon mindenkinek (vö. Mt 20, 26). A krisztushívők közössége épp ebben a magatartásában, épp az ilyen szellemből fakadó életalakításában képes felülmúlni minden emberi közösséget, csoportot.

A Jézus Krisztusban hívők közösségének léte addig lesz hiteles világunkban, amíg valóban követi Mesterét, annak példáját, aki azért jött el világunkba, hogy szolgáljon, nem pedig, hogy neki szolgáljanak (Mt 20, 28). Ezek a kisebb és nagyobb közösségek létüket egyrészt annak köszönhetik, hogy újra meg újra megvallják: Jézus az Isten Fia, a Megváltó, másrészt annak, hogy önkéntesen és Isten iránti szeretetből vállalják a szolgálatot. Minden ember szolgálatát. A krisztushívők közössége azért nem válhat soha a szektásodás melegágyává, mert nem „exkluzív” társaság, mert — miként Krisztus a kereszten karját mindenki felé kitérte — a benne hívők is nyitottak a szeretetben vállalt egyetemessé szolgálatra. Viszont csakis az a közösség tud nyitott maradni az egyetemességre (katolicitásra), mely életével nemcsak a „tanító”, hanem a szeretetből önmagát másokért, mindenkiért odaadó, a szeretetszolgálatban önmagát felemesztő Jézust tárja a világ elé.

Ha az egyház hűséges akar maradni Urához, Jézushoz és egyben küldetéséhez is, akkor oly magatartásról kell — tagjaiban — tanúskodnia, melynek semmi köze sincs a szívek és lelkek fölötti, sőt minden egyébire is kiterjeszkedni akaró uralomhoz, mely híven tükrözi a krisztusi áldozatos szolgálatkészséget. E szeretetből vállalt szolgálat az egyház sajátos ismertetőjegye, mi több, lényegmeghatározó tényezője. Az, mivel a szolgáló szeretet „jelként” és „eszközékként” kell az emberek elé tárnia a legfőbb törvényt, a mindent egybefoglaló „új parancsot”.

Ameddig az egyház nem ismeri fel és főleg nem gyakorolja elégségesen szeretetszolgálatát, e krisztusi „diakóniát”, addig nem rendelkezhet azzal a kisugárzó erővel sem, melyre szüksége van, hogy küldetését igazolja. Semmitéle összejövétel, nagygyűlés vagy a legpontosabban megfogalmazott katekizmus sem képes Krisztus egyházát oly hitelesen igazolni, mint az a pohár víz, amit tagjai a szomjazóknak, az a szelet kenyér, amit az éhezőknek nyújtanak; azok az önkéntes szolgálatok, áldozatok, amit a kicsinyekért, betegekért, elhagyottakért vállalnak. Természetesen ez a „szeretetparancs” senkire rá nem kényszeríthető; ugyanakkor bennfoglaltan „anonim” módon élhet szellemében az is, aki még nem jutott el Isten Fiának ismeretére.

Krisztus a mi békénk, de ugyanő mondotta magáról, hogy tüzet hozott a földre. Össze-forraszt, de majd az „ő napján” lángba borít, szét is választ sok mindent, sokakat. „Jöjjetek Atyám áldottai! Vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot” (Mt 25,34). Vagyis azok, akik szerették az embereket és a legkülönbözőbb módon szolgálva segítették őket — Istent szerették és szolgálták.

Mindannyian veszélyben foroghatunk, ha csakis a „tanrendszer” ügyelünk, de megmenekülünk, az „ő országába” jutunk, ha soha nem feledjük: Jézus szívünkbe olyan szikrát rejtett el, melynek lángra kell lobbannia. Szeretetszolgálatunk lángjának szüntelenül égnie kell. Hiszen épp ezért jött el közeink.

Sz. A.

TANULMÁNYOK

Belon Gellért

A SZOLGÁLAT JÉZUS SZEMLELETÉBEN

Mai életünk egyik kulcsszava a szolgálat. Talán az élet demokratizálódása hozta magával, hogy a különböző tekintélyek és uralkmak alatt élő tömegek életkerete és munkálkodása elismerést és polgárjogot nyerjen. Az ember jogainak kibontakozásával e jogoknak megfelelő szolgáltatások is napirendre kerültek, a szolgáltatások elvégzése pedig nem más, mint szolgálat. És mindenképpen el akarja venni a modern fejlődés a szolgálatnak azt az embert megalázó jelentését, ami a rabszolgatartó társadalom szellemi maradványaként gondolkodásunkban valahogy még mindig érződik.

Pedig ebben a folyamatban egy evangéliumi alapvető gondolat érvényesül, amit az Úr Jézus Krisztus szemléletének középpontjába állított, de amit az ember mint kényelmetlen igazságot nem akart vagy nem tudott fölismerni, vagy ha fel is ismerte és szóban elfogadta, késedelmeskedett cselekedeteinek gyújtópontjába állítani. Érdemes ezért figyelmünket az evangélium tanítására fordítani, hogy megismerjük a szolgálat krisztusi felfogását.

A szolgáló Isten

E két szónak egymás mellé tévése a mi fülünknek szokatlan: szolgáló Isten. A végtelen, a hatalmas, az ítélő, esetleg szerető Istenről sok szó esik imáinkban is, a prédikációkban is, és az irodalomban is. De a szolgáló Istennek említése mintha egy kissé lefokozás lenne érzéseinkben, egy kis káromkodásfélét is érzünk benne. Pedig — mielőtt szólunk az Úr Jézus fölfogásáról —, azt kell megállapítanunk, hogy Jézus a szolgálatot isteni dimenzióba állította.

Jézus az élet lényegét jelentő magatartásról beszél, az Istenre figyelésről és az Isten érkezésére való várakozásról.

„Hasonlítsatok azokhoz az emberekhez, akik urukat várják vissza a menyegzőről, hogy mihelyt megjelen és zörget, azonnal ajtót nyissanak neki” (Lk 12, 36). Sorsdöntő magatartás, melyre Isten lényegi jóságával válaszol: „Boldogok azok a szolgák, kiket uruk érkezése ébren talál!” És most kimondja a nagy szót: „Bizony mondom nektek: fölövezi magát, asztalához ülteti és gondosan kiszolgálja őket” (Lk 12,37). A hűségesekek tehát szeretetével árasztja el, ami abban áll, hogy erőit és figyelmét összpontosítva rendelkezésükre áll, vagyis kiszolgálja őket. Akik tehát énjük legjavát adták az Istennek, azoknak Isten az ő enjének legjavát adja: a szolgálatot.

Elgondolni is képtelenségként hat, hogy a végtelen Abszolútum magát szolgálatára rendeli, sőt kiszolgáltatta magát a mérhetetlenül kicsiny teremtménynek. De Jézus tett ilyen „kopernikuszi fordulatokat.” Ha a szeretet szolgálat, és ha Isten is maga a szeretet, akkor azt kell és lehet mondanunk, hogy Isten maga a szolgálat. Eppen ezért a szolgálat nem más az ember életében sem, mint az isteni életben való részesedés, az Isten élete bennünk.

Hogy fiai legyetek Atyátoknak

És hogy ez nemcsak egy példabeszédnek odavetett megjegyzése csupán, de az egész evangéliumot átfogó valóság, az kiderül Jézus parancsainak indoklásából. Az ellenségszeret cselekedeteinek elvégzésére azzal biztat: „Legyetek tehát irgalmasok, mint a ti mennyei Atyátok is irgalmas” (Lk 6,36). Vagy amint Máté szemléletesebben fogalmazza meg: „... Így lesztek fiai a ti mennyei Atyátoknak” (Mt 5,45). Tehát az Istenhez való hasonlóság éppen ezekben a tettekben nyilvánul meg. Vagyis Istent utánozzuk, amikor az ellenségszeretet különböző formáit gyakoroljuk. Ez viszont azt is jelenti, hogy Isten mindig előbb teszi, amiket Jézus nekünk mondott. Ezek nem mások — emberi szemmel — mint meghunyászkodások az ellenségünk előtt. Jézus így is mondja: „Ne álljatok ellen a gonosznak” (Mt 5,39).

Isten korábban teljesítette és teljesíti most is a parancsot: „Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót haragosaitokkal, áldjátok átkozóitokat és imádkozzatok rágalmazóitokért” (Lk 6,27). Hiszen az egész megváltás Istennek ebből a megalázkodó lelkületéből fakad. Mint Szent Pál írja: „Isten azonban azzal bizonyítja irántunk való szeretetét, hogy amikor még bűnösök voltunk, Krisztus meghalt értünk” (Róm 5,8). Azután azt kéri tőlünk az Úr: „Ha megütkölsz a jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is” (Lk 6,29). A hosszan tűrő Isten mást sem tesz, csak újabb alkalmakat és lehetőségeket nyújt az istentagadóknak és káromolóknak arra, hogy istengyalásaitak újból és újból elkövessék. „Ha elveszik a köpenyed, add oda a köntösödöt is” (Lk 6,29). A lázadó ember mindig olyan akar lenni — a paradicsomkerttől kezdve — mint az Isten (Ter 3,5), és akárhány bábeli torony kudarca sem ábrándítja ki, hogy újabb kísérleteket ne tegyen arra, hogy Istentől elragadjon a köntösét és palástját: a dicsőséget (Ter 11,4). És az Isten nem vágja el az újabb és újabb kísérletek útját, sőt meghagyni látszik az isteni dicsőség magasán tetszelgő embert maga kivívta ragyogásában. Majd tovább: „S ha ezer lépésre kényszerítenek, menj el kétannyira” (Mt 5,41). Nobilitásban, nemeslelkűségben nem lehet az Istent fölülmúlítani. Ha jól meggondoljuk, Isten mindig többet ad, mint amennyit kérünk tőle, és ha nem várunk tőle semmit sem, akkor is létben tart, segít céljainkra, életünk kibontakoztatására, és így túlhaladja vele kapcsolatos elképzeléseinket. Isten az, aki minden kérőnek ad, és úgy kölcsönöz, hogy semmit vissza nem vár. Magát pazarló szeretettel „fölkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és bűnösöknek” (Mt 5,45).

Mindezekkel a ténykedésekkel Isten bizonyos fokú alárendeltséget vállal a magát öntörvényűnek valló emberrel szemben. Ezt pedig azért teszi, mert magát nem tagadhatja meg. A szolgálat valahogy hozzátartozik isteni életéhez. Mindez nem volt ismeretlen az Atyák irodalmában. A szentháromságos irodalomban a Szentlélek volt a Theos Diakonos. Bár az is igaz, hogy a Szentlélek szolgálatát elsősorban az isteni üdvterv végrehajtásában értelmezték.

Jézus szolgálata

Ha a szolgálat az isteni életnek a bensejéhez tartozik, akkor nem csodálkozhatunk, hogy az Úr Jézusnál a szolgálat olyan középponti helyet foglal el. Szent Pálnál ugyanis az Isten — jellemezve Fia egész szereplését — ezt mondja: „Krisztus Jézus vállalta a zsidóság szolgálatát, hogy bebizonyítsa Isten igazmondását és valóra váltsa az atyáknak tett ígéreteket” (Róm 15,8).

A Megváltó egész szereplése már Izajás prófétánál „az Úr szolgájá”-nak alakját ölti, és ezt veszi át az apostoli közösség, amikor Jézust „fölkent szent szolgád”-nak vagy „szent szolgád, Jézus”-nak nevezi (ApCsel 4,27.30).

Jézus maga egész élete feladatát szolgáltnak nevezi. „Az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon és váltságul adja oda életét sokakért” (Mt 20,28). Ezért biztatja övéit, hogy a mindennapi életben a szolgák helyét, az utolsót foglalják el. „Akkor odajön majd, aki téged meghívott és azt mondja: Barátom, jöjj följebb! Így becsületed lesz az egész asztaltársaság előtt. Mindazt ugyanis, aki magát felmagasztalja, megalázzák; aki magát megalázza, azt felmagasztalják” (Lk 14,10). A folytonosan versengő tanítványoknak nem győzi eléggé megmagyarázni, hogy „aki a legkisebb köztetek, az nagy igazán” (Lk 9,48). Az akkori társadalomban a rabszolgák a rétegződésnek legkisebb fokán álltak, akiknek mindenki parancsolhatott, és akiktől mindenki szolgálatot várhatott el.

De legpregnansabban az utolsó vacsorán fejezi ki Jézus a szolgálat értelmét. „Az uralkodók zsarnokoskodnak népünkön, s akik hatalmat gyakorolnak rajtuk, jötevőiknek hivatják magukat. Köztetek ne így legyen, hanem a legnagyobb legyen olyan, mint a legkisebb, és az előljáró olyan, mint a szolga. Ki nagyobb: aki asztalnál ül, vagy aki fölsszolgál? Ugye az asztalnál ülő? Én mégis úgy vagyok köztetek, mint a szolga” (Lk 22,25.26). Ugyanezt más oldalról világosabban részletezi, miután a lábmosást elvégezte. Az ámuldozó apostolokhoz fordulva így szól: „Megértettétek, mit tettem veletek? Ti Mesternek és Úrnak hívtok engem. Jól teszitek: az vagyok. Ha tehát én, az Úr és Mester megmostam lábatokat, nektek is mosnotok kell egymás lábát. Példát adtam nektek: Amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek. Nem nagyobb a szolga uránál, sem a küldött küldőjénél. Boldogok vagytok, ha megértitek ezt és így is tesztek” (Jn 13, 13—16).

A lábmosással Jézus olyat tett, amin Szent Péterrel együtt valóban képtelenkedhet az egész keresztyénység. Mert bár a szolgálatról Jézus csodálatos dolgokat mondott, mi azért egy kissé szellemi értelemben vagyunk hajlandók értelmezni ezt a szolgálatot. Jézus az utolsó vacsorán bebizonyította, hogy ő a legteljesebb értelmében használja ezt a szót, és nem állja a rabszolgai megalázódást gyarló apostolainál, sőt az életére törő Júdásnál is elvégezni. Ezzel mintegy foghatóan ábrázolta az oltáriszentségben való jelenlétben vállalt

kiszolgáltatottságot az emberi gyöngeségnek is, és az emberi gonoszságnak is. És ha belegondolunk, hogy a két évezred folyamán mennyi gyarló lélekbe tért be az eukarisztiás Krisztus, nem beszélve a szentségtörő áldozásokról és az oltáriszentség színeivel való visszaélésekről (fekete misék! stb.), akkor igazán megrendülten látjuk a nyomorult emberi-ség lábához odahajló Krisztus mérhetetlen alázatát és szolgálatát.

Ha pedig arra gondolunk, hogy ez az utolsó vacsorai lábmosás nemcsak az oltáriszentségben szolgálatunkra leboruló Krisztus képe, hanem a másnapi keresztáldozatban az emberiség üdvösségéért kiontott vérének is jelképe, mely hozzájárulásunktól függően érvényesül szívünkben, és szerencsétlen hatalmunkban áll megakadályozni üdvös hatását, akkor világossá válik, hogy a szolgálat és a megváltás nagyon is kicserélhető értékek, mint ahogy ő idézte: „az Emberfia azért jött, hogy ő szolgáljon és váltságul adja oda életét sokakért.” (Mt 20,28).

Jézus szolgálata-élménye

A szolgálatot szolgálják végzik. Éppen ezért érdemes beletekintenuk Jézus szolgálata-élményébe. Ezen azt értjük, hogy a mi Urunk más viszonylatban is használta a szolga szót. Azt pedig tudjuk, hogy az élő beszéd minden szavának megfelel egy egyéni élmény. Egy bizonyos erről a szóról. Nézzük meg, hogy milyen értelemben használja Jézus a szolga elnevezésű fogalmat. Abból ugyanis fényt tudunk deríteni arra a teljes érteleme, amit magára is alkalmazott. Így lesz teljes képünk a szolgálata jézusi értelmezéséről.

1. *Nem nagyobb a szolga uránál.* Ez a Jézustól többször is használt mondas a szolgálakról jelzi azt a sorsközösséget, amiben a szolga urával volt a régi társadalomban. Fejedelmek halálukkor a szolgálakat is a sirjukba vitték. Az úr dicsősége a szolgálajáé is volt, gyalázata szintén.

Jézus átérezte ezt az életközösséget és ezt a sorsközösséget az Istennel. Jól ismerte a Szentírást, és tudta Izrael történetét; azt, hogy milyen nagy csodákkal szemben milyen kemény nyakú és ellenálló volt a nép. Ugyanez a torz istenismeret gátolja a zsidókat abban, hogy higgyenek benne. „Sem engem nem ismertek, sem Atyámat, ha engem ismernének, Atyámat is ismernének” (Jn 8, 19). „Ha Isten volna Atyátok, szeretnétek engem” (Jn 8,42). „Aki Istentől van, hallgat az Isten igéire. Ti azért nem hallgattok rá, mert nem vagytok Istentől” (Jn 8,47).

Jézus ezt az Isten-közösséget a legszorosabban értelmezte. Nem akart több lenni Istennél. „En nem magamtól beszéltem, hanem az Atya, aki küldött engem, ő parancsolta meg, mit mondjak és mit hirdessek. En tudom, hogy az ő parancsa örök élet. Amit tehát hirdetek, úgy hirdetem, amint az Atya mondta nekem” (Jn 12,49). Ebből érthető az is, hogy Jézus megnyilatkozásai ószövetségi ihletésűek olyannyira, hogy beszédei tele vannak rejtett idézetekkel, amiket az Atya üdvtörténeti megnyilatkozásainak értelmezhetünk. Az örök Bölcsességgel személyi egységben lévő Jézus rendelkezett olyan szerialitással, mint akárhány filozófusunk vagy költőnk, akik a szellemnek addig járt utain fölüllemelkedve új gondolataikat új szavak mezébe öltöztették. Jézus is érezte az újdonság igényét. Beszélt az új bornak új tömlőkbe való öntéséről (Lk 5,38). De nem akart egy gondolattal sem eltérni Istenné akaratától.

2. *A szolgálata nem marad meg a házban* (Jn 8,35). Az Úr Jézusnak, mint a mennyei Atya Fiának, természetes lakóhelye az ég, illetőleg az isteni dicsőség. De mert vállalta a szolgálata, meg kellett izlelnie a szolgálak otthontalanságát. Ennek ad hangot, amikor az őt követni akaró ifjúnak mondja: „A rókának odája van, az ég madarának fészke, de az Emberfiának nincs hová lehajtsa a fejét” (Mt 8,20). S ha ezt a kijelentést elsősorban a fizikai otthontalanságra értenénk — bár ez is kisugárzása volt a lelki otthontalanságnak — Szent Pálhoz kell folyamodnunk, aki fölséges képen szemlélteti előttünk Krisztusnak ezt a lelki otthontalanságát, s egyben biztat, hogy mi is érezzük át ezt. „Ugyanaz a lelkület legyen bennetek — mondja —, amely Krisztus Jézusban volt. Ő, isteni mivoltában nem tartotta Istennel való egyenlőségét olyan dolognak, amihez föltétlenül ragaszkodjék, hanem szolgálai alakot fölvéve kiüresítette önmagát és hasonló lett az emberekhez. Külsejét tekintve olyan volt, mint egy ember; megalázta magát és engedelmes lett mindhalálig, mégpedig a kereszt-halálig” (Fil 2,5—8). Az istenségnek az a túlradó fénye, amit átsugárzott emberi valóján színéváltozásakor, földi életében visszavonult. Pedig ez akkor olyan erős volt, hogy a szenvedésének és halálának gondolatára sem hunyt ki. Míg máskor annyira visszahúzódtott, hogy maga bevallotta: „Most mélyen megrendült a lelkem” (Jn 12,27). Sőt tanakodóvá válik: „Mit is mondjak? Hogy szabadíts meg attól az órától, Atyám?” És biztatnia kell magát: „De hiszen éppen azért az óráért jöttem” (Jn 12,27). Vagy később a Getszemáni

kertben a tanítványok is észreveszik: „Egyszerre csak remegni és gyötrődni kezdett.” És maga is hangot ad benső világának: „Halálosan szomorú a lelkem” (Mk 14,33). Betetőzése pedig a kereszten való felkiáltása: „Istenem, Istenem! Miért hagytál el engem?” (Mt 27,46). A legnagyobb áldozat a szolgálat hangulati világában ez a lelki otthontalanság. Amikor vezető eszméinknek és szándékaink lelkesültségének fényei kiallszanak. A lélek ugyan érzi, hogy magára marad, és sehol semmi vigaszt vagy bátorítást nyújtó mozzanat nem jelentkezik. A szolgálatnak ugyanezt a lelkületét ábrázolja Jézus a mezei szolgáról szóló példabeszédében. „Melyiktek mondja béresének vagy bojtárjának, amikor hazatér a mezőről: Gyere ide tüstént, és ülj le! Nem azt mondja inkább: Készíts vacsorát! Gyűrközz neki és szolgálj ki, amíg eszem és iszom, aztán ehetsz-ihatsz magad is. Talán megkösözni szolgájának, hogy megtette, amit parancsolt neki? Nem gondolnám. Így ti is, miután megtettetek mindent, amire parancsot kaptatok, mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk, nem tettünk többet, mint ami kötelességünk” (Lk 17,7—10). A szolgálat fáradalmi, azok kipihenése, a siker és az érdem hiánya növelik a lelki otthontalanságot, amiket nem nélkülözhet a szolgálat szellemét teljesen betölteni kívánó ember.

3. A szolga nem tudja, mit tesz az ura (Jn 15,15). Félő, hogy a szolgálatnak ezt a krisztusi elemét ésszerűsége törekvő korunk nem méltányolja eléggé. Mindenre magyarázatot keresünk, mindennek indítékait és értelmét kutatjuk. Holott aki szolga, az nincs beavatva ura terveibe, szándékaiba, neki csak a kapott parancsot kell végrehajtania. Ha érti, ha nem érti; ha okosnak vagy célszerűnek tartja, ha nem.

Az Úr Jézus a szolgálatnak ezt az elemét is vállalta. Bár teológiailag erről igen nehéz beszélni anélkül, hogy Krisztus isteni tudását valamilyen módon kérdésessé ne tegyék. De az tény, hogy maga az Úr vállalta az evangéliumokban azokat a kitételeket, amik azt sejtetik, hogy valamilyen homály borongott bizonyos dolgokkal kapcsolatban a lelkén. Hogy ez a közölhetetlen tudás felhője volt-e vagy más, az a teológusokra tartozik. De az az imáandó a mi Údvözítőkben, hogy ezeket a fogalmazásokat le is iratta az evangéliumokban — így vállalva a hasonlóságot „a tudatlanok és tévelygők iránt” (Zsid 5,2). És ha ő merte ezeket így kimondani, akkor — a mi vizsgálatunkra és okulásunkra — merjük használni.

Egyes dolgokban nyíltan beszél az Úr is. „Azt a napot és azt az órát (az ítéletét) senki sem ismeri, a mennybéli angyalok sem, sőt még a Fiú sem, csak az Atya” (Mk 13,32). Hogy ki üljön jobbján vagy balján az ő országában, „azt nem én döntöm el — mondja — mert azoknak jár, akiknek Atyám készítette” (Mt 20,23).

De sokkal elevebbre vág Jézus látszólagos nem tudása saját megváltói szenvedésével kapcsolatban. Különös, hogy többször megemlékezik jövőendő szenvedéséről, de soha egyetlen szóval nem ad magyarázatot, hogy miért kell szenvedni. Nem mondja meg, ki szabta ki ezt a rettenetes halált és kinek kellett ezt rémséges váltságdíjjal lefizetni.

Getszemáni-kerti imájában mintha azt sejtetné, hogy más útja is lenne a megváltásnak. Így vezeti be könyörgését: „Atyám, ha lehetséges, kerüljön el ez a kehely...” (Mt 26,39). Ez azt a reményét fejezi ki, hogy hátha van egy másik megváltási mód, csak azt ő nem tudja.

És ott van a legvégső: Jézus nagy miértje a keresztfán. Úgy kérdezi, mintha nem tudta volna, amit feltámadása után olyan hévvel és meggyőző erővel bizonyított az emmauzsi tanítványoknak is, és a tizenegynek is húsvét este: „Ezeket kellett elszenvednie a Messiásnak” (Lk 24, 26.46). Amikor Jézus a keresztfán Istentől való elhagyatottságának miértjét elkialtotta, nem magyarázatot kért, csak fájalmának adott hangot. Hiszen a következő percben már a legtisztább bizalom imája fakad meg ajkán, nem csendben, hogy senki se hallja, hanem „hangosan fölkiáltott: Atyám, kezembe ajánlom lelkemet” (Lk 23,46).

A mindent bíráló ún. kritikus kereszténységnek csak részben van igaza. Istenszolgálatunkban nem lehet mindent bírálat tárgyává tenni. És emberi szolgálatunk is elveszti emberi mivoltát a folytonos mérlegelések és bírálgatások által. A szolgálat úgy lesz teljes értékű emberi szolgálat, ha meg tudunk hajolni annak titkai előtt, akinek a szolgálatában állunk.

Lehetne még teljesebbé tenni Jézus szolga-élményét, ha elemeznénk a néhány példabeszédében szerepeltetett szolgákat. A búzaföldben növekvő konkolyt irtani akaró (Mt 13,24—30), vagy a királyi menyegzőre az útszélekről vendégeket hívogató (Mt 22,1—14) szolgák készsége is benne élt Jézus tudatában, amikor a szolgálatról és szolgálásról beszélt.

Mindenesetre azt mondhatjuk, hogy Jézus a szolgálatnak kijelölte a helyét és isteni távlatot adott neki. Sehol nem mutatkozik annyira a bűn isteni világot felfordító szerepe,

mint éppen a szolgálatban. A szolgálat évezredekken keresztül megvetett és alábecsült emberi ténykedés volt. Jézus ismét radikálisan visszafordította eredeti helyére.

A középkor szerette az adágiumokat, a rövid, velős mondásokat. Abban szerepelt az is: Deo servire regnare est. Jézus kitágította ennek értelmét; tanítását ebbe a paradoxonba foglalhatjuk: servire regnare est, szolgálni annyit tesz, mint uralkodni.

Gál Ferenc

SZOLGÁLAT ÉS SZABADSÁG

Ellentétes fogalmak között nem mindig könnyű eligazodni, sem elméletileg, sem gyakorlatilag. Talán még soha nem emlegették az ember szabadságát annyira, mint korunkban, s ugyanakkor a közösségi élet ezerféle kötöttséget rak ránk. Igazolni kell mások jogaihoz, szokásaihoz, érdekeihez, s ez a gazdasági, mind kulturális, mind társadalmi tén. A „közösség szolgálata” ugyanolyan divatos kifejezés lett, mint a szabadság. Legalábbis a hatalom gyakorlását és a tekintély érvényesítését ilyen jelszóval akarják népszerűsíteni. Lelkünk mélyén érezzük, hogy az embernek joga van a szabadsághoz, de az is világos, hogy kölcsönös szolgálat, áldozat, segítség nélkül nem lehet emberi életet élni.

A kérdés tehát mindig az, hogy adott esetben mi a mérték, hogyan lehet a szabadságot és a szolgálatot egyensúlyba hozni. A kérdés összefügg az ember személyi méltóságával és azzal a gyarlóságával, hogy segítsre, irányításra szorul. A személynek joga van az önállósághoz, a megbecsüléshez, önmaga kibontakozásához, de megvan a veszély, hogy a megélhetés lehetőségéért kénytelen lemondani jogairól és valamilyen szolgálatot vállalni. Ezt a helyzetet könnyen kihasználják azok, akikben túlteng a hatalomvágy vagy a kapzsiság, s így alakul ki az emberhez nem méltó alá-, fölérendeltség. A kikényszerített szolgálat mellett azonban ismerünk önkéntes szolgálatot is, amelyet nem tartunk megalázóknak, hanem közvetlenül vagy közvetve a szeretet megnyilatkozását látjuk benne. Teológiailag ezt nevezük diakóniának, s ez a fogalom az apostolok kora óta kíséri az egyház életét. Természetes, hogy ennél a szolgálatnál is felmerül a motívum, a cél és a mérték kérdése, s az is természetes, hogy ide is becsúszhatnak a szenvedélyek és rendetlen hajlamok, amelyek minden emberi kapcsolatot megmérgeznek.

A szolgálat és a szabadság összefüggésének problémáját mind a mai napig Pál apostol foglalmazta meg legvilágosabban. Nem használt hozzá sem lélektani, sem filozófiai, sem teológiai eszme-futtatást, hanem egyszerűen az Isten és az ember üdvrendi kapcsolatát vette alapul hozzá: „Testvérek, meghívtatok szabadságra szól, de ne éljete vissza a szabadsággal a test javára, hanem szeretettel szolgáljatok egymásnak” (Gal 5,13). A kijelentésnek megvan a történeti háttere. Az apostol arról beszél, hogy a mózesi törvény aprólékos követelményeivel és a pogányság taburendszerével szemben Krisztus meghozta nekik az Isten gyermekeinek szabadságát. De az nem jelent olyan szabadosságot, hogy a test ösztöneit és vágyait korlátlanul követhetnék. Krisztus a szeretet törvényét hirdette meg, amelyben benne van minden köteletség Isten és ember iránt. Sőt ő nemcsak a szeretet parancsát nyilvánította ki, hanem kegyelmével szívünkbe is önti a szeretetet. Amit az ember szeretetből végez, azt nem érzi tehernek vagy megalázó tettnek; inkább arra gondol, hogy ő maga nagyobb lett az ilyen szolgálat által. Keresztény nyelven még azt is hozzátehetjük, hogy az ilyen szeretetben az ember az Isten szeretetét adja tovább, annak ad kifejezést, és meg van győződve az örök viszonzásról. A szeretetből fakadó szolgálat olyan légkört teremt, ahol mindenki feszélyezettség nélkül mozoghat, mert érzi, hogy megvan a jóakarát, a türelem, a nagylelkűség és a megbocsátás. Az igazi szabadságot tehát nem magunkban tapasztaljuk meg, hanem a közösségben. Függetlenséget biztosíthat az anyagi jólét is, mert nagyobb mozgási lehetőséget ad, de megmarad a veszély, hogy az ember önzővé válik és saját vágyainak rabszolgája lesz.

A szabadságot nem lehet úgy abszolutizálni, mint az egzisztencialista filozófia egyes képviselői teszik, főleg Sartre. Földi világunkban semmi nem abszolút, hanem mindennek az értelme a teremtés egészében elfoglalt és betöltött helyétől függ. Maga a földi élet sem abszolút érték, hiszen véges és mulandó. Az isteni kinyilatkoztatás azonban örök hazatalálást ígér számára. Az üdvösség rendjében mind a szabadság, mind a szolgálat csak út a személy tökéletesedéséhez. Ezért találunk a Szentírásban ilyen felhívást: „Ne látszatra szolgáljatok,

mint akik emberek tetszését keresik, hanem mint Krisztus szolgái, akik szívesen teljesítik Isten akaratát" (Ef 6,6). Ugyanakkor a feletteseket így figyelmezteti: „Adjátok meg szolgálótoknak, ami jogos és méltányos, hiszen nektek is van uratok a mennyben" (Kol 4,1).

Az egyháznak a szolgálatra, a diakóniára vonatkozó kifejezései abból a korból származnak, amikor a társadalom még ismerte a rabszolgaság intézményét. De már akkor megtalálta a módját annak, hogy az életnek ezt a megnyilvánulási formáját is bevonja az üdvösség légkörébe és rányomja az istentisztelet pecsétjét. Ma különösképpen érezzük, hogy a vallásnak csak akkor van mondanivalója, ha hozzájárul az ember reményének, lelkiületének, és közösségi kapcsolatainak értelmezéséhez. A vallás az egész életet az üdvösséggel hozza kapcsolatba, s azt várjuk tőle, hogy a konkrét helyzetekben szembesítsen Isten akaratával és ígéreteivel. A hívő ember minden adottságban megéli a felelősséget és az Istentől adott reményt. Ezért az apostoli egyház a rabszolgaság intézményét sem társadalmi szempontból nézte, hanem az üdvösség szempontjából. Ezt annál inkább megtehetette, mert az élet helyzetében sok a lélektani hasonlóság. A szolgálat mint teher nemcsak a jogi függésben jelentkezik, hanem az élet adottságaiban is. Mekkora kötöttséget jelent például a kitartás egy beteg házastárs mellett, tehetetlen öregeknek vagy nyomorék gyermekeknek a gondozása, vagy olyan munkaviszonynak az elviselése, amelyen nem tudunk változtatni, és ahol ki vagyunk téve igazságtalanságnak vagy zaklatásnak. Ilyen körülmények között tűnik ki, hogy milyen szerepe lehet annak a lelkiületnek, amely magasabb motívumok után indul és magasabb szellemiségből merít erőt. Még azt is meg kell jegyeznünk, hogy sokkal könnyebb az a szolgálat, amelyet mint erénygyakorlatot, magunk választunk ki, mint az, amelyet az élet rak ránk, s amelyet csak türelemmel és folytonos önlegyőzéssel tudunk megoldani. Pedig ezek a gyakoribbak, és az erénynek is ezek az igazi próbái.

Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy a mai egyházi reform a szolgálat lelkiületét is elemzi. Az egyház együtt elemegetti az Isten szolgálatát és az emberek szolgálatát, de úgy, hogy az Isten szolgálata nem merül ki az egyéni vagy a közös imában, hanem a megértő és tevékeny embertársi szeretet gyakorlásában tükröződik igazán. Isten szolgálata ugyanis nem más, mint az ő akaratának teljesítése, márpedig ő a megértő és segítő szeretet gyakorlását különösképpen hangoztatta. Érdemes felfigyelni arra, hogy az a lelkipásztori zsinat, amellyel az egyház a mai világban önmagát reformálni akarta, határozataiban szó szerint vagy értelem szerint mintegy kétszáz esetben hivatkozik a szolgálatra mint keresztény köteleiségre. Elsősorban természetesen a hivatalok viselőit figyelmezteti Krisztus kijelentésére, hogy a tekintélyt igazi szolgálattal kell gyümölcsözővé tenni, nem pedig uralomvágyal. Csak néhány utalást ragadok ki a zsinati rendelkezésekből. „Jézus Krisztus Isten népének lelki gondozására és szüntelen gyarapítására egyházában különféle tisztségeket alapított, amelyek az egész test javát célozzák. A szent hatalommal felruházott tisztségviselők tehát testvéreik szolgálatában állanak, hogy — egyazon célra szabadon és rendezett módon törekedve — mindenki elérje az üdvösséget, aki Isten népéhez tartozik és a keresztény méltóság hordozója" (Egyház 18.).

„Az a feladat, amelyet az Úr rábízott népe pásztoraira, igazi szolgálattal. A Szentírás kifejező módon diakóniá-nak nevezi, vagyis szolgálatnak" (uo. 24.). A szolgálat az egész egyházra vonatkozik, hiszen az az evangélium hirdetésével és a kegyelmi rend kiárasztásával az egész emberi nem üdvét szolgálja (Egyház a világban 42). Az egyház missziós küldetésével és munkájával nem akar semmiféle előjogot szerezni, hanem csak azt, hogy Isten segítségével készségeen szolgálhasson az embereknek (Missziók 12). Amikor az egyház párbeszédet akar folytatni minden jóakarátú emberrel, az a tudat vezeti, hogy „az egész emberiség meghívást kapott arra, hogy Isten gyermekeinek családjá legyen, s az egyház ezt akarja szolgálatával aktualizálni" (Egyház a világban 92). A világi apostolokról kiadott határozat az evilági intézményeket is úgy értékeli, hogy azok kötelesek az emberi személynek szolgálni és az igazi javát keresni (14). — Ez a hangnem nem azt jelenti, hogy az egyház versenyt akar futni divatos szólamokkal vagy népszerűsíteni akarja magát. Ez egyszerűen az evangélium hangneme, amelyhez mindig igazodni kell, és amelyet mindig követni kell.

Krisztus maga hangoztatta, hogy ő szolgálni jött, nem pedig szolgálatot elfogadni, s a szolgálatban elmegy életének az odaadásáig (Mt 20,28). A papnevelésről szóló határozat a szolgálat szellemére is utal. „Értsék meg a papnövendékek, hogy nem uralkodni fognak, nem valamilyen megtisztelő állás várja őket, hanem Isten szolgálatára és lelkipásztori munkára vannak lefoglalva. Ezért meg kell tanulniuk az engedelmességet, az igénytelen életmódot és az önmegtagadás erényét" (9.). Az egyház mindig tudatában van annak a kiválasztásnak, meghívásnak és küldetésnek, amelyet Péter levele (1,2,9) így fogalmaz meg: „Ti választott nemzedék, királyi papság, szent nép vagytok, hogy hirdessétek annak dicsőségét, aki a sötétségből meghívott benneteket csodálatos világosságra." De a kiválasztás éppen küldetésre szól, nem elkülönülésre vagy meddő öntetszélgsre. A szolgálat szellemét egé-

szen átfogó módon fejezte ki „Az egyház a mai világban” című zsinati határozat, amikor minden hívő közreműködését felajánlotta a világnak, hogy közreműködik a család válságának megoldásában, a kultúra fejlesztésében, a gazdasági rend kibontakoztatásában, a közösség javát kereső politikai tevékenységben, a társadalmi egyensúly és a béke megszilárdításában.

Az újszövetségi szent könyvek elsősorban az egyházi vezetők szolgálatáról beszélnek. Az apostolok Krisztus szolgái (Róm 1,1), Isten titkainak kezelői (1Kor 4,1), az ige szolgái (1k 1,4; ApCsel 6,4), az új szövetség szolgái (2Kor 3,6), akikre Isten a kiengesztelődés szolgálatát (2Kor 5,18) és a lélek szolgálatát (2Kor 3,7) bízta. De Jézus Krisztus kedvéért egyben a hívő nép szolgái is (2Kor 4,5). Viszont az is egyértelmű tanítás, hogy a hívők a szeretet parancsa alapján kötelesek egymásnak szolgálni. A keresztény ember nem állhat elő azzal a nézetrel, hogy „embertársaink jelentik a poklot számunkra” (Sartre). Az önmegvalósításból a szeretet feladatait és élményét nem lehet kiiktatni. Természetesen nem az ösztönös szeretetről van szó, amely inkább csak befelé néz, hanem arról a kitárulkozásról, amely mások igazi javát keresi. Ehhez pedig már felsőbb ösztönzés kell. Úgy, ahogy az apostol írja: „Mi nem magunkat hirdetjük, hanem Jézus Krisztust, az Urat, magunkat pedig csak úgy, mint a ti szolgákat Jézus kedvéért” (2Kor 4,5). Egymás javának keresése alapvető gondolat a kinyilatkoztatásban. Itt mindenekelőtt a misztikus test tanára kell gondolni, amit Pál apostol fejt ki. A tagok kötelesek egymás javát és az egész test javát munkálni. A karizmákat mindenki azért kapja, hogy szolgáljon vele, vagyis másoknak hasznára legyen (1Kor 12,7). A tagoknak be kell látniuk, hogy egymásra szükségük van. A test úgy épül fel, hogy egyik tag a másikért és az egészért van. Erről a misztikus testről mondja az apostol, hogy a szolgálatok különféleképpen benne, de az Úr ugyanaz (1Kor 12,5). Ő azonban nemcsak a szolgálatot adja és jelöli ki, hanem az összhangról is gondoskodik, mégpedig a Szentlélek által, hiszen általa kapcsolódunk Krisztushoz, általa válunk egy testté a keresztségben (uo. 13).

A kegyelmi közösségbe való beletartozást azonban nemcsak arról az oldalról kell nézni, hogy a tagok egymásra és az egészre vannak utalva, hanem arról is, hogy a tagok itt érik el személyes kibontakozásukat. A kegyelem mibenlétét helytelenül értelmezi az, aki csak megvilágosításnak vagy ösztönzésnek fogja fel. A kegyelem arra képesít, hogy egész egyéniségünkkel válaszoljunk Istennek, aki szeretettel közeledik és hív. A misztikus testbe való beletartozás ilyen kegyelmi állapot. Nemcsak felhívás vagy kötelezettség van benne, hanem képesítés arra, hogy szabadon, létünk egész értelmét felfogva álljunk szembe Istennel és embertársainkkal. Az egymásrautaltság, az egymásért való élés tehát átmenet a szabadság élményébe: szabadon vállalom mindazt, amit a hit és a szeretet megkövetel, mert ez adja meg életem tartalmát. Ebben az is benne van, hogy a szabadság nem helyzet, hanem személyes tudat. Akkor érzem magam igazán szabadnak, ha ráálltam arra az útra, amely legjobb meggyőződéseim szerint elvezet emberi célokhöz, s amelybe belevihetem egész erkölcsi erőlködésemet. Ha ilyen keresztény értelmezést adunk a szabadságnak és a szolgálatnak, akkor rájövünk, hogy a kettő összetartozik és egymást feltételezi. Önmagában a szolgaság azért nyomasztó, mert nincs benne ígéret és remény. A szeretettel vállalt szolgálat azonban mindkettőt tartalmazza.

Senki nem fejtette ki jobban ezt az összefüggést, mint Pál apostol az 1Kor 9,19–23-ban: „Mindenkitől független voltam, mégis mindenkinek szolgája lettem, hogy minél többet megnyerjek... Akik a mózesi törvény alatt élnek, azok között én is a törvény alárendeltje lettem, noha már nem vagyok neki alárendelve. Akikre ez a törvény nem vonatkozik, vagyis a pogányok között olyan lettem, mint aki kívül áll a törvényen, pedig nem állok kívül Isten törvényén, csak hogy megnyerjem őket is. A gyöngék között gyöngé lettem, hogy megnyerjem a gyöngéket. Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit üdvözítsek.” Érdekes dialektika ez. Minél nagyobb az elkötelezettség, annál szabadabb személynek érzi magát, mert tudja, hogy helyes úton jár, és „része lesz az evangélium ígéretében”. A magyarázat ott van, hogy az így vállalt kötelezettségekben a tekintet végső fokon Krisztusra irányul, aki elvárja ezt a szolgálatot, megadja hozzá a segítséget és biztosítja az érdemek jutalmát: „Amit legkisebb testvéreim közül eggyel is tettemek, velem tettétek” (Mt 25,40).

A szolgálatot és a szabadságot mint érdekes dialektikát említettem, mert a kettő keresztény szempontból nem zárja ki egymást, hanem inkább kiemeli és erősíti. Ezt még egy másik oldalról is megvilágíthatjuk. Keveset gondolunk arra, hogy a kereszténység Krisztusban az újdonság és a teljesség színezetében jelent meg, s ezt az újdonságot azóta is hordoznia kell. Szeretet mindig volt az emberek között: nemcsak ösztönös szeretet, hanem igazi jóakaró szeretet is, hiszen az emberiség mindig a megváltás kegyelmének hatása alatt állott. Jézus ennek ellenére a szeretetet úgy hirdeti meg, mint új parancsot (Jn 13,34). Új az, ami más, mint a régi, amiben van valami feltűnő, szokatlan, meghökkenítő és megnyerő. Ha Isten maga határozza meg az ember vallási magatartását, az nemcsak szellemibb és harmó-

nikusabb, mint az emberi elgondolás, hanem arra van hivatva, hogy legyőzze az egyhangúságot, az ösztönöséget, és ellensúlyozza az idő távlatának homályosító hatását. Az ilyen szeretet kötelező, mert Isten parancsolja. De új azért lesz, mert helyet kap benne az emberi találékonyság, az önmagunk fölé való emelkedés és a kegyelemnek soha el nem apadó lüktetése. Az új parancs azt jelenti, hogy valami több van benne, mint amit természetesnek és magától értetődőnek tartunk. Krisztus megfogalmazása szerint valami többnek kell lenni benne annál, mint amit a vámosok és a pogányok is megtesznek (Mt 6,46—47). Erre az újdonságra hívja fel a figyelmet Krisztus akkor is, amikor a szeretet mértékül azt állítja tanítványai elé, ahogy ő szerette őket (Jn 15,12). A nyárspolgári vallásosság, a takaréklángon való éldegelés akkor következik be, amikor a hitünk már nem tükrözi ezt az újdonságot és nem készlet annak keresésére. Igaz, számolni kell azzal is, hogy ilyen értelemben az újdonság az öncélú ember szemében balgaságnak látszik. Gondoljunk arra, hogy kétezer évvel ezelőtt például a stoikus bölcsélet mennyire elítélte a részvétet, az együttérzést, és korunkban Nietzsche is azért bélyegezte a kereszténységet lealacsonyító vallásnak, mert a megbocsátás és a részvét hirdetésével akadályozza a hatalomra törő akarat kibontakozását. Mi tudjuk, hogy az igazi szeretet mindig parancs és eszmény marad, amelyhez fel kell emelkedni. A keresztény szolgálat nem következik az ösztönökből. Az ösztön mindig önző és kizárólagos. Az igazi szeretetet az apostol karizmának mondja, amelynek forrása maga a Szentlélek. Ezért nem is merjük állítani, hogy magunktól képesek vagyunk a szeretet követelményeinek megfelelni. Csak a kegyelem ereje képesíthet rá. Újdonsághoz tartozik a természetfölötti vonása is.

Az isteni parancs előzménye az, hogy testi és lelki szempontból rászorulunk egymás szolgálatára. Isten csak azt parancsolja meg, ami földi és örök életünk szempontjából javunkra válik. Azért az ilyen szolgálat vállalása nem lealacsonyodás, még ha áldozattal és kiüresedéssel jár is. Magasabb síkon, a hit világában átélethetjük a vele járó gazdagodást. A szeretetből fakadó szolgálatban benne van az önkéntesség, a nagyobb érték vállalása és az emberi élet transzcendenciájának megvallása. Kifejezzük, hogy az emberi személy érték, örök hivatása van és Isten magáénak vallja. Az igazi szeretet előzetes és kezdeményező, s ezért nem vár ellenszolgálatot. Arra is lehetne gondolni, hogy a nagylelkű szeretet esetleg hány, önmagáról megfeledkezett vagy kétségbeesett embert segített hozzá, hogy tudatára ébredjen igazi kilétének és emberi hivatásának. Az Isten országa ilyen eszközökkel terjed. Maga Krisztus is ezzel a módszerrel terjesztette. Az emberek közötti kölcsönös függés következik a természet adottságaiból és követelményeiből. De az apostol ezen túlmenően a Krisztusban való egybetartozást veszi alapul, s ott mindenki egyforma: „Nincs többé zsidó vagy görög, szolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindnyájan eggyé lettetek Jézus Krisztusban” (Gal 3,28). Csak ezen az alapon mondhatja, hogy „aki mint rabszolga nyert hivatást az Úrban, az az Úr szabadosa. Viszont, aki szabad emberként kapta a hivatást, az Krisztus rabszolgája” (1Kor 7,22). A hozzá való tartozás jogcíme az, hogy „nagy nagy váltságdíjat fizetett értetek” (uo. 23), s ez hozta meg a természetfölötti felszabadítást. Ha pedig ő így vállalta a szolgálatot, akkor a hasonló szolgálat mindenki számára megtisztelő. Az apostol ugyan leírja ezt a kijelentést is: Ne legyetek emberek rabszolgái (uo.), de ez is a fenti összefüggésben hangzott el, s ezt akarja jelenteni: Ha Krisztushoz tartoztok és ő az üdvösség rendjében szabaddá tett benneteket, akkor ne csatlakozzatok olyan emberekhez, akik nézeteikkel az ösztön és a bűn szolgálóivá tesznek titeket.

A szolgálatot a lelki oldaláról néztük. Összefoglalásul még megjegyezhetjük, hogy mindez be van állítva az ember megváltásába és megigazulásába. Abban az értelemben is, hogy folytatódig benne Krisztus keresztútja és engesztelése. A zsinati okmányokban ismétlődik a megállapítás, hogy a keresztény szolgálat szellemének kialakításához szükséges az önmegtágadás, a lelki értelemben vett szegénység, az alázat és a kereszthez való hűség. Az okos aszkézis azt célozza, hogy a szellem egyre nagyobb helyet foglaljon el életünkben. Az átszellemesítés hajlékonyságot, alkalmazkodóképességet, tettekézséget hoz, s ezért lehet az öröm forrása. A tapasztalat igazolja, hogy csak annak van ideje mások számára, csak az tud emberekért élni, aki túljutott azon, hogy tárgyakért éljen. Vallási értelemben nem bér-szolgálatról beszélünk, hanem személyes odaadásról és igyekezetről. Az ember csak akkor tud önzetlenül kinyílni és megnyilatkozni, ha nem magát keresi és nem a hasznot nézi minden kapcsolatnál. A zsinat az egyházi megújuláshoz ezért hangoztatta annyira a papság számára a szegénység szellemét.

A szolgálat szellemének része az alázat, ami azonban nem azonos a féltékenységgel, a bizalmatlansággal vagy a visszahúzóddással. Az alázat nem befelé, hanem kifelé néző erény. Nem akarja az önbecsülést és az önbizalmat kiiktatni, hanem tudomásul veszi, hogy Isten mindenkinek adott képességet, hivatást, tehát engedjünk másokat is boldogulni. Ennek az alázatnak az őspéldája az önmagát kiüresítő Fiú, aki fölvetette a szolga alakját, értünk szegény

lett, hogy szegénysége által meggazdagodjunk (Fil 2,6; 2Kor 8,9). Amikor az emberek annyira be vannak állítva az érvényesülésre, s ugyanakkor olyan nagy veszély az elmagányosodás, akkor a személyes odafordulás nagyobb jótétemény lehet sokak számára, mint az anyagi-segítség. Az ilyen szolgálat akkor válik erénnyé, ha állandó magatartás és állandó gyakorlat marad. Ehhez pedig az erőt a kereszthez való hűség adja meg. Sem az egyháznak, sem az egyes hívőnek nem szabad elfelejtenie, hogy a misztikus test tagjainak megmaradt az üdvtörténeti szerepe: kiegészíteni, ami híja van Krisztus szenvedésének (Kol 1,24). A kereszt rámutat a szolgálat nagyságára és jutalmára. Nem azért vállaljuk a terhet, hogy a törvény betűjének eleget tegyünk, hanem azért, hogy beköltözzünk Krisztus lelkületébe és hogy a megváltás áldásainak vele együtt mi is közvetítői lehessünk mások számára.

A zsinaton a *szolgálat teológiájának szövevei* elsősorban Augustinus Bea és Yves Congar voltak, s utána is ezt a spiritualitást terjesztették. Bea bíboros már jó ideje elment, Congar most nyolcvanéves. Ez a tanulmány az ő eszméinek a visszhangja is akart lenni.

Boda László

SZOLGÁLATOT VÁLLALNI A SZERETETBEN

Korunk embere nagyon érzékeny a szavakra, ha azok nem közvetítik hitelesen a bennük rejlő tartalmat. Ugyanakkor megfigyelhető, mennyire képes áldozatul esni a tetszetős szavak álarcába bűjt fogalmaknak. A „szolgálat” szóval kapcsolatban nincs ilyen gondunk. Ha azonban igéstitjük a főnevet, máris veszedelmes kétértelműség az eredmény. A „szolgálni” szó jelez valami magasrendű emberi-erkölcsi értéket és valami nyomasztóan ellenszenves dolgot, amikor az ember kényszerű szolgálai állapotát, a rabszolgaságot vagy a szolgálai magatartást idézi. Ez utóbbit a szolgálat szó teológiai jelentése határozottan elhárítja. Erről a szóvegösszefüggés mindenkor tanúskodik. Mégis érdemes fölvezetni azokat a legjellemzőbb ismertetőjegyeket, melyek az igazi szolgálatot megkülönböztetik a szolgálaiságtól.

A szó erkölcs-teológiai értelmében vagy etikai vonatkozásában a „szolgálat” azt jelenti, hogy odafordulok a másik felé és rendelkezésére állok, amikor segítségre szorul. Ha „szolgálatban vagyok . . . nem vagyok magamé, időmmel és képességeimmel nem rendelkezem saját belátásom szerint” — fogalmazza meg Mihályi Gilbert. A szeretetszolgálat jellemzője viszont az, hogy „önkéntes”, vagyis szabad elhatározásból fakad, nem pedig kényszerűségből. „Dijmentes” is, mert aki szolgáló szeretettel kisegíti embertársát, nem pénzért, nem jutalomért teszi. Ezen a motiváción nem változtat az sem, ha szándékától eltérően jutalmat kap („Nem ezért tettem”). „Nem kötelezhető”, ti. jogilag. Szeretetből, irgalomból, emberiségből segít a szolgálattelévő, nem pedig azért, mert a törvény előírja, amit tennie kell. S nagyon figyelemre méltó az is, hogy a szó teológiai vagy etikai értelmében az erősebb tudja segíteni a gyöngébbet. Ebből is kitűnik, mennyire nem szegyélnivaló.

A „szolgálat” szó teológiai értelme akkor táru föl, ha — legalább dióhéjban — a Hiszekegy három sarkalatos hitgazsága szempontjából nézzük. Ezek: Isten, Krisztus, Egyház.

a) A *kinyilatkoztatás Istene az irgalom Istene*. „A teológusok között vannak, akik azt mondják, hogy Isten tökéletességei és tulajdonságai között az irgalom a legnagyobb. Ehhez a Biblia, a Hagymány és Isten egész hívő népének élete is bizonyítékokat szolgáltat” — fogalmazza meg a teológiai háttér lényegét II. János Pál pápa a Dives in misericordia c. körlevélben (II. 75.). Arisztotelész Istene az „önmagát gondoló Gondolat” a magába mélyedő tudós vagy művész képzeleti társítja tudatunkban. A kinyilatkoztatás Istene az elesettségünkben felénk forduló irgalmas szeretet Tanúja, „az irgalmasság Atyja és a vizsgálat Istene” (2Kor, 1,3). Nem csupán az ember Isten-szolgálatáról beszélhetünk tehát, hanem Isten „emberszolgálatáról”, melyre az említett ismertetőjelek kivétel nélkül alkalmazhatók, legfeljebb a mindenható Valóság mértéke szerint.

b) Az „irgalomban gazdag Isten” (Ef 2,4) irgalmassága leghatalmasabb jeleként elküldi megváltásunkra Jézus Krisztust, aki megmutatja nekünk az Atya irgalmát. Hogy életét és egész személyét áthatja a szolgálat, afelől az Evangélium semmi kétséget sem hagy. „En vagyok, aki szolgálok”, mondja Jézus önmagáról (Lk 22,27). Magára vonatkoztatja Izajás szavait, melyeket Jahve „szenvető szolgájáról” mond (vö. Iz 53,1—12). Sőt, ezen túlmenően, kifejezetten hangsúlyozza: „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és váltságul adja oda életét sokakért” (Mt 20,28; Mk 10,45). Amikor megmossa az apostolok lábait, ennek a küldetésnek végzi jelképes és emlékeztető cselekedetét.

Életében a szolgálat nem „betét”, nem „diszitőelem”, nem „járulék” vagy „betoldás”, nem időnként felszakadó nagylelkűségi érzés és cselekedet, hanem állapot. „A szolgálat Krisztus életének alapjellege” — mondja Mihályi Gilbert.

c) Az egyház küldetése az, hogy ebben a tekintetben is folytassa Krisztus művét. „Az Egyház valóban él, amikor vallja és hirdeti az irgalmat — a Teremtő és Megváltó legcsodálatosabb tulajdonságát —, és amikor az embereket az Üdvözítő irgalmának forrásaihoz vezeti, melyeket őriz és osztogat” — mondja erről II. János Pál az említett körlevélben (II. 77.); más szóval: „Tanúskodnia kell Isten irgalmáról, amely Krisztus egész messiási művében megnyilvánult” (uo. 73.). A II. Vatikáni Zsinat óta „jelszóvá” lett, hogy a Krisztus művét folytató közösség nem hatalmi egyház kíván lenni, hanem „szolgáló egyház”, amely „hozzájárulhat az emberiség családjának emberibbé tételéhez” (GS 40.), melynek megszívlelnivaló üzenete, hogy „minden emberi tehetséget Isten szolgálatára és az emberek javára kell kamatoztatni” (GS 41.). Ehhez megfelelő cselekvési önállóság is szükséges. Ezért az egyház óhaja, „hogy mindenki javát szolgálva szabadon fejthesse ki tevékenységét” (GS 42.).

A „teológia” szó teljes keresztény értelme: Isten Krisztus által az egyházban, melyet a Szentlélek ereje éltet és hat át. Isten léte így válik számunkra a szeretet jeleiben megragadható *Jelenlétté*, az üdvösségtörténet megtapasztalt valóságává.

A szolgálat fogalma lényege szerint gyakorlati irányvételű, amely cselekedetekben mutatkozik be. Ezért teológiailag erkölcsi és lelkipásztori hangsúlya van. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni „anonim” értelmét, tehát azt, hogy a nem kifejezetten hívő, a kereső, tájékozódó ember is képes olyan etikai értelmű szolgálatra, amelynek üdvösségi dimenziója van. Hiszen az emberszolgálatra való belső felhívás „telefonja” a lelkiismeret. Alkatunkban hordozzuk tehát a felszólítást, világnézeti hovatartozásunktól függetlenül. Enélkül az emberi etikum már rég halálra lenne ítélve önző érdekeink által.

Erkölcsi küldetésünk: szolgálni az embert

Amikor a „szolgálat” szó etikai jelentését kutatjuk, feltárul előttünk annak szűkebb és tágabb értelme. Szorosan véve a szó jelentését, észre vesszük, hogy a belső igény támogatást és erősítést kap a külső körülmények oldaláról, amikor valaki — nagykorúsága talán legbiztosabb határpontján — megkezdti képességeinek az emberi közösség felé való kamatoztatását. A házasságban vagy a munkában, a szakmai hivatásban egyaránt felfokozott igény — a belső felszólítás aktivizálója —, hogy az emberi tevékenység szolgálatává váljék: a családban, a társadalomban, az egyház szolgálatában magasztosodjék istenszolgálatává. Amikor azonban evangéliumi értelemben használjuk a szót — bár a határok elmosódnak —, már azt a tágasabb értelmet vesszük tekintetbe, ami túllép a családban, a társadalomban és az egyház alapjában véve még hivatalos, sok tekintetben kötelező jellegű és természete szerint ellenszolgálatással járó tevékenységén. A szoros értelemben vett szolgálatnak is megvan az a sajátos többlete, amely túllép a jogok és kötelességek jutalommal és büntetéssel szankcionált fogalmi körén. A „szolgálat” szónak teljesebb etikai, erkölcsstani értelme mégis az irgalomból fakadó embertársi szeretet cselekedeteiben mutatkozik meg és tárul fel. Az irgalmas szeretetben megfedkezünk önző önmagunkról, feladjuk kényelmünket a másikért, a rászoruló embertársért, ami az „emberiesség”, az „emberi szolidaritás” szavakban tükröződik hitelesen. Ez pedig túllép a közvetlen élethivatás kereteiben jelentkező igényen, amely a hozzátartozókkal, munkatársakkal, ránk bízottakkal kapcsolatos. A lelkiismeretes munkába induló „szolgálatba megy”. A lelkiismeretes keresztény viszont állandóan „szolgálatban van”. Életében bármikor találkozhat olyan helyzettel, amely a rászoruló embertárs, a „felebarát” segítségéért kiáltó szavában, tekintetében vagy egyszerűen elesettségében konkretizálja számára Isten hívását, ill. Jézus figyelmeztetését.

A hagyományos erkölcsstani és katekizmus ebben a tágasabb és egyben evangéliumi értelemben különböztette meg az *irgalmasság testi és lelki cselekedeteit*. Az egyház jó érzékkel és sok évszázados tapasztalat birtokában alakította ki a Szentírás tanítása nyomán azokat a cselekvési kereteket, amelyekben az üdvösséget munkáló emberszolgálat részint típusos, részint erőteljesen jellemző formáit megtaláljuk. Mai nyelven, mai körülmények figyelembevételével így lehetnek ezeket összefoglalni:

- Adj ételt az éhezőnek, italt a szomjazónak.
- Adj szállást annak, aki rászorul.
- Segítsd a ruhátlant, hogy felöltözhessen.
- Látogasd meg beteg hozzátartozódat. Látogasd meg azt, akit senki sem látogat.
- Fejezd ki együttérzésedet az ártatlanul bebörtönzöttekkel, még akkor is, ha a világ távoli pontján élnek, emberi szolidaritásból. Segítsd jogos börtönbüntetésüket letöltött embertársaidat, hogy újra megtalálják helyüket az emberi közösségben.

— Add meg a végtiszteességet elhunyt embertársadnak azzal, hogy részt veszel a temetésén, ha közvetlenebb kapcsolatban voltál vele. Ilyenkor felejtse el, ha feszültség volt közöttetek, vagy valamivel megbántott.

— Tanítsd azt, aki rászorul az ismeretekre, különösen az élet értelmének és céljának tekintetében. Add át neki érettebb tapasztalataidat.

— Ha valaki tanácsot kér tőled az élet mélyebb dolgaiban, adj neki valóban okos tanácsot, igazi jó tanácsot, hogy kiláboljon kétségeiből.

— Vigasztald meg azt, akit életkörülményei szomorúságba, elkeseredésbe, olykor pedig a kétségbeesés szélére sodornak. Könnyebben elviseli, ha érzi, hogy vannak, akik mellette állnak, vele éreznek.

— Viseld el „a másikat” az emberi közösség különböző területein: családban, iskolában, lakóhelyen, munkatársi viszonylatban.

— Figyelmeztess embertársadat, ha valami bűnös dolgot akar tenni — önmaga vagy mások romlására —, hiszen felelősek vagyunk egymásért. Tedd ezt barátilag, ne felsőbbeségek kioktatással.

— Tudj megbocsátani, ha megsértettek.

— Hívó emberként úgy imádkozz élő és meghalt embertársaidért, hogy ne csak közvetlen hozzátartozóidra gondolj. Ebben megtapasztalod az üdvösség szolidaritását, Krisztusban való összetartozásunkat.

Hogy mit jelent az irgalmasság testi és lelki cselekedeteinek korszerű értelmezése, az külön említést érdemel. Hiszen az embertársi szolgálat kiérlelt életszabályai állandóan bővülnek. A fogalmi elemzésben azonban mindenképpen érdemes ide csatolni a keresztény nagykorúság szentírásai visszhangú követelményét: *a szeretetből fakadó emberszolgálat kölcsönösségét*. Az egyoldalú szolgálat ugyanis túlságosan magas etikai követelmény volna, ezen túlmenőleg pedig nem segítené „a másik” emberi nagykorúsodását. Szent Pál szavainak ezért fölfokozott a jelentősége, amikor azt mondja: „Szeretettel szolgáljatok egymásnak” (Gal 5,13). Csak így alakulhat ki a „szeretet kultúrája”, amiről VI. Pál pápa tett említést, amely lényegében azonos az irgalomból fakadó emberiség kultúrájával. Ez érvényes a családban, a nevelés különböző fórumain, a társadalom és az egyház közösségében. II. János Pál így fogalmazza meg ezt: „az irgalom elengedhetetlen feltétele annak, hogy az emberek között olyan kapcsolat alakuljon ki, melyek tiszteltben tartják az emberi értéket és a kölcsönös testvériséget” (i.m. II. 82.).

A szeretetszolgálat korszerűsége

Az etikai elkötelezettségű emberséges magatartás elmondott, vagy elmondani próbált szabályai, cselekvésmódmái felvetik a jogos igényt az irgalmasság tetteinek korszerű értelmezésére. Ami ugyanis örök bennük és maradandó érvényű, az a felebaráti szeretetszolgálat középponti mértéke, normája: Jézus Krisztus. Ő életében és tanításában megadja az útmutatást. Alapelveként az evangéliumi „arany szabály” szolgál: „Úgy bánjatok az emberekkel, ahogy akarjátok, hogy veletek is bánjanak” (1k 6,31). Orvos vagy? Gyógyítsd a beteget úgy, ahogyan te is szeretnéd, hogy betegként téged gyógyítsanak. Pap vagy? Foglalkozz a hívőkkel úgy, ahogyan te is szeretnéd, hogy veled foglalkozzanak. Nem bírod a túl hosszú beszédet. Miért felejtet el ezt akkor, ha te beszélsz? Katona vagy? Úgy bánj a rád bízott foglyokkal, ahogyan hasonló helyzetben te várnád, ha fogolyként volnál ellenséges érzésűk irgalmára utalva. Nevelő vagy? Úgy légy igazságos és irgalmas egyszerre a rádbízottak iránt, ahogyan te hasonló helyzetben elvárnád. — Ez egyetemes etikai sik. Az igazi evangéliumi útmutatás, amely egyúttal jóval konkrétabb is: maga Jézus személye, magatartása, tanítása, amikor a segítségre szoruló emberrel találkozik. Az ő irgalmassága

— *egyetemes*, mert minden ember felé kitarul: szeretetszolgálatát nem szűkíti be sem faji, sem vallási, sem a nemekre tekintő, sem társadalmi előítélet;

— *a teljes embert veszi tekintetbe*, annak testi és lelki sebeit egyaránt gyógyítja, tehát nem ismeri azt az izolált üdvösséget, amely csak a „lélekre” korlátozódik;

— *a konkrét emberben ismeri fel*, hogy az segítségre szorul, nem esik áldozatul az „Emberiség” elvont jelszavának, amely nem jut el a konkrét emberig; ebben a tekintetben pedig még haláltusa sem akadályozza meg szeretetszolgálatának gyakorlásában;

— az ő irgalma, segítő keze, szava mindig fölemelő és *üdvösségirányú*, szemben az olyan segítséssel, amely inkább rombol (pl. hamis „jó tanács”).

Jézus példája és tanítása tehát egyszerre konkretizálja és beteljesíti az evangéliumi „arany szabályt”, melynek ő a leghitelesebb normája a keresztény életben. Maga mondotta: „Szeressétek egymást, mint ahogy én szeretlek titeket” (Jn 15,12). Több példabeszéde is megvilágítja, hogy mit jelent a rászoruló embertárs irgalmas szolgálata, segítése, amikor szavakban vagy magatartásokban fogalmazódik meg a keresztény élet lelki irodalmában

oly nagy visszhangot keltő evangéliumi idézet: „Nincs emberem” (Jn 5,7), vagyis „Nincs, aki segítségemre sietne”. Az irgalmas szamaritánus példája a legemlékezetesebb ebben a tekintetben (Lk 10,29—37). Nagy Ferenc S. J. egyéni hangon dramatizálja az útszélien cserbenhagyott, kifosztott és félholtra vert utas vallomását a gyógyulás után (amiről az Evangélium nem beszél): „Rám talált nyomorúságomban, önmagára ismert bennem, megszánta bennem hasonmását. Nem töprengtet azon, ki illetékes segíteni, talán nem is ő, hanem valaki más. Volt ideje rám, gondjaiba vett, talpra állított, kockázatot vállalt értem, áldozatot hozott megmentésemre. Érdektelenül segített meg, nem volt haszna belőlem, nem kapott tőlem érdemleges viszonzást... jótettével nem kívánt megvásárolni.” Megtaláljuk ebben a példabeszédben a szeretetszolgálat valamennyi lényeges ismertetőjelét.

A hiteles Krisztus-követő a lényegét megtanulhatja az Evangéliumból, de az alkalmazás mindig is igénybe veszi a segítő szeretet kreativitását. A hagyományos hét testi és hét lelki jöcselekedet mai értelmezését a korszerűségnek főként három alapvető szempontja határozza meg: az antropológiai és társadalmi tudatszint, meg az adott történelmi, környezeti szituáció. Szabadságunkkal tehát szeretetünk is „szituált”.

a) **Korunk antropológiája** testi-lelki mivoltunk bensőségebb összetartozását emeli ki a személyiség egységében. Logikus, ha ma nem választjuk mereven ketté az irgalmasság cselekedeteinek „testi” és „lelki” formáit. Az irgalom tetteiben egész valónk részt vesz, és a rászoruló egész valóját akarja segíteni, főlegelni. Ezt érzékelteti az új kifejezési mód: „az irgalmasság emberséges, vagy humánus cselekedetei” elnevezés.

b) **Korunk társadalmi tudatszintje** jól felismerhető változásokat tükröz az elmúlt korokhoz viszonyítva. A változások pedig egyre újabb helyzeteket teremtenek. A legjellemzőbb az, hogy az irgalmasság hagyományosan értett fogalmai, tettei közül jó néhány intézménnyé vált, s része lett a társadalmi igazságosságnak. Egyidőben visszhangot is keltett az erkölcssteológia körében, hogy amit szeretet címén (ex charitate) tekintettek a múltban illetékesnek, azt a jelen és a jövő egyre inkább a jog szerinti igazságosság (ex justitia) címén követeli meg (étel-ital, betegek, öregek gondozása, szervezett és kispénzüiekre is tekintettel levő vendéglátóipar, kórházak, szociális otthonok stb.). Mindez azonban ma már higgadtabb értékelésre int. A növekedő tapasztalat sokasága igazolja, hogy a jog és az igazságosság mennyire rászorol ma is a szeretetre. „Mert bármilyen formában valósul is meg az igazságosság... szüksége van arra, hogy a szeretet 'helyesbítse’.” — mondja II. János Pál pápa idézett körlevelében (II. 87.). Vegyük példának a jól felszerelt szociális otthon, amely meglehetősen emberi környezetet biztosít a magára maradt öreg apának, édesanyának. Emberség nélkül az sem válhatik otthonossá. Arról nem is szólva, hogy nem képes gyógyítani azt a sebet, melyet azok az idős emberek kaptak, akiket gyermekeik nem látogatnak, s levelet sem írnak nekik. Mert aligha van a történelemnek rettenetesebb vádirata, mint az a levél, amit egy elárvult, magára hagyott idős asszony fogalmazott, amikor maga volt kénytelen levelet írni végsőkig közönyössé és érzéketlenné vált felnőtt gyermekei nevében — önmagának...

c) **Korunk történelmi szituációja** új helyzeteket teremt a cselekvő szeretetszolgálat számára. Az irgalmasság testi és lelki cselekedeteinek hetes száma tehát csupán jelképes érvényű. Az intézményesítés két legnagyobb szabású vállalkozása: az éhség és szomjúság világméretű támadásai ellen szervezett tudományos kutatások és a nagy koncepciójú társadalmi segítségkérő formájában való küzdelem, amely a gyógyszerellátásra és bizonyos betegségek leküzdésére is irányul. De főlegessé teszi-e bármiféle nagyszabású nemzetközi vállalkozás az Albert Schweitzerek és Teréz anyák hősiességen alapuló szeretetszolgálatát? Az új helyzeteket a tér és idő metszópontjai határozzák meg a szeretetben szolgálatot vállaló emberség számára. Az ember segélykiáltása egyben Isten hívása is. Ő „nem szavakkal szólít, hanem... körülményekkel, a valósággal” — fogalmazza meg ezt Ernesto Cardenal. A „foglyokat kiváltani” hősiességetnek számított a maga idejében, különösen, ha valaki magával cseréltette ki a gályarabot. Századunkbeli visszhangja ennek, Kolbe atya önfeláldozó személycseréje, amikor maga vállalta az éhhalál rettenetes ítéletét fogolytársa helyett. Ez a helyzet azonban egészen kivételes. Nagyon jellemző szituációkat kínál viszont a mi korunk az önkéntes emberszolgálatra, például a környezetvédelemmel kapcsolatban. S Budapesti típusos eset, hogy megfelelő anyagi bázissal rendelkező, talán már ágyhoz kötött idős emberek sorsa olykor egészen megrendítő. Egyszerűen „nincs emberük”, aki hozzásegítené őket — volna módja még a megfelelő ellenszolgáltatásnak is —, hogy eljussanak a szociálisan már intézményesített szeretetotthonba. Mert valakinek el kell intéznie azt is, hogy az ilyen szegény, magukra maradtak ügyét egyházi vagy társadalmi szinten elintézzék. Röviden: ki intézi el, hogy elintézzék? Ki segíti a házasság céljából egymást keresőket, hogy egymás minél kedvezőbb statisztikai arányban meg is találják? Ki gondoskodik arról, hogy a főváros többletképes házaiban megfelelő lakótársi kapcsolatok is kialakuljanak? Az

intézmény önmagában csupán keret, amit meg kell tölteni — többek között szívvel is. Annak pedig sem a robot, sem a jogi személy nincs birtokában, csak a konkrét ember, aki ott van a segítségért kiáltó körülmények helyszínén, és akinek érzéke van az emberi élet könnyörgésének ultrahangjai iránt. — Az adott kor adott körülményeinek tér-időbeli metszőpontjában vállalni a szeretet szolgálatát. Ez az, ami lélegzetközébe hozza az Evangéliumot és megtapasztalhatóvá teszi Isten jelenlétét. „Mert az ember annyira közeledik Isten irgalmas szeretetéhez, amennyire saját szívében irgalmassá formálódik a felebaráti szeretet” — mondja II. János Pál pápa (i.m. 82.).

A szolgálat az ember nagy próbatétele, világnézeti hovatartozásától függetlenül. Mert hiszen az ember iránti tisztelet elfogadott közös nevezője a világnézetek párbeszédében. Ugyanakkor a nagykorú etikai magatartás, a hiteles humanum fémjelzője is, önzésünk föloldója, forró indulataink határozott tekintetű és biztos kezű idomára. Emberi életpályánk egésze minősíthető úgy, mint út az önzéstől a szolgálatig. Aki ezt az utat járja, s annak emelkedőin megfelelő szintre jut, az „anonim keresztény” módjára is lehet hiteles Krisztuskövető. A szolgáltság lealacsonyítja az embert, a szolgálat vállalása viszont fölemeli. A pápa vállalja régi keletű címét, amely rangja is egyben: „Isten szolgáinak szolgálója”. A miniszter vállalja, hogy címében egy állam magas rangú „szolgálattevője” legyen. A hivatásként váltalt szolgálat emeli az egyházi vagy társadalmi „státuszt” a személyi érték üdvösség-horizontú rangjává. Ennek teológiáját fogalmazza meg Szent Ágoston, amikor így ír: „Aki a nép előljárója akar lenni, annak tudnia kell, hogy sokak szolgálatában áll. Ebben azért nincs semmi lealacsonyító, mert a mindenki Ura nem tartotta méltóságán alulinak, hogy mindenkinek szolgáljon.”

Irodalom: II. János Pál: Dives in misericordia enciklikája. Bp., 1981. Szent István Társulat — K. Rahner: Preis der Barmherzigkeit, Schriften. VII. 259—264. — B. Häring: Frei in Christus, III. 1980. Herder, 400—461. — L. Boros: Heute Christ sein, 1978. Herder, 71—114. — Lexikon der chr. Moral, Barmherzigkeit. Wien, 1976. 79. — J. Gründel-V. Eid: Humanum. Düsseldorf, 1972. 230—245. — Szolgálat 5. 25. 50. sz.

Széll Margit

TANÚSÁGUNK JÉZUS SZERETETÉRŐL

„Szeressétek egymást, ahogy én szeretlek titeket” (Jn 15,12). Ennek az „a h o g y”-nak, a keresztény közösségi szeretet megfelelő módjának teológiai alapjait szeretnénk bemutatni. A csaknem húsz éve megjelent „Egyház a mai világban” lelkipásztori rendelkezés kezdő szavai magukba foglalják ugyan a lényegét, de a *diakónia teológiáját* részletesen napjainkban kezdik kidolgozni. Hála a Gondviselésnek, a gyakorlat jóval megelőzi az „elméletet”.

„Az az öröm és reménység, fájdalom és szorongás, ami a mai embereket, főleg a szegényeket és szenvedőket eltölti, az Krisztus tanítványainak is öröm és reménység, szomorúság és gond... Ez a közösség mélyen átérzi, hogy valóban bensőséges kötelék fűzi az emberi nemhez és egész történelméhez” (GS 1. pont).

A keresztény diakónia jelentése

A *keresztény diakónia* a cselekvő evangéliumot, a tettekkel megvalósított örömhírt jelenti, amivel bárkit megnyerhetünk Isten Országának. A „diakónia” eredetileg a sivatagon, a „homokon át” vezető utat jelentette, amely az életmentő oázis, az üdvöt hozó vízforrás felé vezet.

„*Diakónia*” tágabb értelemben tehát az úton levők szolgálata, erősítése ahhoz, hogy eljussanak az üdvösségre. Nem valami általános humanizmusról van itt szó, hanem arról az embberszeretetről, aminek Krisztus példája nyomán minden keresztény életében meg kellene nyilvánulnia. Egyszerűen szólva, a *diakónia az a szolgálat, amivel keresztény élettornánkat tetteinkkel tehetjük hitelessé*. Mégsem jelent pusztán gyakorlatot, mert cselekvésünk lelkületét csak ismételt megfontolások, elmélkedések árán őrizhetjük meg. Hogy szeretetünket a helyes cselekvés útjára vezessük — és ne pusztá fellángolás vagy belső igényünk, esetleg rajongásunk ötletszerű kielégítése legyen —, ahhoz állandóan szem előtt kell tartanunk, hogy mi is mindent a j á n d é k b a kaptunk. Valójában hogy mit jelent ez, csak a végső teljességben tudjuk meg, amint Szent Pál mondja: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt” (1Kor 2,9).

Mindenünk az isteni Szeretet ajándéka

Alapvető feladatunk tehát, hogy az Isten szeretetét továbbsítsuk. Az első János-levél tömören foglalja össze, mit is jelent Isten végtelen szeretete, ami Krisztus keresztségében válik számunkra nyilvánvalóvá és hatékonyá, feltámadásában pedig végleg megdicsőíti a világot az Atya szeretetét.

„Krisztus szeretete sürget minket” (2Kor 5,14) Szent Pálnak ez a vallomása és egyben buzdítása, magába foglalja az a g a p é -nak, a mindent átfogó keresztény szeretetnek, és ezen belül a diakóniának, a szolgálatnak a lelkületét. *Az isteni szeretetnek és a mi szeretet-szolgálatunknak belső kapcsolatát* a zsinat szellemében próbáljuk áttekinteni, fölhasználva *Raphael Schulte OSB*, a bécsi dogmatikus irányelveit. (Christliche Diakonie das menschenfreundliche und glaubwürdige Evangelium. Diakonie der Gemeinde, Herder, 1978. 31—49.)

Magunkban és másokban mindenekelőtt igyekszünk azt tudatosítani, hogy az embernek és a világnak igazságtalanságai, insége, szenvedése és a halálnak ez a gyötrelmes módja *nem Istentől ered*. A Szentírás a rossz forrását a bűnben jelöli meg. Jézus a *bűnt* kereszthalálával legyőzte, vállalta érte a szenvedést és a halált. Megváltásával nem kész tények elé állított, hanem előkészítette az utat, amelyen — üdvösségünkön szüntelenül munkálkodikva — eljuthatunk Isten Országába. Az egyház tehát nem a saját erejéből nyújtja az üdvösséget, hanem állandóan könyörög Isten ajándékáért, miközben teljes erővel építi az Országot. Hogy az alázatos kérésnek és a közösség áldozatos tetteinek a helyes egyensúlyát megtaláljuk, először elmélkedjünk

— A TEREMTÉS TITKÁRÓL. Az első János-levélben ezt olvassuk: „... abban mutatkozik meg a szeretet (Isten szeretete), hogy nem mi szeretjük Istent, hanem e l ő s z ő r Ő szeretett minket...” (1Jn 4,1). Isten számunkra alig sejtethető szeretetének a gyümölcse: a teremtés.

Julien Green így élte át: „érzem, hogy Teremtőm szeretetének kellős közepében élek” — Isten semmiféle szükségyszerűség nem kényszeríthette arra, hogy teremtsen. Jól tudjuk, hogy a tökéletes szeretet csak áraszthatja — és nem befogadja — a jót. De, mert Ő a tökéletesség — független és szabad. Isten szabadsága éppen a kiáradó, ajándékozó szeretetéből ismerhető fel. — Mi erre a titokra csak így válaszolhatunk: „Szeressük Istent, mert ő előbb szeretett minket.” (1Jn 4,19) — A szerető ember gyakran így sóhajt a másik felé (mint azt például G. Marcel és J. Pieper teszi): Milyen jó, hogy te vagy!

Míg az emberi szeretet már eleve feltételezi a másik létezését, *Isten szeretete* mindenekelőtt *lélet ad*. A létezés az elsődleges jó, amint a Teremtés könyvében olvassuk: „Isten látta, hogy (amit teremtett) jó” (Ter 1,10).

Isten felénk nyújtott gesztusával önmagát közli, jóságában részesíti teremtményeit. Előbb a *lét ajándékával* tesz szeretetreméltóvá minket és ezzel az ő jósága tükröződik vissza bennünk. Csak nehezen érthetjük helyesen ezt az igazságot. Emberi léptékünk szerint talán önzésnek tartanánk, mert tökéletlenségünk miatt minden jót inkább befogadni kényszerülünk, és alig-alig vagyunk képesek a jót árasztani. Isten, aki a leginkább szeretetre méltó, nem éhez a szeretet, hanem mindenkire árasztja, és ezzel mindmegannyi lélet fakaszt. A teremtés titkából számunkra megfontolandó igazság:

— AZ EMBERI LÉT AJÁNDÉK. „Az embernek Istentől eredendően olyannak kell lennie, amilyennek Ő a fenntartás nélküli, felénk áradó szeretetéből megalkotta. Mindenestül Isten ajándékai vagyunk. Istentől nyert természet szerint (eredetileg) az ember éppen ellentéte a koldusnak, a könyörületre szorulóknak” — hangsúlyozza Schulte. A környező világ éppen úgy Isten ajándéka, melynek létbiztonsága azonban reánk van bízva.

— 1. Isten akarata szerint az *ember létezése eleve megkívánja*, hogy részesedjék a *természet gazdagságából és bőségéből*. Tehát senki sem irgalomból vagy szánalomból juttatja a javakat a másíknak.

— 2. Kezdeti részesedésünk alapján *Istennel való együttlétezésünket* másokra is *árasztanunk* kell. Már pusztán emberi mivoltunkkal is őt hirdetjük. Életünk irányát így eleve meg szabja a szeretetben való összetartozás törvénye, az, hogy Istenben való együttlétezésünk örömét csak a másikért való életben találhatjuk meg.

Az önküresítés útján

Az ember a bűn után többé már nem ragyogó képmása Istennek. Elvesztette eredeti fényét, erejét, elvesztette javait is. A bűn után és a bűn miatt Isten szeretete a megváltásban

új módon jelenik meg. A megváltó Jézus végletekig menő szeretetének ezt a módját a Filippieknek írt levél 2. fejezetéből ismerhetjük meg. Isten Fia szolgálai alakot vett fel, — Ő az igazi diakonosz, a szolgálattelvő — aki kiüresítette önmagát: nem Istennel való egyenlőségét hangsúlyozta, hanem a gyakran szinte végleg eltorzult Isten-képmásával, a bűneiben és bűneitől tehetetlenné vált emberrel azonosult.

Jézus önküresítésével, a megváltásban a Teremtő új módon ismételte meg *ő n a j á n d é k o z á s á t*.

— A KENŐZISBAN Isten mintegy a végtelenségig fokozta értünk és velünk együttvalóságát. Úgy ajándékozta magát nekünk, hogy azok is befogadhatják, akik szemben állnak vele, és akik szeretetreméltóságukat személyes bűneik miatt még inkább elvesztették. Isten értünk való szeretete jelen helyzetünkben azt kívánja, hogy *Fia részese legyen nyomorúságunknak*, és hogy azt *értünk és velünk* akarja átélni, elszervenndeni. Kereszthalálában és feltámadásában is nyilvánvalóvá vált, hogy Jahve-Isten Fiában is a bűnösök Immanuelje maradt; Jézusban megtestesülten lett: *Velünk-az-Isten!*

„A szeretet Istene azt akarja, hogy minden tettünk szabadságból fakadjon . . . De az Isten minket (mint bűnösöket) is meg tud indítani, felébreszti lelkiismeretünket és szívünket. Isten ezzel a „csellel” közeledett hozzánk, amikor gyöngé kisgyermek alakjában megtestesült” (Julien Green).

Megváltásunknak ez a misztériuma árad a mi diakóniánkból: „Arról ismerje meg mindenki, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt” (Jn 13,35). A keresztény agapé az Atya teremtő és a Fiú megváltó szeretetét sugározza. Ebből következik feladatunk: *A Teremtő ajándékozó, a Megváltó önküresítő szeretetét* — ami lényegét tekintve ugyanaz — emberileg *teljes erőnkől megvalósítsuk*.

— AZ EGYHÁZ DIAKÓNIAJA. Jézusnak az Atyával való belső szeretetét tükrözi, hogy tanítványi közösséget alapított, melynek tagjai a Szentlélek erejével követik Őt keresztútján. Az egyház így lett közössége mindazoknak, akik hisznek Isten szeretetében és hivatottak arra, hogy megvalósítsák az Isten szerinti életet: Másokért élni Ő érette a világban! Mindazok, akik ezt megvallják, valamiképpen hozzátartoznak az egyház közösségéhez.

— *Az egyház mint a krisztusi üdvösség szentsége, egyben a másokért való létezés szeretet-közössége is.* Az eddig hangsúlyozott teremtési és megváltási hitigazságok adják meg a kulcsot, miként élünk ebben a szeretetben.

— *A szeretetnek és az irgalmasságnak tettei megszentelő erőt közvetítenek.* Az ősegyházban a szeretet és az irgalmasság szolgálatait szentségnek nevezték, hiszen cselekvői az „Atya áldottai”, akik beléphetnek Isten Országába. Különös erőt és üdvöt sugárzó életük van azoknak, akik a betegek, a szegények, az otthontalanok sorsát megosztják és így velük közösen próbálnak segíteni rajtuk.

A szeretet és irgalmasság tetteinek és üdvösségszerző értékének a feltárása ma sürgetőbb mint valaha. *II. János Pál pápa a „szerelet tanúságának”* aktualitását hirdette a világnak, amikor kiadta „Dives in misericordia” körlevelét:

— „Most azonban, ezekben a kétséges és nehéz napokban egy . . . jelentős igény arra készít minket, hogy . . . Krisztusban, a mi Urunkban felfedjük az Atya arcát annak, aki valóban „az irgalmasság Atyja és a teljes vigasztalás Istene” (2Kor 1,3.2. pont)”. „Krisztus Izajás prófétára hivatkozott: „Az Úr lelke rajtam; azért kent föl, hogy hirdessem az örömhírt a szegényeknek . . .”. Nagyon fel kell figyelniük, hogy ezek az emberek elsősorban szegények: akik híjával vannak az élet fenntartásához szükséges javaknak, meg vannak fosztva szabadságtól, vakok lévén, nem szemlélhetik a teremtett dolgok szépségét, lelki fájdalomtól szenvednek . . . vagy éppen bűnösök. Leginkább tehát számukra lesz a Messiás könnyen felismerhető jele az Istennek, aki a Szeretet” (11.).

„A mai egyház teljesen tisztában van azzal, hogy csak Isten irgalmára alapozva tudja megoldani azokat a feladatokat, amelyek a II. Vatikáni Zsinat tanításából következnek. Elsősorban az *ökumenizmus* ügyét . . . (81.) . . . azt, hogy emberiesebbé tegyék a világot (89.), hogy beoltsa az életbe az *irgalom misztériumát* (91). Az irgalmasság az igazságosságnak új jelentést ad, . . . ami a *megbocsátásban* kerül napvilágra (93).” Ez az igazi *megbékélés* alapja (kiemelés tőlem).

— AZ IRGALMASSÁG TETTEIT sokáig inkább jámbor „jócselekedeteknek” tekintették és ezért azok nem kerültek a keresztény élet középpontjába. Pedig nem felejthetjük, hogy a szegényben, a betegben közvetlenül azzal a Krisztussal találkozunk, aki a végső ítéleten a

szeretetszolgálatunkon fogja lemérni kereszténységünket, hozzá tartozásunkat (vö. Mt 25, 31—40).

Schulte külön is felhívja figyelmünket Ítélobíránk beszédmódjára: „Éheztem és ennem adtatok!”, ami azt jelenti, hogy *ma is én éhezem* az emberekben, tehát mindig segítenetek kell. (Az evangélium eredeti szövegének megfelelő görög fordítás az aorisztosz időalakat használja, ami a múltban történt, de ma is érvényes eseményre vonatkozik.) Jézus arra figyelmeztet tehát:

Én vagyok az a szegény, én vagyok az a beteg, akivel mindennap találkoztok, akit mindig segítenetek, gondoznotok kell. — Máté 25. fejezetén kívül még számtalan helyet találunk Krisztus tanításában, melyek mindig új módon világítják meg a szeretetet és irgalmat (vö. Div. in. mis. 15.). Legszemléletesebb mégis az irgalmas samaritánusról (Lk 10,25—37) és a tékozló fiúról szóló példabeszéd (Lk 15,11—32).

Jézus Krisztus, az út szélén elesettek diakonosza, önkiüresítő átadásban él az egyházban. *Jézus eukarisztikus jelenléte és önkiüresítő szolgálata szoros kapcsolatban van egymással.* Azok a keresztények, akik Jézus példájára a másikért kiüresítik önmagukat, az Ő eukarisztijával töltkeznek. Minél teljesebb ez a kenózis, annál bővebben tölti be őket az Úr. Joggal mondhatják ezért Szent Pállal: „Élek én, de már nem én, Jézus él énbennem!” (Gal 2,20).

Szolgálatunk lelkiességének

néhány pillérét szeretnénk még megjelölni. Az egyre fokozódó emberi önzéssel párhuzamosan aránytalanul növekedik az emberek testi-lelki rászorultsága is. A Jézus képviselőletében élő kereszténynek ezért egyre szélesebb körű szolgálatot kell vállalnia.

— *Testvéreinknek* — legyenek akár egészségesek, akár betegek, jólétben élők vagy nyomorultak — *mindenekelőtt Krisztus szeretetéről teszünk bizonyosságot*, és mint ennek tanújelét, ajánljuk fel anyagi vagy lelki segítségünket.

— Soha nem feledhetjük, hogy *ha jól teszünk*, nem „kegyet” gyakorolunk, hanem *csak azt ajánljuk fel a másiknak, ami Istentől rendelten neki is jár.* Ennek tudata és magartása ma még fokozottabban kötelez, amikor az emberiség kétharmada kiszolgáltatottakból, rászorultakból, emberi méltóságukban megalázottakból áll. „A modern világ ugyanis egyszerűen mutatkozik hatalmasnak és erőtelennek, képesnek arra, hogy megvalósítsa a legjobbat, de arra is, hogy elkövesse a legrosszabbat. Egyképpen nyitva van számára az út a szabadság vagy rabszolgaság, a haladás vagy visszaesés, a testvériség vagy gyűlölködés felé” (CS 58). Erre a helyzetére rá kell ébresztenünk az emberiséget. Hatékonyan ez csak úgy lehetséges, ha Krisztus módján azonosulunk a legnyomorultabbal is. Teréz anyának és követőinek rendkívüli ereje éppen abban áll, hogy egy sorban és egy sorsban élnek a kitisztítottakkal, ezzel is tanúsítják a világ felé, hogy az ún. „felesleges emberek” milyen értékesek.

— Az előzőkből az is következik, hogy ne csak a felesleget adjuk, hanem *bármiről le is tudjunk mondani*, saját időnket, erőnket feláldozzuk, ha ezzel jobban segíthetünk. Valójában nem is lemondásról van itt szó, mivel jól tudjuk, hogy a *keresztény szeretet beteljesedés*. Magunk is „ajándék vagyunk”, ezért éppen az ajándékozás az, ami beteljesít — és ez éppen ellentétes a lemondással. Kiüresedésünk arra szolgál, hogy Isten még bővebben töltsön el gyelmével.

— A DIAKÓNIA-ÉLETFORMÁT, mint láttuk, az *agapé*, a keresztény közösségi szeretet táplálja. Kirívó ellentmondás lenne, ha a kinyilatkoztatásból megismert és liturgikusan megélt hitünk éppen ezen a területen ütközne életvitelünkkel. Jézus búcsúzásul új *parancsot* adott (Jn 13,34): a másikat oly módon kell szeretnünk, ahogy Ő szeretett minket.

Amint Isten sem keres bennünk semmiféle előzetes szeretetreméltóságot — hiszen még létünket is Ő adta — mi se várjuk mindenáron, hogy a másik szeressen előbb minket. Anál is inkább, mivel a bűn óta senki nem igazán szeretetreméltó. Jézus azonban úgy tölt el minket szeretetével, hogy *Általa képesek leszünk szeretetreméltóvá tenni a másikat.*

— Ne feledjük azt sem, hogy az *egyház*, mely az *üdvösség szentsége, egyben intézmény* is. Diakóniája, karitászművei nem lehetnek ötletszerűek, alkalmi egyénieskedések, hanem magukon viselik az intézmény rendszerességét, anélkül, hogy bürokratikus mechanizmussá válnának. *Antonio Vitale*, a salernói egyházjogász, aki a karitászszervezet megújításával foglalkozik, több helyen hangsúlyozza, hogy csak úgy lehet az egyház valóban ökomenikus távlatú, ha pápaság és azt körülvevő intézmények, maga a kúria is, a lelkipásztori kezdeményezések erőforrásává válnak. Így valóban „szimbóluma” és „forrásai” lesznek a világ számára az egyetemes értékeknek. Ma már egy olyan koordinációs központ létesülése van folyamatban, amelyben az anyagi eszközök szétosztásával is foglalkoznak, és az egész világon irányítják az egyháziak szociális ellátását. II. János Pál 1978 októberben tartott programbeszédében kifejtette: a kúrián belül olyan szervezetre lenne szükség, amely a szeretetszol-

gálatok területén is a lelkek egységét, valamint a tervek és a kezdeményezések összehangolását biztosíthatná Krisztus testének, az egyháznak a továbbépítésében. — Különösen a harmadik világ helyzete sürgeti, hogy az egyházat mint szolgálati közösséget ismerjék meg és fogadják el (vö. Antonio Vitale: Die Römische Kurie als internationales Zentrum der Zusammenarbeit und der Caritas. Concilium, 1979. 8/9 489—491.).

Amint láthatjuk, az egyházban isteni megbízatása alapján a fő helyet foglalja el a *szereletszolgálat*. Benne az egyes tagok Krisztus és a Lélek közösségében cselekednek. Nemcsak a hiányzó javakat próbálják pótolni, hanem *tudatosan részt vállalnak mások szenvedésében*. Az igazi részvétel ugyanis az, ha azonosulunk a rászorultakkal. Ez szoros hozzátartozik Jézus radikális követelményeinek; elsősorban ez az, amit tennünk kell, hogy a ránk bízottak közösségében egymást támogatva eljussunk az Ő országába. Az úton már halljuk hívogató szavát: „Jöjjetek Atyám áldottai! Vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített Országot! (Mt 25,34)

Mások örömeinek és reménységének szolgálata

Végül még külön is kiemeljük, amit Schulte annyiszor hangsúlyoz, hogy ne csak a gyász, a szenvedés hozzon össze minket, hanem *legyünk az örömeink és a reménynek is tanúságtevői*. Akármilyen kis szolgálattal is mindig örömet szerezhetünk a másoknak. Vegyünk magunk is részt mások örömeiben. De csak annak a tanúságtétele lesz hiteles a krisztusi Örömhírről, az Evangéliumról, aki a féltékenységek és az irigységnek magvait is kigyomlálta lelkéből. Sokan merítettek már bátorságot és erőt a keresztény közösség örömeiből és szeretetéből. Az anyagi, a szellemi és a lelki javak legyenek a *hitbeli örömeink olyan jelei*, melyek a távolélőkben is felkeltik a vágyakozást a keresztény reménységre. Ezzel mindenkinek, a „kivülállónak” üdvösségét is szolgáljuk.

Szenyay András

TESTVÉRI SZERETET — TESTVÉRI SZOLGÁLAT

Új testvériség

Egy a ti Mesteretek, ti pedig mindannyian testvérek vagytok (Mt 23,8). A Úr Jézusnak e szavai egyértelműen meghatározzák az őhozza tartozóknak, a belé vetett hitet megvallóknak egymáshoz való kapcsolatát, viszonyát. Új szellemű testvériség ez — a Krisztusban, a Krisztus Lelkének erejében életre kelő és szabadon vállalt testvériség, melyről nyugodtan elmondhatjuk: több, mélyebb tartalmat kifejező és átfogóbb minden vérségi kapcsolatnál. A keresztények egymás közti kapcsolatát, éthoszáét ez a testvériség határozza meg, mi több: ez a testvéri szeretetkapcsolat — Uruk akarata szerint — az Őbenne hívők közösségének, az egyháznak elsődleges ismertetőjegye. Arról kell ugyanis az embereknek, a kivülállónak megismerniök, kik tartoznak Krisztushoz, a Benne hívők közösségéhez, az egyházhoz — hogy azok szeretik egymást (vö. Jn 13,35).

A görög világ, az ószövetségi zsidóság, majd a hellén korszak számára a testvériség fogalma, kifejezése nem volt ismeretlen, nem volt idegen. Az újkori forradalom is zászlójára tűzte a Liberté, Égalité és Fraternité jelszavakat. A testvériség a felvilágosodás számára is értékes, nemes tartalmú fogalom volt.

Mégis, vajon milyen értelemben használta maga Jézus a testvériség fogalmát, kifejezését? — Mindenekelőtt — érthetően — a zsidóság, az ószövetségi előzmények gondolatvilágához kötődött. Jézus azok számára kezdte el az Isten Országáról szóló jó hírt hirdetni, akik az Ószövetség világában gyökereztek. Különösen Máté evangéliumában találhatunk idevonatkozó utalásokat: Jézus néhány kijelentése a korabeli rabbi testvér-eszményét idézi emlékezetünkbe. Ezek tanítványait szerették így nevezni. — Már tipikusan keresztény, azaz krisztusi szóhasználat: ki az én anyám és testvéreim? Mindaz, aki az Atya akaratát cselekszi... (Mk 3,31—35); mindaz tehát, aki alárendeli magát az Atyaisten akaratának: testvér. A testvériség alapja itt nem természetes, vérségi adottság, hanem lelki, szellemi kapcsolat. *Hívő meggyőződésből fakadó, emberi döntést, állásfoglalást is kívánó, és egyben sajátos ontológiai háttérrel rendelkező tényező.* — Testvérek továbbá Jézus számára a „legkisebbek”, akik nagyon is rászorulnak az Atya segítségére. Testvérek az alázatosak, akik alárendelik magukat az Atya akaratának. Röviden: az Istent szeretők, az Istenben hívők — mind testvéri közösséget alkotnak.

Sokan keresztelkedhetnek ugyan meg, de valóban kereszténnyé csakis azok lesznek, akik vállalják ezt a testvéri közösséget. Bár minden embert szeretnünk kell, de igazi testvéri szeretetre elsősorban a Krisztusban testvérré váltak tarthatnak igényt (vö. Gal 6,10: tegyetek jót mindenkivel, de különösen hittestvéreitekkel; vagy 1Pt 2,17: mindenkit becsüljétek, a testvéri közösséget szeressétek). János kifejezetten a keresztényeknek, azaz a Krisztushoz tartozóknak egymás iránti testvéri szeretetéről ír, és nem általánosságban az univerzális emberszeretetről. Az evangélista a keresztény testvéri közösségben élőket buzdítja az egymás iránti őszinte testvéri szeretetre (pl. 2Jn 13). — Jézus tanításában azonban az Isten-és emberszeretet kettős parancsa (Mk 12,28—34. és paralel h.) szétválaszthatatlanul kapcsolódik, bár a kettő nem azonos egymással. A zsidó embertársi kapcsolatot túllépve (faji, népi összetartozás, közös hitsorsosság), Jézus kitágítja a törvényt: a felebarát fogalma a velem konkrét módon találkozó emberre, azaz minden emberre, az ellenfélre, sőt az ellenségre is vonatkozik (pl. az irgalmas szamaritánus Lk 10,25—37 esete). Ez Jézus főparancsának konkretizálása. A „felebarát” a szeretetben hozzám közel álló, az, akit Isten, illetőleg, akit az egyházi élet számomra küld. Ha feléje fordulok, ha segíték rajta, ha elfogadom, ha jót teszek vele — Jézussal és Jézusnak cselekedtem (Mt 25,31—16).

Ezt a gondolatot húzza alá az apokrif Jézus-kijelentés Clemens Alexandrenusnál: „Amikor testvéredet pillantottad meg, Istenedre tekintettel.” — Istenszeretetem így ismertetőjegy testvéri szeretetem valódi, őszinte voltának (1Jn 5,2).

De hiszen mit is tudna a keresztény ember testvérenek, felebarátjának nyújtani, ha nem szeretné Istenét, és ha nem abban a meggyőződésben élne, hogy Isten szereti őt. Ez több, mint egyszerű — bár esetleg értékes — humanizmus. Olyat kapok és adok tovább, amit a világ, az Isten nem szerető ember nem képes adni. A szeretet tettei, ha Istenben forrásznak, ha így a kegyelem erejéből fakadnak, nem emberi „teljesítmények”, még kevésbé csupán „eszközök” vagy emberi szervező munka eredményei. Mindezek az emberi fáradozások (pl. Karitász-szervezet), csak külső formát adhatnak számukra, de sohasem jelentik a lényegét.

Akit az Isten elfogadott, annak „gyümölcsöt” kell teremnie. De ugyanakkor azt is tudnia kell, hogy ezek a gyümölcsök következményei, nem feltételei Isten felénk fordulásának. Az embertestvér kérdésében, segélykiáltásában is Isten hívó, küldő, „gyümölcsöt érlelő” szava jelentkezik és indít további utamra. Hogy elszakadva önmagamtól — szolgálva testvéremet — megtaláljam Őt, és így egyszersmind eljussak igazi önmagamhoz (vö. Mk 8,35).

Akik testvérek Jézusban

Akik Jézushoz csatlakozva az Isten akaratát teszik, „azok az ő testvéreivé, nővéreivé, anyjává lesznek” (Mk 3,35), azaz új családdá, Jézus családjává válnak. Az ősegyház hűséges maradt a régi, családi-faji kötelékektől felszabadító jézusi tanításhoz; az új, jézusi „családi programot” építette ki, akarta megvalósítani. Az egyes házi-családi közösségek, a kis „házi-családi egyházak” valódi testvéri közösséggé alakulnak át. Minden kisebb-nagyobb városban, ahol keresztények élnek, egyre több család alakul át „háznépével együtt” (rab-szolgákkal is!) testvérek közösségévé (vö. pl. ApCsel 12,12; Róm 6,5—23; 1Kor 16,15—19; Fil 2.). E közösségben tárt kapukra találnak a vendégek is, így lesz minden kis egyház a meghívás egyházává; szeretettel fogadják az átutazókat, továbbá innen rajznak ki a buzgó hithirdetők, misszionáriusok is. A házi-családi egyházakban a testvériséget egészen konkrét módon élik meg. Amikor Máté a saját, zsidó-keresztény közösségét figyelmezteti: „Ne neveztesétek magatokat rabbinak... mert mindannyian testvérek vagytok (Mt 23,8), akkor nemcsak egyfajta „nagyon korai” eklézsiológiai lényegmeghatározó tényezőre, fontos egyházi „ismertetőjegyre” mutat rá. E kijelentés mögött a keresztény közösség konkrét gyakorlata áll. Egymást kölcsönösen „testvérként”, „nővérként” tekintik, így is szólítják meg. Ami ma csak egyes szerzetesrendekben vagy a papi, püspöki hivatalban szokásos (pap testvérek, püspök testvérek) és csakis beszűkítetten, egymás között, az az ősegyházban spontán egyszerűséggel, egészen természetes volt: a közösség tagjai *mind* így szólították meg egymást. „Testvérek és nővérek” — a keresztény hitsorsosoknak, a krisztushitben társaknak kölcsönös megnevezése volt. E szóhasználat valójában nem volt új. Ismerte az Ószövetség népe és a qumránai közösség is. Új volt azonban a szemlélet, ha tetszik: a *teológiai alapozás*. A Lélek kiáradása valóban testvérré és nővérré avatott mindenkit, akik a Lélekben részesültek. A Lélek minden hívőt Isten gyermekévé, egymás testvérévé avat (vö. Róm 8,14—16; Gal 4,5—7).

A *testvér elnevezés*, megszólítás a fiatal keresztény közösségben nem csupán fellengzős szó, hanem konkrét, sőt *követelő valóság* is volt. Olvassuk csak el Pál szavait (Fil 9—20). Pál nemcsak használja a „szolgával” kapcsolatban a testvér szót, hanem azonosul is Onezimosszal: úgy fogadd őt, amint engem. Bűnét ird az én számlámra... A kis levél valami

olyant tesz világhossá előttünk, amit — nagyobb számú forrás hiányában — nemigen tudunk kellőképp „dokumentálni”: a testvéri szeretet üdítő-friss levegőjét, a szívélyesség lelkiületét, a valóban új törvény új szellemű megélését, a testvéri kapcsolatok egyetemességét, a Lélektől útjára indított új kezdet légtörését. Az ősegyház legszebb szava, amivel ezt az „újat”, az Istentől ajándékozott új közösség megélését kifejezésre juttatja: a szeretetet, az agapé.

A szó napjainkban — sajnos devalválódott. Túlon túl csak egyfajta filantróp magatartást juttat eszünkbe. Jézus viszont lényegesen többet kíván: „szeressétek ellenségeiteket is, haragosaitokkal tegyetek jót...” (Lk 6,27). Napjainkban már-már apokaliptikus tapasztalatai viszont — sajnálatos módon — azt tárják elénk, hogy tömegesen pusztulnak éhen az „embertársak”, az embertestvérek. Olyanok, akik nem ellenségek; akiknek halálát nem kívánjuk ugyan, mégis közönnel halljuk — olykor némi megdöbbenéssel — a szomorú statisztikai adatokat. Bármennyire is fontosak maradnak számunkra a „hítsorsosok”, mégis; a testvéri szeretet ismeretlen tájak felé is kell, hogy vezessen; a távol élőkről, távol állókról sem feledkezhetünk el.

Az ősegyház Jézus nyomdokain járt, amikor gyakorlatában előbb a hittestvérek, azután a „pogányok” a „népek” felé fordult. Nem naiv, idealista álmokat kergetett, mint a költő: „alle Menschen werden Brüder — Seid umschlungen Millionen” (Schiller). Józanul előbb közvetlen környezetük felé fordultak testvéri szeretettel, szolgálattal, de ugyanakkor újra és újra túlléptek saját határaikon is. Erre buzdított Jézus, ez volt és marad az egyház, a krisztushívők közösségének feladata. A keresztyének csakis ezzel képesek hitelesíteni kifelé is, a kívülről számára is a szeretet evangéliumát. Így tágul a szeretetben testvérekké váltak köre (vö. Gerhard Lohfink: *Wie hat Jesus Gemeinde gewollt?* Wien, Herder 1982. 124—134.).

Testvéri szolgálat

Ismeretes, hogy az Újszövetségben a hierarchia dogmatikusan, azaz hitből értelmezhető tény. Minden lelki hatalom forrása a Szent Isten. Mégis: az újszövetségi iratok a *diakónia* szót használják, amidőn a testvéri közösségben különféle megbízásokról, feladatokról, szolgálatokról esik szó. Az újszövetségi „hivatal” ezért egyben mindig szolgálat is, mely nem azonosítható a vallástörténeti párhuzamokból ismert „papsággal”. Lényegében egészen más. Az egyház nyelvén ezért nem is sacerdotium, hanem a szolgálatoknak sajátosan meghatározott „rend”-je, az ordo jelzi a szentségi fokozatot is. És ha — Pálra hivatkozva — atyáként is tisztelik meg a püspököket, papot, azért az mindig frater, azaz testvér is marad (vö. J. Ratzinger: *Die christliche Brüderlichkeit*, München, 1960. 86—87.).

Elvi megállapításként rögzítjük, hogy az emberszeretet törvényéből fakadó *testvéri szolgálat* nem következménye csupán, hanem konstitutív, lényeges, nélkülözhetetlen alkotóeleme a keresztyén hívő gyakorlatnak (vö. Adolf Exeler: *Dem Glauben neue Bahnen brechen*, Freiburg i.Br. 1982. 76.).

Az újszövetségi tanítás és gyakorlat az *egyház mai életére*, alapfunkcióira is alkalmazandó: *kérügm, liturgia, diakónia* — azaz igehirdetés, istentisztelet és testvéri szolgálat — már az egyház életének indulásánál *összeforrott egységben* állnak (vö. pl. ApCsel 2,42—47), szétszakíthatatlanul kapcsolódnak egymáshoz. Aki az egyik feladatot, alapfunkciót a másik kettő ellenében kijátszaná, valójában egyiket sem értette meg (vö. Karl Lehmann: *Caritas oder Gemeinde*, in: R. Völkl: *Caritative Diakonia der Kirche*, Aschaffenburg, 1976. 40.).

MI A KERESZTÉNY DIAKÓNIA? A számos körülírás, meghatározás közül legegyszerűbben talán J. Wiener-H. Erharder „Bevezetője” fogalmaz: „Szolgáló szeretet és testvéri szolgálat Jézus Krisztus példája nyomán, az ő szellemében” (*Diakonia der Gemeinde*, Wien, 1978. 7.). Ez a diakónia, azaz a testvéri szeretet szelleméből fakadó szolgálat egyben a leg-hatékonyabb, legvonzóbb, keresztyén életre buzdító és vezető igehirdetés és liturgia is. Mindazt, amit papok és világiak szájukkal hirdetnek, szabályokba foglalt istentisztelettel ünnepelnek: a keresztyén diakónia, a testvéri szeretetszolgálat teszi hatékony jellé világunkban. A diakónia ezért: cselekvésre indító és tettekre váltott evangélium.

A szolgáló szeretet azonban nem csakis az egyes ember ügye, feladata, hanem az egész keresztyén közössége, az egyháze is. Püspököké, papoké, és világi hívőké egyaránt. Az egyház az üdvösség „összentsége” (Otto Semmelroth), küldetése pedig — épp e szentségi mivoltával összefüggően — „diakóniai”, azaz a testvéri szolgálat szervesen hozzátartozik lényegéhez. Szolgálata nem merül ki abban, hogy csak alamizsnát oszt, hanem a testvérek megosztják egymás örömét és gondját is, magányát és — ahol kell — nyomorát is (szép példa erre napjainkban Teréz Anya, vagy a Taizé-i közösség gyakorlata). A hívő közösség nem irtóztat a „társadalom peremén” élőktől sem, felkarolja őket is, amint Jézus a vámosokat és bűnösöket sem utasította el magától.

Természetesen e testvéri szolgálat a lelki értékek, javak felé is nyitott, ezért is nevezhető a „kiengesztelődés szolgálatának” (Rudolf Pesch). A keresztények szolgáló feladata, hogy „új reménység” felé vezessék embertestvéreiket, mivel ezt tette Jézus is, aki túlárado módon vállalta az Ország kapuját megnyitó „kiengesztelés szolgálatát”. Nem lesz hiteles egyetlen kisebb vagy nagyobb keresztény közösség, esetleg keresztényekből álló munkaközösség, ha abban egymással ki nem engesztelődött, egymástól a türelmes szeretet szolgálatát megvonók élnek. Vajon lehet-e csodálkozni azon, hogy annak a keresztény közösségnek diakóniája hatástalan, eredménytelen marad (ha egyáltalán vállalja, megkísérli azt), amelynek tagjai gyűlölködnek, ha köztük a megosztás szelleme uralkodik. A nagyszámú kibékíthetetlen család, szomszéd, csoport — beteggé, hitelét veszttette tesz minden keresztény közösséget. Ahol megfogyatkozik vagy veszendőbe megy a szeretet — meghal a keresztény élet is.

Visszapillantva a múltra, megállapíthatjuk: mennyivel józanabban, eredményesebben, ki-egyensúlyozottabban zajlottak volna le az elmúlt mintegy kétezer év emancipációs mozgalmai, ha az egyház minden időben ezt a testvéri szolgálatról szóló örömhírt hirdette és egyben élte volna. Sajnos, mint tudjuk, az egyház a társadalmi ellentéteket olykor még mélyítette, máskor jóváhagyta, sőt szentesítette is azokat.

Természetesen, ami nem, vagy csak fogyatékosan valósult meg a múltban, az változatlanul feladat marad ma és holnap. Akinek több adatott, attól többet is követelnek; a feladatot jobban, élesebben látóknak — papoknak és világiaknak — küldetésből fakadó szolgálatuk, hogy keresztény testvéreik, de a más hitű vagy hitetlen környezetük számára is ösztönzést nyújtsanak a Krisztus példáját szem előtt tartó, szolgáló szeretetre.

Egyébként éppen itt mutatkozik meg legszembetűnőbben, hogy az egyház egyik missziós fő feladata: a szeretetszolgálat (H. Giesen: Apostolische Aktivität ohne Liebe? in: ThGw. 27. (1984) 104—111.). Szolgálat az eltávolodókkal, a távolállókka, a másképp gondolkodókkal vagy egyáltalán nem hívőkkel kapcsolatban. Ez a szeretetszolgálat az igehirdetésnek, az Isten Országáa elközeledéséről szóló jó hírek ütkészítője és egyben „az üdvösség egyetlen hiteles jele” (Wilhelm Zauner) világunkban. Természetesen őszinte szeretetünket, szolgálatkészségünket visszautasíthatják (gyakran teszik is ezt), és még az esetleges teljes önfeláldozás, a tökéletes szolgálat sem fog földünköl Edenkertet varázsolni. A keresztény ember azonban ekkor sem rezignál, nem adja fel a küzdelmet, azaz nem szűnik meg szeretni és szolgálni, mert a „reménység dimenziójában” él, mert kudarcok idején is az eszkatalogikus beteljesülés reménye vezeti.

Néhány ekleziológiai-lelkipásztori következmény

— 1. A hívők közössége, az egyház nem olyan hierarchikus piramis, melyben a Lélek adománya csakis a csúcs felől érkezik, azaz felülről, a hierarchikus szentségi és jogi hatalom felől. Nem, mert az egyház elsősorban testvéri közösség az Űrban, melyben mindenki — mint fitestvér és nővér — elvben és alapjában egyforma. Krisztus Lelke mindenkinek úgy osztja ajándékát, ahogy akarja. A Lélek működésének semmiféle jogi elv vagy intézkedés nem szabhat gátat. Természetesen a Lélek működik a hierarchia szentségi és kormányzó cselekvésében, de cselekszik azok által is, akiknek a szó (az ige) ajándékát a próféta, a tudás, a tanács, vagy a szervezőképesség ajándékát, vagy bármely egyéb képességet ad. Ezeket az adományokat kölcsönösen — felfelé és lefelé, illetőleg egymás felé — tiszteletben kell tartani. Bármily ellenkező, egyoldalú, ún. klerikális beállítás a klerikalizmus terhét rakná Isten népére, és eltorzítaná az egyház képét (vö. Mysterium salutis IV/2. 171. Peter Huizing).

— 2. A „nagy egyház”, az összegyűlt túl nagy ahhoz, hogy abban valójában át lehessen élni a testvériséget. Abban csakis egy általános testvériség-tudatról lehet szó. Ne feledjük: az ecclesia kezdetben a „megélt”, a kis, a helyi, a házi, a családi egyházi gyülekezetet, közösséget jelentette. Azt a valóban „helyet”, ahol a testvérközösséget konkrét módon meg lehetett tapasztalni. És ahol azt ápolni, mélyíteni lehetett. Heinz Schürmann — és sokak — szerint épp ez a körülmény jelöli ki a helyi (plébániai) közösség reális létszámbeli határát is. Ez ma is elvi (habár sajnos csak ideális), normatív tényező. Akit személyesen nem ismernek, azt csak eszmei, elvi síkon tarthatom testvéremnek.

— 3. A testvéri közösség legélményszerűbben ott és akkor gyűlik össze, ahol és amikor az Eukarisztiát ünneplik. Aki az Űr asztala köré áll, aki ezen az ünneplésen részt vesz, az de facto élményszerűen is benne áll és él a keresztény testvéri közösségben — függetlenül attól, hogy a templomban hol foglal helyet (szentély, hajó stb.).

— 4. Természetesen ez a bennlevés olykor a bezárkózottság magányát, a *gettószemlélet vesztélyét* is magában rejlheti. Ha *csakis* testvéreitekkel közlekedtek, ha csak nekik köszöntök — mi ez? Nemde ezt teszik a pogányok is — olvassuk Máténál (5, 47). A szeretet-közöségnek át kell lépnie saját zűbebb határait. Az Emberfia sokakért, azaz mindenkiért akarta életét áldozatul adni, a megváltás művével mindenkinek szolgálni akart (Mk 10,45).

A kevés kiválasztott „testvér” feladata, kötelessége ezért, hogy a sokakat meghívja. A *meghívás, az invitálás egyháza vagyunk* és maradunk. Ha bezárkózunk, visszaállítanánk a Szentlélek kiáradása előtti állapotot. A Szentlélek kitérte az ajtókat, azon ma is ki kell lépünk. Feladatunk, hogy az egyház katolicitását aktíve előmozdítsuk, hogy így egyre több embertársunk válhasson Krisztusban testvérré.

— 5. Mai egyházunkban, sajnálatos módon, egyre inkább hiányoznak a teherbíró, ún. *vízszintes kapcsolatok*. Más szóval: a keresztény *testvériség-tudat* s ezzel együtt annak kohéziós ereje mintha fogyatkozában lenne. A folyamatos létszámcsökkenéssel pedig a jövőben az ún. nyáj, azaz a hívők száma egyre inkább atomizálódik. Lehet-e — ezt a tényt figyelembe véve — elégségesen hangsúlyozni, hogy a keresztény testvériség megélése, ha szükséges, hát újraélesztése mérhetetlenül fontos. Olyan helyzetben, amelyben az egyre kisebb számú papság már aligha tud helytállni, vagy legfeljebb „magányos farkasként” köteles ezeket és ezeket hitéletükben gondozni, szeretetszolgálatukban segíteni, nélkülözhetetlenné válnak a *testvéri szolgálatok*. Ebből a szellemből támadhatnak életre például azok a kisebb lelkipásztori centrumok, melyek a jövőben — megfelelő munkamegosztással — hatékonyan működhetnek. Ezeket a papokból és világiakból álló testvéri közösségeket nem mint szükséges rosszat kell elképzelni, még kevésbé gyanakvással szemlélni, hanem „felülről-oldalról és alulról” egyaránt támogatni kell. Nem feledhetjük, hogy az emberek úgy közelednek majd az intézményes egyházhoz, ahogy annak képviselői számukra bemutatkoznak. És e bemutatkozásnál egészen bizonyosan nem a doktrinális-tanbeli problémák állnak előtérben, hanem a keresztény testvéri szeretet megélése, a testvéri szolgálatra való készség.

— 6. Sokat irtak, beszéltek már a túlburjánzó struktúrákról, az *egyház elintézményesüléséről*. Kétségtelen, hogy ez utóbbi és az élet realitása között jelentős feszültségek vannak. Ha fenn akarunk maradni (nem az egyház általában és elvben való fennmaradására gondolok, hanem elsősorban konkrétan megélt környezetünkre, az egyes helyi egyházakra), akkor a szervezetnek, az intézménynek, a testvéri szeretet szellemében és erejében való megújítására nélkülözhetetlenül szükség lesz.

Az csak természetes, hogy e megújulásnak püspökeink és papjaink vezetésével és példamutatásával kell megvalósulnia. És számunkra az is természetes, hogy a testvéri szeretetből forrásozó szolgálat egyre több ember- és munkaszerető, becsületes állampolgárt fog nevelni a haza számára is. Helyi, magyar egyházunk jövője akkor ébreszthet jogos reményeket, ha a szeretet karizmájának és az intézménynek egészséges egyensúlya mellett a Szentlélek erejében és az őszinte szeretetből vállalt szolgálat szellemében fogunk munkálkodni.

— 7. Tudjuk, mindig akadhatnak olyanok, akik a legjobb kezdeményezéseket, esetleg ősi és ma is használható modelleket *vakvágányra* visznek. Sajnálatos módon, világszerte és hazánkban is vannak erre példák, elsősorban talán a bázisközösségekkel kapcsolatban. Sokak számára már a szó is visszataszító vagy ijesztő. Pedig — bárki, bárhogy gondolkodik —, ha ezek a testvéri közösségek valóban Krisztust és az Ő egyházának tagjait kívánják szeretni és szolgálni — egyben egyházunk reménységét is jelentik (Evangeliumi nuntiaidí, VI. Pál). Természetesen a helyesen működő, élő bázisközösségekre gondolunk. Lassan-lassan belátjuk ugyan, hogy a 20–30, de még az 5–6 ezres plébániák is teljesen csödöt mondanak, és egyre jobban megtapasztaljuk azt is, hogy fogyatkozik a papság létszáma. A 20–30 ezer hívő száma talán (!) nem csökken, de hamarosan már csak egy papja lesz, aki az ordohoz kötött feladatokat ellátja. Valójában azonban a hívő, a szeretetből élő és a szeretet tetteit gyakorlók közössége ezekben a kis csoportokban fog tovább élni. Ezek a kisközösségek tudnak majd, ha valóban szeretik egyházukat, egyházi közösségekké, egyházközösségekké is formálódni. Ha valaki e szem előtt lejátszódó folyamatot nem képes tudomásul venni, már-már ahhoz a szerencsétlen emberhez hasonlítható, aki „vakmerően bizakodik Isten irgalmában”. Tudjuk jól, ez bűn, ezért nem ezt az utat kell járni. Hinni kell a Lélek kegyelmi működésében, aki az egyház 2000 felé tartó évtizedében is változatlanul ott fű, ahol akar.

— 8. *Közelebb kell kerülni egymáshoz* püspököknek, papoknak, világiaknak. Tiszteletben tartva az ordoval járó minden jogot és kötelezettséget, e testvéri közeledésben mindig lehetnek kezdeményezők. Nem egy-egy jó szándékú, de talán utópisztikus álmokat kergető

apnak vagy világinak, hanem az adott keretel és lehetőségeket kitöltő, határozott pasztorális program szerint működő helyi egyháznak, azaz püspököknek, papoknak és világi hívőknek együtt kell vállalni a testvéreket szeretetben egyházzá alakító szolgálatot. Ha nem vállaljuk a kisebb-nagyobb csoportok és közösségek szolgálatát, akkor ezek az éledő csírák könnyen elszáradnak, elsorvadnak, esetleg vadhajtássá lesznek. Ki mondaná meg, vajon az előbbi vagy utóbbi a nagyobb veszély? Sajnos, jelenlegi egyházunkban világ-szerzte, de hazánkban is fennáll mind a szektásodásnak, mind pedig az elmagányosodásnak a veszélye. Ez utóbbi alól nem kivétel a nap hévét és terhét viselő pap és világi hívő, de a létszámában viszonylag csekély hierarchia sem.

— 9. A krisztusi felszólítás: *térjetez meg és tartsatok bűnbánatot*, feltétlenül magába foglalja a másik felhívást is: találjátok végre egymásra, találjátok meg egymást! A mának feladata, hogy ezt a testvéri egymásratalálást elősegítsük nemcsak elvben és általában, hanem egészen konkrét módon is. Azt hiszem, gyakran kimondott vagy leírt dologra utalok, amikor megemlítem, hogy a munkát vállalni kész világi hívők őszintén vágnak találkozni papjaikkal és püspökeikkal — és ez fordítva is áll. Minden püspök és pap átérzi, lassan már egzisztenciálisan át is éli, hogy bénává válik a világi testvérek együttműködése, közreműködése nélkül.

— 10. Az újjászületőben lévő keresztény testvériségből az őszinte embertestvériség, emberszolgálat tudata is ébredezni fog. A keresztény testvériség jó és pozitív hatása kifelé is megteszi a magáét. Századunk, sőt évezredünk végén talán épp minket, hívő keresztényeket szemelt ki a Szentlélek arra, hogy hazánk lakosságának őszinte, testvéri egybeforrásánál szolgálatot vállaljunk. — Történelmi, megvalósult példaért nem kell erőltetett hasonlatot fölhoznunk. Előtünk állnak keresztény őseink, akik egyrészt rendíthetetlen buzgósággal ragaszkodtak Jézus Krisztushoz, megvallva, hogy Ő az Úr, a Megváltó, de ugyanakkor dolgoz hétköznapiak során beletestestültek a korabeli társadalmi, kulturális környezetbe, és ebből a bekapcsolódásból nemcsak számukra, de széles környezetük számára is kreatív életerő fakadt. Ma is tanulhatunk tőlük. Nem úgy, hogy visszalépünk kétezer évet, vagy hogy lemásoljuk mindazt, amit tettek vagy mondtak. De igenis úgy — nem kevesebb hűséggel Jézus Krisztushoz —, hogy az újnak, a még meg nem lővőnek, a ki nem próbált-nak rizikóját bátran vállaljuk. Csakis így leszünk képesek — társadalmi vonatkozásokban is — szembenézni azokkal a feladatokkal, amelyeket a mai óra jelöl ki számunkra.

• • •

Okkal és joggal tette fel a kérdést Helmut Erharter az 1982 augusztusában megtartott, az egyházi szolgálattal foglalkozó augsburgi kongresszuson: mit lehet, mit kell tenni ahhoz, hogy a testvéri szolgálat úgy fémjelezze ma az egyes keresztényeknek, de az egész egyháznak is életét, hogy hitünk és reménységünk, igehirdetésünk és liturgikus ünneplésünk a mai ember számára egyre hitelesebbé váljék és tartósan az is maradjon? Mit kell tennünk, hogy kisebb-nagyobb egyházi közösségeink valóban szolgáló közösségekké váljanak, azaz, hogy gyarapodjanak az egymás iránti szeretetben, és hogy ezáltal erősödjék közösségtudatuk is; hogy egyre inkább a szeretetből fakadó szolgálat fémjelezze a kifelé, a más vallásúak, a más világnézetet vallókkal kapcsolatban is magatartásukat? — Erharter részletező válasza helyett (Diakonie der Gemeinde und Diakonat, in: Diakonia 13 (1982) 313—322.) Erwin Ringel bécsi pszichológus összefoglaló véleményét ismertetjük, aki az 1984-es nyári salzburgi főiskolai heteken elhangzott előadásában kifejtette, hogy az egyházi igehirdetés (azaz a katolikus tanítás közvetítése) nem lesz addig hiteles, amíg a keresztények — elsősorban a püspökök, papok, de természetesen minden világi is — nem fordulnak nagyobb megértéssel és szeretettel, szolgálatkészséggel, a szolgálat lelkiületével embertársaik — elsősorban a gyermekek, az útkereső fiatalok, az öregek és a lelkileg betegek felé. Ezt a szolgálatot Isten éppúgy, sőt talán még inkább számon kéri majd, mint az ortodox hit precíz, tételes megfogalmazását, ismeretét (Kathpress ism. 1984. aug. 12.).

Tanúságtétel és feladat

Ismeretes, hogy a II. Vatikánum az egyházi hierarchia tagjai között — a régi hagyomány alapján — rendfokozatokat állapít meg: püspök, pap, diakónus (azaz szolgálattévő). Az ősegyház tudatosította és egyben megélte, hogy az egyetlen közvetítő, Jézus Krisztus nevében és erejében végzi *minden hívő* sajátos keresztény szolgálatát. Azt is jól tudta, hogy Jézus önmagát sohasem nevezte vagy nevezette püspöknek, papnak, hanem igenis: testvérei szolgájának. Hiszen azért jött el közénk, hogy szolgáljon, nem pedig, hogy őt szolgálják. Ha valóban az ő követésére vállalkozunk és az ő követségében járunk, ha az ő szelle-

mében és akarata szerint akarjuk szolgálni testvéreinket, akkor aligha fog komoly fejtörést okozni püspöknek, papnak és világi hívőnek, hogy az egyes egyházi szolgálatokat, a közöségnek, a testvéreknek szolgálatát megfelelő rendezettségben és szeretetből vállalt alárendeltségben végezzék —, ugyanakkor pedig, amikor kell, a szükséges önállóság és kreatív erő bevetésével vállalja. De „jaj annak a püspöknek, apátnak, papnak, — aki nem marad diakónus, nem marad szolga egész életében” (Maximilian Aichern püspök).

A „másik ember”, a testvér szolgálata egyben részesedés Krisztus *keresztvállalásából* is. Ez a „keresztre vont” életszolgálat nem vár és keres hasznot sem önmaga, sem pedig a közösség, az egyház számára. Önzetlen, önfeláldozó, karját mindenki felé kitérő lelkületből fakad, a „sokakért” vállalt áldozatról ad hírt a világnak.

Jézus nem evilági megfontolásból, nem úgynevezett józan emberi gondolkodás alapján vállalta az embersorsot és a kereszt szeretetszolgálatát. Nem azért hirdetett megbocsátást, kiengesztelődést, mert például „ésszerű” az ellentéteket tompítani, csökkenteni. Jézus — hogy úgy mondjuk — teológiai érveléssel élt: számára minden előtt és mögött az Atyaisten akarata állt. Mintha ezt mondaná: az Isten ilyen, Ő így tesz, ezt kívánja — ezért nekem, de neked is így kell cselekedned (vö. Lk 6,36).

Minden testvéri szeretetből fakadó szolgálat egyben *szakramentális karaktert*, jelleget is ölt. Nem hallgathatjuk el azonban, hogy az ilyen, keresztény hitünkben gyökerező életforma a világ szemében gyakran ostobaság. A keresztény testvéri szeretet a világ számára olykor csak „idegen elem” (vö. Jn 15,18—25). A keresztény „szervezett karitás” általában az ún. polgári keretek közt szerveződik és hatékony, ezért nem okoz különösebb feltűnést, sőt, a világ szemében még elismerést is arat. Ostobasággá, sőt ellenszenvenné válhat azonban, amikor az élet határhelyzeteihez érkezik. Ilyenkor már joggal beszélhetünk a testvéri szolgáló szeretet *mártúria* jellegéről. Természetesen nem feltétlenül véres életáldozatról van szó, hiszen a keresztény testvéri szolgálat tanúságtétele sokkal inkább a „könnyes vértanúságban” (Szent Ciprián) jelentkezik. Ahol valóban él a keresztény testvéri szeretet — a hétköznapi rejtett óráiban, rejtett helyein — ezernyi „mártíromsággal” válik újra és újra jelle világunkbán. Ezt a tanúságtételt, önfeláldozó „mártír-szolgálatot” minden keresztény közösségnek elő kell mozdítania, ezt a lelkületet kell elmélyítenie. Az ilyen szeretetszolgálat nemcsak a kiváltságosok, a nagy szentek életével bemutatott „többlet” a keresztény közösségben, nem is Isten „önkénteskedő” hatalmának követelménye, hanem ez a Jézus által megjelölt „szűk és keskeny kapu és út”, mely felhívás minden krisztus-hívő számára. A lelkipásztor, az igehirdető, de általában minden keresztény tanúságtételt megkérdésheti önmagától: vajon nem „alexponált”, kevéssé, nem jól megvilágított képet tárok-e a világ elé a testvéri szeretetről és szolgálatról, amikor a krisztuskövetésnek ezt a sajátos martíriumát nem akarom vállalni? [Vö. J. Wanke: Der „Todesdienst” und der „Lebensdienst” Jesu und der Kirche, in: Diakonia 12. (1981) 148—160.]

Örömmel könyveljük el, hogy újra fölfedeztük a szentségi-liturgikus tér jelentőségét. Vajon *mikor értékeljük fel újra a „diakóniai teret”, a szolgáló szeretet valóban „keresztény életterét”?* Kétségtelen, hogy az idevonatkozó biblikus és szisztematikus könyvek, tanulmányok száma egyre gyarapszik. — A lelkipásztori gyakorlatban és a keresztény életvitel gyakorlatában azonban változatlanul még nagy feladatok előtt állunk. Mint az egyháznak és szentségeinek, nekünk is „*jelként és eszközként*” kell szolgálatunkat végeznünk.

A szeretetből fakadó testvéri szolgálat egyben *feladat*, melyet — olykor-olykor úgy tűnik — nehéz vállalni, végrehajtani. A westfalai Münsterben az egyik kereszt alatt felirat olvasható. A keresztben függő Krisztusnak hiányzik mindkét keze. Az írás pedig így szól: Nincsen más kezem, csakis a tiéd! — A figyelmeztető felirat mély tanítást és buzdítást tartalmaz — mégis félreérthető. Olvasásakor nem kell, nem is szabad feltétlenül és egyszerűen saját két kezünkre gondolnunk. Jézus ugyanis fölfelé, Atyja felé tekint, Neki, a tehetetlennek, a kiszolgáltatottnak keze már valóban nincsen; nincs ereje és hatalma sem. Csakis annak kezére bízhatja önmagát, aki föltámasztja őt: Atyjára. Vajon nem kellene-e többet bízunk Istenre, benne jobban remélnünk, amikor úgy tűnik, hogy szeretetszolgálatunk eredménytelen, sőt hiábavaló? Ez a meggyőződés — ha olykor megérik bennünk — nem egyfajta „lelki kiút vagy menekülés” a munka, a feladatok elől. Ha nekünk is át kell élnünk, hogy kezünk „meg van kötve”, a „keresztre van szögezve”, hogy nincs benne már erő, akkor mi sem tehetünk mást, mint hogy az Atya felé fordulunk és Jézussal mondjuk: nincs más kezem, csakis a Tiéd. Azaz: soha nem szabad lemondani, rezignálni, felhagyni a szeretet szolgálatával, mert tudjuk, hogy az adott helyzetben és órában Istennek, csakis Neki van ereje a *feladat* eredményes végrehajtására (vö. Klaus Hemmerle, in: Priester, Mitarbeiter Christi, 47. Canisiuswerk, Wien 1983).

Isten a szeretet — valljuk és hisszük Szent Jánossal —, és aki Őbenne él és marad, az képes a testvéri szolgálatra is. Mert nem a sajátjából ad, hanem a kapott ajándékot adja jószívvvel tovább. Szeretetszolgálatunk alapja, erőforrása, hogy Jézussal mi is bizalommal mondjuk: Abba, Atyám! Akkor is, ha csödöt mond „tudományunk”. Akkor is, ha elhagy fizikai erőnk vagy fogyatékos erkölcsi erőnlétünk. Akkor is, ha én magam sötétben, keresztre vonva élek. Ha a kéz-nélküli Jézussal az Atyához fordulok, az Atyával maradok közösségben —, aki előbb szeretett engem —, akkor leszek képes arra, amit egymagam már nem tudok elvégezni.

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

DR. ANTON GOTS ATYÁVAL, A BETEGPASZTORÁCIÓ
EGYHÁZMEGYEI FELELŐS VEZETŐJÉVEL

A FELEBARÁTI SZERETET ÚJ ISKOLÁJA

Ismeretségem Gots atyával 1983 júliusában, Győrött kezdődött, ahol is a Kálvária úti Szent Kamill-templomban — a templom búcsúnapiján — még két rendtársával együtt ő is koncelebrált. Ezt a templomot s a vele egybeépült kórházépületet (ma plébánia) az egykor hazánkban is működő kamillianusok építették 1760-ban. Tevékenységüket II. József feloszlató rendelete 1786-ban Magyarországon beszüntette.

Jelenlegi beszélgetésünkre abból az alkalomból került sor, hogy Anton Gots atya ez év júliusában ünnepelte pappá szentelésének 25. évfordulóját. Ugyanekkor az osztrák állam, a betegek és mozgássérültek társadalmi és szociális helyzetének javítása érdekében kifejtett munkásságáért a kormánykitüntetés arany fozokátát adományozta neki.

...

Egy papi ezüst jubileum olyan mérföldkő, ami módot ad a múlt mérlegelésére. Szeretném megkérdezni, mit tart legjellemzőbbnek az elmúlt 25 évre?

— Talán az a legjellemzőbb, hogy sohasem úgy történtek a dolgok, ahogy én gondoltam. Azért mentem kamillianusnak, mert vágyódtam a betegek közvetlen szolgálatára —, ezzel szemben 16 éven keresztül rendünk gimnáziumában, egészséges gyermekek nevelésével foglalkoztam. A gimnázium tornatermében, 1968 júliusában kisebb baleset ért, megütöttem a térdemet. Úgy gondoltam, jelentéktelen ügy — s mi lett belőle? Egy évig nyomtam az ágyat, s ez a betegség egész további életemet fordulóponthoz juttatta.

Ennek a betegségnek az „egyik terméke” az a lelki napló, ami 1970-ben jelent meg először — azóta már nyolc kiadást ért meg —, s amit magyar fordításban 1982-ben Igen, Uram! címmel a hazai olvasók is megismerhettek. E betegség „további terméke” pedig: az alábbi két országos egyesületnek a létrehozása és irányítása:

- Ausztria Katolikus Betegeinek Egyesülete (1970);
- „Élethez méltó élet” („Lebenswertes Leben”) — Ausztria Testi sérültjeinek Önszegélyezését szolgáló Egyesület (1973);
- valamint a Mozgássérültek falujának a felépítése Felső-Ausztriában, Altenhof am Hausruckban (1973—1978).

— Látja, mi minden tud „kinőni” egy törött lábból? Az életünkben Isten dolgai messze meghaladják a betervezhetőség határait. Én nem indultam olyan programmal, hogy egyesületeket hozzak létre. Még kevésbé gondoltam arra, hogy valaha is falut építsek. A feladatokat a szükség hozta, és Isten eszközül használt engem ezeknek a feladatoknak a megoldásában. De nemcsak engem, rajtam kívül még nagyon sok segítőkész, jóakarátú embert, akik munkájukkal, adományaikkal rendelkezésére álltak Istennek. Bizonyára értesült róla, hogy az enyém mellett még további két kormánykitüntetés került kiosztásra, az egyiket az a négygyermekes pékmester kapta, aki egy évtizede dolgozik gondnokként a mozgássérültek szolgálatában. A másikat pedig az a munkatársnő, aki ma már nyugdíjban van, de a falu építésének öt éve alatt fáradságot nem ismerve dolgozott.

Önt, aki teológiát és filológiát tanult a münster/westfáliai és salzburgi egyetemeken, nagyon váratlanul érthette annak a tömérdek műszaki, gazdasági és jogi kérdésnek megoldása, ami az említett feladatok velejárója. Hogy győzte mindezt?

— Annyi szakismeretet, amennyire itt szükség lett volna, ritkán szerez meg egy ember. De volt egy áthidaló megoldás; ugyanis van egy másik „iskola”, ahol egészen magas szinten tanulhat az ember türelmet, kitartást és hitet. Szent Kamill életét és művét XIV. Bene-

dek pápa a „felebaráti szeretet új iskolájának” nevezte. Szent Kamill minden követője azóta is ezt az iskolát járja, s aki jól figyel, az meghallja ugyanazt a bátorítást, amit egykor ő kapott Krisztustól: „Bátorság, folytasd csak tovább, mert ez nem a te műved, hanem az enyém.”

A szeretetszolgálattal kapcsolatban II. János Pál pápa arra figyelmeztet minket: „... minél inkább az ember felé fordul az Egyház tevékenysége — azaz mondhatjuk: minél inkább antropocentrikussá válik —, annál inkább meg kell szilárdítani és tökéletessé kell tenni e tevékenység teocentrikus voltát: azaz Jézus Krisztusban az Atyára irányultságát” (4.). Hogyan látja Ön a tevékenység és az imádság arányát?

— Nyilvánvalóan nem az a lényeg, hogy „tegyünk” valamit Isten Országáért, még az sem, hogy szenvedjünk valamit érte, hanem csakis az, hogy Isten akaratában maradjunk, és igent mondjunk mindarra, amit Ő itt és most kíván tőlünk: akár munkát, akár szenvedést vagy halált.

Egyesek azt állítják, hogy az Isten előtti csendes megállás órái elpazarolt idő, sőt menekülés az elkötelezéstől és elhanyagolása a Krisztus szellemében művelt világalakítás parancsának. Évekkel ezelőtt illetékes helyről hangzott el a megállapítás: a mai világban vannak „eretnek struktúrák”. Ezeknek az eretnekségeknek az egyike a „tevékenység eretneksége” — a szükséges szemlélődés rovására. A bennünk élő keresztségység valóban tettere sűrget. De semmit sem ér a munka, ha az nem az Isten előtti csendből táplálkozik. Jézus az emberi nyomor mindennapos ostroma közepette egész éjszakákat töltött imában az Atya előtt. Egyes mai „aktivisták” felfogása szerint fel kellett volna őt világosítani: jobban teszi, ha éjszaka kialsusza magát, hogy így másnap „fit” legyen az újabb emberszolgálatra.

A lényeg az: hogy szembe kell néznünk Istennel, ki kell Őt „bírnunk” — és akkor magunkat is kibírjuk; csak így tudunk magunkkal kezdeni valamit. Annyi kitörés akad ma a korlátok közül, annyi menekülés kifelé a távolba, az utcára, napjaink milliónyi nomádjá közé, akik nem bírják ki „benn”, nincs már hazájuk önmagukban, mert elveszítették otthonukat az Istenben. Az Isten előli menekülés napjaink lelki életének pusztító betegsége. Ennek a menekülésnek megvannak persze a maga álcái: az aktivizmus szédülete, a lelki „menedzserség” — és a legveszedelmesebb álarc! — „az emberek szolgálata Isten megbízásából”. Én úgy látom, hogy az Isten felé való nyitottság a közösség leglényegesebb és legjobb szolgálata. Aki Istennek él, az nem veszett el testvérei számára, hanem éppen így válik ajándékká mindenkinek. Minden, Isten előtt álló emberben fölfelé tárul ki a közösség. Mindaz, ami az egyes ember lelke mélyén lejátszódik, egyben sorsa és története a többieknek is, akik benne ott vannak Isten előtt. Így állt Jézus az Atya előtt — és Őbenne mi is ott voltunk valamennyien.

Ön az előbb azt mondta, az a lényeg, hogy Isten akaratában maradjunk, s igent mondjunk mindarra, amit kíván tőlünk, legyen az akár munka, akár szenvedés vagy halál. Ebben a felsorolásban Ön a szenvedésnek pozitív, a munkával azonos értéket tulajdonít. Kérem, fejtsse ki ezt bővebben!

— Igen, az a meggyőződésem, hogy ha nemcsak passzívan elviselem azt, ami elkerülhetetlen, hanem munkává teszem a betegségemet is, akkor együtt dolgozom Istennel. Betegségem idején megtapasztaltam, hogy angyan alakult ki egy szeretetközösség a betegágyam körül. Láthatatlan, előttem ismeretlen közösség, amelynek szüksége volt rám, amely betegágyamban végzett napi munkából élt, magam viszont az ő imáikból éltem. Ennek a közösségnek voltak olyan tagjai, akiket nem ismertem meg személyesen, mégis tudtam róluk, hogy nekem ajándékozzák szenvedéseiket és naponta imádkoznak értem. Mindannyian egymásért vagyunk a földön. Sorsává lettünk egymásnak, kölcsönös adománnyá és feladattá is.

Tudom, hogy a perfekcionizmusra, az egyre több és tökéletesebb teljesítményre törvő világ szemében a szenvedésnek nincs pozitív értéke. Sokszor még Isten Országának fiai is keserűen feszegetik ezt a kérdést: mi az oka, mi az értelme a szenvedésnek? A szenvedés az emberré lett Fiú létformáját tükrözi vissza, és így hatékony marad akkor is, ha az ember személyesen még nem látja gyümölcsét.

Aki vállalja a szenvedést Krisztussal, aki Vele felmegy a keresztre, az kikerülhetetlenül a halálban is Krisztussal végzi. Nem okvetlenül biológiai halálról van itt szó. De jó darab meghal bennünk eddigi régi énünkől. A VELE való szenvedésben mássá leszünk, és soha többé nem tagadhatjuk le, hogy megjártuk a szenvedés útját. Testvéri rokonságban érezzük magunkat minden jövőendő kereszthordozóval. Az ember a szenvedésben egész személyesen szembekerül azzal az igazsággal, hogy Krisztus szenvedése még nem zárult le, hogy — mint Pál apostol mondja — még „hiányzik” belőle valami (Kol 1,24); nem lényegi értékből, hanem abból, hogy mindenki hozzáférhessen, mindenkinek hasznára legyen, akiknek

itt és ma, holnap és az idők végezetéig szükségük van rá üdvösségük érdekében. Krisztus igénybe veszi a szenvedő embert, hogy ezt a „hiányt” betöltse, hogy az ember saját szenvedése az Ő szenvedésével való egység erejében ugyancsak megváltó hatékonyságot kapjon. Ez a megváltói igénybevétel megoldja a szenvedés minden problémáját annak, aki vállalni akarja hivatását. Ebben torkollik a szenvedés minden más érvényes értelme is, így: jó hatás másokra, engesztelés saját és mások bűneiért, tisztulás és személyes érés. A betegségek, a szenvedésnek átalakító ereje van; az ember szembesül saját gyengeségével. Fontos az, hogy igent mondjunk ennek a gyengeségnek a jelentőségére és, hogy ezt a megtapasztalást beépítsük további életünkbe. Ne bagatellizáljuk el, ne tagadjuk le, hanem az ilyen módon megismert alázat legyen keresztény életünk legelső lépcsőfoka.

Saját betegségem felbecsülhetetlen „hozama”, hogy sok új embert ismerhettem meg: orvosokat és ápolókat, akik felelősségteljesen gondoskodtak rólam — és beteget, akiknek állapota még az enyémnél is nyomorúságosabb volt. Ezt a roppant értékű „hozamot” többre becslöm, mint tanulmányaim és egyéb kiképzésem minden eredményét. Az ilyen megtapasztalás az enyém — és gazdagítja emberségemet. Megismerhettem erős és nemes lelkeket a nem hívők között is — orvosokat, ápolónőket, akik áldozatosak voltak a szolgálatban, és beteget, akik tiszteletreméltó fegyelmezettséggel viselték fájdalmaikat.

Úgy tudom, Ön kétszer volt már a halál mesgyéjén — egyszer szájától szájig való légzéssel, másodszor szívmasszázs alkalmazásával „hozták vissza”. Milyen „hozama” volt ezeknek a megtapasztalásainak?

— Ezek a megtapasztalások megerősítették bennem a vágyat, hogy én „nagy halállal” szeretnék meghalni. (A kis és nagy halál elnevezés Rainer M. Rilketől származik.) A halál témája tabu. Nem illik róla beszélni. Ma személytelenül, sorozatban halunk meg. Az ún. „kis halál” — amikor az ember halála diszkrétén és rutinszerűen „elintéződik”. Közeldtét tapintatból agyonhallgatják és bagatellizálják.

A „nagy halálban” viszont — s valójában ez a keresztény halál — az ember életének leg-sajátosabb aktusát viszi végbe: egészen személyesen lép oda Isten színe elé, itt nem képviselheti magát senkivel. — És mégis segítségre, előkészítésre van szükség ehhez a mindenkor személyes és magányos aktauhoz. Kell a kíséret a kapuig, a támogatás a végső út-szakasz elrendezéséhez, a végső szándékok tisztázásához.

A keresztény ember nem azért él, hogy meghaljon — hanem az életért és a feltámadásért hal meg. Azért hal meg, hogy teljesen és tökéletesen éljen. Életében jelen van a „meghalás” —, halálában pedig már a jövődönök a dicsősége. A „nagy halál” ezért újból s mindig újra magának Krisztusnak a halála — Jézus megváltást hozó halálának egyéni megvalósítása. Krisztus az ő megkereszteltjei halálában saját megváltói halálát ismétli — tehát halált szenvedő keresztényekben folytatja a megváltást.

Felgyógyulása után még egy ideig visszakerült a gimnázium igazgatói székébe, de azután visszatarthatatlanul „elragadták” a betegek. Az őszinte szónak nagy „hívőereje” van. Az „Igen, Uram!” mélyen emberi és keresztényi őszintesége egyre több szenvedőt bátorított fel arra, hogy helyzetét Önnek feltárja, hogy gondjai megoldásához az Ön segítségét kérje. Ezeknek a gondoknak az orvoslására jöttek létre a korábban említett egyesületek és intézmények, és ezek irányítása azóta is az Ön vállán nyugszik. Sőt, mindezen túlmenően, egész Ausztriában Ön a mozgássérültek lelkipásztora, valamint a linzi egyházmegyében a betegpásztoriáció felelőse. Az egészséges lurkók „napos oldaláról” most ugyancsak átkerült az élet „árnyas oldalára”. Nem hiányzik a „napos oldal”?

— Ezt a kérdést gyakran felteszik nekem, különösen azóta, amióta az egészségesekek táborából, az ún. „napos oldalról” én is átkerültem a tartósan mozgássérültek táborába. Igaz, én ugyanolyan jól érzem magam ezen az „árnyékos” oldalon, mint a korábbi „naposon”. A nap ugyanis mindenhova süt. Hiszen árnyék sem lehetne nap nélkül. Sőt talán így többet értek meg magából a Napból.

Talán megfigyelte, hogy az „Élethez méltó élet” Egyesület emblémájával egy olyan virágot választottunk, melynek szirmai hiánytalanok, teljes értékűek — a virág szárán azonban egy csomó van. Csomó, amit nem lehet kibogozni és egyenessé tenni — de el lehet fogadni, együtt lehet élni vele... Az elfogadás, a vállalás, a felajánlás azok a lelki mozzanatok, amik segítenek túljutni a csomón.

Egyébként nemcsak betegek és mozgássérültek lelkipásztorásával foglalkozom, hanem az egyházközségek megújulására irányuló lelkipásztoratókat, ún. szemináriumokat is tartok. Kezdetben ezeket a szemináriumokat Heribert Mühlennel közösen tartottuk. Vannak megújulást alapozó és elmélyítő szemináriumok. A szemináriumok résztvevői nemcsak a lelkipásztorató ideje alatt, hanem azt követően is rendszeresen kapcsolatot tartanak egymással,

közösséget alkotnak — és a felnőtt keresztények felelősségével vesznek részt az egyház-község munkájában. Az egyházközségi karitász-munkában — egy-egy ilyen szeminárium után — egyre jobban tudatosodik az összetartozás, a nagy család gondolata. Nemcsak az egyházközség tagjaiért, hanem a plébánia területén lakó minden emberért kell, hogy felelősséget érezzünk. Hiszen mindannyiunkat Isten hívott életre és ültetett az élet közös asztalához. Nem lehet hát az egyiknek mindegy, hogy mi történik a másikkal. Valamennyien közös csónakban ülünk és ugyanazon a folyón utazunk.

Hogyan történik az egyházközség területén élő rászorultak testi-lelki szolgálatának kialakítása?

— Nincs rá szabály. A szeretet találékonyságára bizzuk. Betegellátást Ausztriában csak vizsgázott betegápoló végezhet. A hozzá nem értés, jóakarú dilettantizmus sok veszélyt rejt magában. Ha egy beteget a mosdatásnál ügyetlenül fognak meg, nemcsak hogy fájdalmat okoznak neki, de talán helyzetének a rosszabbodását is előidézik. Persze ugyanez vonatkozik a lelki „hozzányúlásra” is. Lehetünk egymásnak teher — de lehetünk segítség és támasz is. Szétzúzódnak egymáson — de fel is tápáskozhatunk egymás segítségével. Elrabolhatjuk egymástól Isten jelenlétét — de meg is ajándékozhatjuk egymást Istennel.

A beteg egyedül van négy fal között — vagy közös kórteremben többiekkel összezártan fekszik. Nincs kikapcsolódása. Egy figyelmet elterelő látogatás, egy beszélgetés egy megértő és ráfigyelő személlyel — megváltást jelenthet számára.

Krisztus legbenső szellemi törvénye az, hogy hordozzuk egymás terhét. Meg fogjuk tapasztalni, hogy minél inkább átvesszük a „másik terhét”, annál jobban meg tudunk feledkezni a magunkéról. A „másik terhe” valójában annak az EGY-nek, az ELSŐ-nek a terhe; mint az Ő keresztjének, az Ő terhének egy részét teszi a vállunkra. Ez alatt a teher alatt eltűnnek a magunk és a mások szenvedésének határai, mert valamennyi együtt az Úr folytatódó halálát, tovább munkálkodó üdvösségét, de egyben Jézus mindig újra kezdődő dicsőségét jeleníti meg. Mindannyiunk terhét valaki MÁS hordozza a sajátjaként: Ő az ELSŐ, az ÉLEN-HORDOZÓ — nekünk csak utána kell menni, és a kereszt végét egy kicsit megemelni. A „másik terhe” — az Ő terhe.

Mennyire egybecseng mindez a pápának az Irgalomról szóló enciklikájával, ahol ezeket mondja: „Az Egyháznak legfontosabb teendői között kell számon tartani — szüntelenül, de mostanában különösen —, hogy hirdesse és beoltsa az életbe az irgalom misztériumát, amely legtökéletesebben Jézus Krisztusban mutatkozott meg. De ez a misztérium nemcsak a hívők közösségéből álló Egyház, hanem bizonyos értelemben minden ember számára is egy másfajta élet principiuma, mint amilyent az az ember tud kialakítani, aki a benne működő hármias kívánság hatalma alatt áll” (vö. 1Jn 2,16). — „... az ember annyira közeledik Isten irgalmas szeretetéhez, amennyire saját szívében irgalmassá formálódik a felebaráti szeretet.” — „... tettünk csak akkor lesz az irgalmas szeretet tette, ha végrehajtása közben szentül meg vagyunk győződve arról, hogy mi kapjuk attól, aki felé tesszük.”

Szent Kamillról írja életrajzírója, Hugo Balsliemke, hogy számára a betegek mintegy „nyolcadik szentség” voltak. A szenvedőkben Krisztust látta és Őt szolgált. Ahogy 400 évvel ezelőtt Szent Kamill felismerte az időt és az alkalmat a felebaráti szeretet gyakorlására, ugyanúgy ismerte fel napjainkban. Teréz anya is — és felismerheti mindenki, akinek van szeme a látásra és van füle a hallásra. De mi van azokkal, akiknek nincs szemük a mások bajára, mi van az elzárkózókkal, a közömbösekkel?

— Igen, sajnos van sok elszalasztott alkalom és van egyszer s mindenkorra eltűnt esély; olyan idő, amikor az emberhez közel volt az „üdvösség”, de nem használta ki, hanem elnézte, elaludta, elfecsérelte. Az a „kairosz”, amikről az evangélium beszél, mindig a személyes életter, az egyszeri időpont, amelyben élünk. Benne kell felismernünk Istent és megértenünk beszédét. A modern keresztény tudja, hogy Isten ügyében — ma jobban, mint valaha — csak a nagyobb szeretetnek, az önzetlenebb bevetésnek van hitele. Mindenütt, ahol a világ egy ilyen teljes odaadással munkálkodó kereszténnyel találkozik, ott engedi hatni magára, s megnyílik az ilyen módon felkínált evangéliumnak.

Tehát nem modernnek azok, akik Krisztus tanítását és megbízását felhígtják, a keresztet elvitatják és leszállított árú kereszténységet kínálnak. Nem modernnek az olyan újítások, melyek nem vezetnek nagyobb szeretetre, és a hitben való szilárdabb helytállásra.

Csak akkor modern ember valaki és igazán keresztény, ha nem húzódik vissza saját négy fala közé, hanem kilép az elszigeteltségéből és odaadja magát embertársaiért, abban a formában, amit a mai kulturális és társadalmi élet felajánl. Akkor Isten ennek az időnek is ura lesz.

S. Huszár Éva

MENEDÉK AZ ÜLDÖZÖTTEKNEK

Rendházaink 1944/45-ben

Legtöbben — hála Istennek — nem tudjuk, mit jelent mindenünnen kitzasztva, minden jó baráttól elhagyatva, ellenségeinknek kiszolgáltatva az ismeretlen éjszakában menedéket keresni... De talán előfordult már valamelyikünkkel a lényegesen szelidebb változat: késő este érkezünk meg idegen városba, s vendéglátónk lakását egy fatális félreértés következményeként zárva találjuk. Szállodára nem futja, fáradtak, éhesek vagyunk, s ahogy az utcák néptelenné válnak, mindinkább elbizonytalanodunk. Hol virrad ránk a reggel? Vajon ki fogad be egy idegent?

Bármilyen furcsán is hangzik, negyven évvel ezelőtt, 1944/45-ben a „keresztény” Magyarországon honfitársaink tízezrei keresték éjszakáról éjszakára azt a kis zugot, ahol ideig-óráig megbújhattak, és legalább átmenetileg biztonságban érezhették magukat üldözőik elöl. Vajon megtalálták-e? Megnyiták-e számukra a szívek és ajtók? Vállalták-e elrejtésükkel a kockázatot?

Szomorú, hogy az elmúlt négy évtized folyamán egyetlen könyv sem jelent meg, mely a magyar katolikus egyház embermentő és ellenálló tevékenységét a teljesség igényével tárgyalná. Tudomásunk szerint arra sem vállalkozott senki, hogy férfi és női szerzetesházainknak a menedéket keresőkkel szemben tanúsított szerepéről a korábbi századokra is kiterjedő tanulmányt készítsen. Pedig a kolostorok és zárdák minden időben alkalmas menedékkül szolgáltattak azoknak, akiknek életét akár politikai bosszú, akár világnézetnek csúfolt örület vagy a tömegek haragja átmenetileg fenyegette. A rendházak erődítmény jellege, az épület belső labirintusa, zezugos folyosói csaknem teljes biztonságot kínáltak az üldözötteknek. Arról nem is szólva, hogy a női zárdák clausuráiba férfiszemély — tehát katona, rendőr, csendőr stb. — semmiféle körülmények között sem léphetett be. Ezenfelül kolostoraink nagy tiszteletben álltak, magas erkölcsi tekintélynek örvendtek, s politikai szempontból szinte területenkívülséget élveztek. Ezért, ha az üldözö szervezetek olykor joggal feltételezték is, hogy a szent falak közt „ellenség” rejtőzködik, haragjuk rendszerint valamelyest mindig megenyhült a zárdák boltíves bejáróinál.

Bár ez a tökéletesnek látszó védettség századunkban vesztett erejéből, a náciizmus éveiben mégis több ezer üldözött kerest és talált biztos menedéket kolostorainkban. A szerzetesek mentőakcióiról elsőnek *Sándor Dénes* fővárosi hitoktató még 1945-ben készített el egy rövidebb beszámolót *Szervezett segítség az üldözöttekért* címmel. A kézirat először *Meszlényi Antal* egyháztörténészhez került. Mészlényi a kéziratot anyagot idővel továbbadta *Lévai Jenőnek*, de sohasem kérte tőle vissza. Sándor Dénes forrásanyagát mindketten felhasználták publikációikban, de maga a kézirat sohasem látott nyilvánosságot, s máig sem került elő.

Habár az elmúlt negyven esztendőben csak elvétve jelent meg a magyar sajtóban olyan háborús visszaemlékezés, melyben a szerző legalább távolról érintette témánkat, megemlítve a rokoni, baráti körből egy-egy személyt, aki valamelyik szerzetes rendháznak köszönhetette megmenekülését, ezekből az apró közlésekből, továbbá a még élő szerzetesek elbeszéléseiből, nem kevésbé a náluk egykor menedéket kapott üldözöttek beszámolóiból mégis megbízható képet kaphatunk a hazai kolostorok és zárdák embermentő tevékenységéről. — A mai fiatalabb olvasó nyilvánvalóan tudni akarja azt is, tulajdonképpen kik is voltak azok, akiket a hatalom annak idején oly kíméletlenül üldözött, s akik ennek következtében oly nagy mértékben rá voltak utalva a keresztények irgalmasságára.

Elsősorban és tömegével azok voltak, akiknek csupán egy bűnük volt, hogy zsidónak születtek. Ne felejtjük el azonban, hogy zsidónak minősült az a — Magyarországon több tízezer — keresztény is, akinek legalább két nagyszülője zsidó volt. Ma már történelmi tény, hogy hazánkból közel félmillió zsidót hurcoltak Auschwitzba és más koncentrációs táborokba, és nagy részüket gázhalállal megölték.

A magyarországi nácibarát kormány kíméletlen hajsztát indított a munkaszolgálatos katonák ellen is, akiknek jelentős hányada szintén zsidó volt ugyan, de számos kommunista, szociáldemokrata, munkásmozgalmi vezető, ún. „felforgató elem” is akadt köztük. S

végül — különösen a háború utolsó hónapjaiban — sokan találtak menedéket rendházainkban ellentéki politikusok, pl. *Rakovszky Iván* Pannonhalmán; szökésben levő katonatisztek, mint pl. *Gidófalvy Lajos* őrnagy, a híres KISKA-alakulat későbbiekben eltűnt legendás hírű szervezője Budapesten a Mária utcai jezsuitáknál; továbbá dezertált katonák, mint pl. az elzászi származású SS-közlegények a Hőgyes Endre utcai *marista iskolatestvérek* rendházának padlásán. A *bencés oblaták* 10 politikai üldözöttet rejtegettek a VIII. kerület Mária utca 7. szám alatti otthonukban. A 10 ellenzéki politikus kiléte máig ismeretlen. A *Szent Szív Zárda* nővérei (Ajtósi Dürer sor 21.) a velük szomszédos gimnáziumba szállásolt munkásszázad minden tagjának megszerezték a pápai menlevelet. A munkaszolgálatosok zömének az oltalomlevél birtokában már sikerült megszöknie, amikor tovább akarták őket hurcolni. Ne feledjük, mivel biztatta Gottstein SS-őrnagy a nyilasokat: *A budapesti gyűrűből egyetlenegy zsidónak élve menekülni nem szabad, mert ez Hitler és Himmler egyenes kívánsága.*

Számos rendház nem várta ki, amíg kétségbeesetten kopogtatnak ajtaján, hanem segítőkészségével elébesietett a szerencsétlen üldözötteknek. Ezek a rendházak elsősorban azok számára kínáltak menedéket, akik maguktól nem találtak volna el a kolostorok kapujáig: az árván maradt gyermekeknek, kiknek szüleit már hónapokkal korábban elhurcolták, s azóta minden bizonnyal megölték. Az *irgalmas nővérek* Nagyboldogasszony út (ma Ménesi út) 27. sz. alatti anyaházában 150 árva kapott menedéket. Bár a zárdában 50 felnőtt is rejtőzködött, a nővérek elsősorban az elhagyott gyerekek befogadására specializáltak magukat. A VIII. ker., Mikszáth Kálmán tér 1. sz. alatti *Sophianum Intézet*ben 80 felnőtt mellett 40 gyermeket is bújítottak. A *Ferences missziós nővérek* (Hermína u. 19.) 120 gyermeket, a *Kollegium Marianum* (VIII., József u. 11.) 100 zsidó származású lányt rejtegetett. A *marista tanítórend Champagnat Intézetében* 100, az *Isteni Szeretet Leányai* svábhegyi anyaházában 150, az *angolkisasszonyok* Váci utcai zárdájában 100, zugligeti rendházukban 60 gyermek talált menedéket a nyilasok elől. A *Központi Szeminárium* Prohászka (ma Eötvös) u. 7. sz. alatti épületének pincéjében *Nyéki Kálmán* professor 80 iskolás korú fiút bújított. Az óbudai *Irgalomház* (III., San Marco u. 30.) 15 üldözött kiskorút fogadott be, a *szalézi atyák* óbudai Szent Alajos-háza (III. Kiscelli u. 79.) 40-et, a *Collegium Josephinum* (VI., Vörösmarty u. 34/a) 60-at, a *Szent Szív Zárda* 200 nőt és gyermeket. A *karmelita nővérek* (X., Maglódi u. 125.) zárdájában 330 kiskorú állt a nővérek védelme alatt. — Az első szerzetesrend, amely a náciizmus üldözötteinek Magyarországon tömegmértékű segítséget nyújtott, a *Szociális Testvérek Társasága* volt. Szállást adtak és hamis papirokkal látták el azokat a zsidókat, akik a halált jelentő deportálás elől már 1942-ben szöktek át hozzánk Szlovákiából. *Dr. Szabinszky Jenő*, jelenleg pozsonyi lakos visszaemlékezése:

A szociális testvérekhez úgy kerültem, hogy több mint egy évig éltem hamis papirokkal különböző helyeken, borzasztó nagy nyomorúságban. Egy alkalommal meglátogattam engem a testvéremnek a lánya, Flórika. Ő Amerikában született, s amikor átszökött Szlovákiából Magyarországra, a budapesti svájci követség helyezte el a szociális testvéreknél. Ő vitt el engem a szociális testvérekhez, akik aztán 1943. május elejétől egészen a felszabadulásig rejtegettek különböző házaikban. Nekem bujkálnom kellett, papírjaim nem voltak, munkát sehol sem vállalhattam. A szociális testvérek minden ellenszolgáltatás nélkül, teljesen ingyen tartottak több mint másfél évig oltalmuk alatt. De nemcsak tőlem, másoktól sem fogadtak el semmit, hiszen nem is volt már semmink.

Már a szociális testvérek házába kerülésem után tudtam meg Margit testvértől, hogy egy földalatti, titkos zsidómentő akció folyik, amióta Szlovákiában a zsidókat deportálták. Az egyébként lengyel származású Slachta Margitnak jó ismerőse volt *Tomek Vince* piarista rendfőnök, Tomek Vincének pedig dr. Spisiák, a budapesti szlovák nagykövet. Tomek Vince kieszközölte dr. Spisiák nagykövethél, hogy a Szlovákiából Magyarországra átszivárgott zsidóknak hamis névre szóló útleveleket állítson ki. Magam is elkísértem néhányan Vince atyát a szlovák nagykövetségre. Kint vártam meg, aztán ő jött egy halom hamis szlovák útlevéllel. Ezeket ő szétosztogatta minden ellenszolgáltatás nélkül. Sok száz üldözöttet mentett meg így az elhurcolástól. Nekem nem volt ilyen útlevélre szükségem, mert korábbi hamis papírjaimmal éltem, s nem akartam már változtatni ezeken a dokumentum-alapokon. Soha, egyetlen rendház sem kérte védenceitől, hogy a menedékért mintegy „cserébe” vagy „hálából” vegyék föl a keresztséget. Akik azonban ezt mégis óhajtották, azok számára előkészíté tanfolyamokat szerveztek. A Szociális Testvérek Társasága külön ebből a célból kérte ki a veszprémi püspöktől *dr. Kis Györgyöt*, akkor még románci plébánost. (Veszprémi Püspöki Levéltár, 3591/1944. sz.)

Nincsenek megbízható adataink arra nézve, hogy a deportálások kezdeti szakaszában valamelyik vidéki rendház vagy más egyházi intézmény befogadott volna nagyobb létszámú üldözöttet. *Ferenczy László* csendőr alezredesnek egy Kolozsvárott, 1944. május 10-én kelt helyzetelemzése mégis arról tanúskodik, hogy intézményeink már az üldözések legelején menedéket adtak:

Szatmárnémetiben ifj. Wohl András zsidó egyetemi hallgató szülei lakásáról eltűnt. A nyomozás során megállapítást nyert, hogy ifj. Wohl András a szatmárnémeti római katolikus szemináriumban tartózkodik, és ott mint róm. kat. papnövendék, reverendába van beöltözve (VI. sz. eseményjelentés). A szerzetesházakban a tömeges méreteket öltő embermentés természetesen csak 1944 őszén kezdődött, a főként Budapesten, a vidéki zsidóság csaknem maradéktalan deportálása után.

Az oltalmat keresők előtt kétségtelenül mégis a *pannonhalmi bencés apátság* nyitotta legsebésebbre kapuit. Bár a falak mögött csak 35 zsidó személy rejtőzött, az apátság kezdetben 760 rászorulókat adott minden vallási megkülönböztetés nélkül biztos menedéket, köztük sok leventeköteles fiatalnak, szökött katonának, több ellenzéki politikusnak, továbbá lakóhelyükről kibombázottaknak, a harci cselekmények elől menekülőknél és egy egész árva-háznak. A befogadottak száma a front utolsó napjaiban elérte a háromezretet. A Magyar Televízió 1982. április 12-i adása részletesen foglalkozott a pannonhalmi, mentőakció történetével.

A *Jézustársaság* (jezsuiták) Mária u. 25. sz. alatti rendházában a 150 faji üldözött mellett mintegy 100 szökött katona is rejtőzött. *P. Raile Jakab* úgy háritotta el az ismétlődő nyilas razzikiákat, hogy a katonák közül kettőt rendőrruhába öltöztetett, és beültette őket a rendház portásfülkéjébe.

Az *irgalmas nővérek* a gyermekekkel együtt kb. 200 személynek adtak menedéket. A nyilasok többször át akarták ugyan kutatni az épületet, de sohasem jutottak beljebb a portánál. Az *Isteni Szeretet Ledényainak* Knézits utcai házában először 200 munkaszolgálatos lakott, majd ezek távozása után 110 felnőtt és gyermek élvezte a nővérek vendégszeretetét. A *Ierenecs missziós nővérek* zárdájában a 120 gyerekekkel együtt összesen 150-en rejtőzködtek. A *Szent Anna Kollégiumban* (VIII., Horánszky u. 17.) 150 személy kapott menedéket. A *marista iskolatestvérek* Hőgyes Endre utcai Champagnat iskolájában a gyerekekkel együtt mintegy 150-en voltak. Máiig is kiderítetlen, hány szökött elzászi SS-katonát büjtattak ugyanennek a háznak a padlásán. A ma élő marista szerzetesek visszaemlékezése szerint ez a szám 20–40 között mozoghatott. Az *angolkisasszonyok* két budapesti rendházban a gyerekekkel együtt 140 személy bujdosott a nyilasok és a Gestapo elől. A *Sophianum Intézet*, a kiskorúakat is beleszámítva, 130 zsidónak adott menedéket. A sashegyi *Notre Dame de Sion* zárdában (XII., Nagyasszonyunk útja 1.) 110-en találtak védelemre. A *Szent Erzsébet* apácarend női kórháza (II. Fő u. 41–43.) 100 zsidó személyt fogadott be betegség címén. A *Ranolder Intézetben* (IX., Thaly Kálmán u. 23.) 100 zsidó származású lány talált menedéket. A 10 politikai menekülttel együtt összesen 92-en voltak a *bencés oblaták* védelme alatt, míg a *bencés szerzetesek* (VIII., Baross u. 62. sz. alatti) székházának légópincéjében 80 üldözött tartózkodott. *Hajdu Yvonne*, aki a bencés nővérek védettje volt, írja: "... a budapesti Mária utcai bencés apácák is sok-sok üldözöttön segítettek. Többek között náluk bújtam én is 1944. december közepétől — akkor már sokadmagammal. Molnár Maura tisztelendő főnökasszony volt a lelke a zárdának és Szunyogh Xavér atya. Molnár Maurának például volt bátorsága 1944 nyarán Endre Lászlót kiutasítani, és senkinek ott hajszála sem görbült meg... Illő tehát, hogy megemlékezzünk róluk is, akik önzetlenül, minden veszélyt vállalva adtak oltalmat, akárcsak a Mária utcában más rendek is. Soha meghálálni nem lehet, amit tettek, és elfeledni sem." (*Magyar Nemzet*, 1982. jún. 15.)

A *szalézi atyák* óbudai Szent Alajos-háza az elárvult kislányokkal együtt 52 üldözöttet védett a nyilasok kegyetlenkedései elől, sajnos, mint látni fogjuk, nem elég sikeresen. A *lazarista szerzetesek* (XI., Nagyboldogasszony útja 26.) lelkiyagorlatok ürügyén 30 zsidó vallású férfit tartottak állandóan rendházukban. A VIII. kerületi Mária utcai *Collegium Theresianumban* ugyancsak 30 személy bujkált, a *Jézus Szíve Népleányok Társaságának* Vöröstorony utcai lelkiyagorlatos házában 20-an találtak biztos menedéket. A *Szatmári Irgalmas Nővérek* Hám János Otthonában 20, az *Unio Eucharistica Nővérek* Apponyi téren berendezett intézetében szintén 20, míg a *ciszterciák* Horánszky u. 6. sz. alatti Tanárképző Főiskoláján 15 üldözött rejtőzködött.

Az eddigi kutatások alapján joggal állíthatjuk, hogy az embertelen fajüldözés éveiben Magyarországon csaknem minden rendház menedéket adott falai között hosszabb vagy rövidebb időre egy vagy több üldözöttnek. Büjtatták őket padláson, pincében, hamis papírokkal, beöltöztetve őket rendi ruhába, vagy felfogadva őket a ház polgári alkalmazottainak: kertésznek, felszolgálónak, konyhalánynak, fűtőnek stb. ugyancsak hamis papírokkal. A kolostor elöljáróinak minden pillanatban kellett tartania attól, hogy a Gestapo vagy a nyilas keretlegények megrohanják az épületet, házkutatást tartanak, és mindenkit igazolatlanul.

A rendházak több ezer védettjének többsége szerencsésen átvészelt az október 15-ét követő rémuralmat, és megmenekült a gettótól, az elhurcolástól és azoktól a megpróbáltatásoktól, melyekben kevésbé szerencsés sorstársaik részesültek. Sajnos, nem mindegyik rendház tudott mindvégig oltalmat nyújtani védettjeinek. A maristák intézetét dec. 19-én

éjszaka meglepte a Gestapo, a felnőttek egy részét a Duna-parton kivégezte, s csak csodával határos, hogy minden gyermek megmenekült. (Az elhurcolás jelenetét *Kovács András* rendező dolgozta fel *Ideiglenes paradicsom* c. filmjében.) A Gestapo a házban talált nyolc szerzetest is elhurcolta. Másnap ugyanitt tartóztatták le az épülethez gyanútlanul közelítő *Egyed András* piarista szerzetest. (Egyed András embermentő tevékenységéről bővebben a *Vigilia* 1982. novemberi számában olvashatunk.) A maristákat a Gestapo már nem tudta elszállítani a körülzárt Budapestről. A Belügyminisztérium pincéjében érték meg a város felszabadulását. Megemlítjük, hogy a maristáknak sikerült kinyomozniuk az SS agent provocateur kilétét, aki feladta őket a Gestapónak. Az elzászi származású SS-katonára nem érte meg a háború végét, Erdélyben elesett. A szerzetesek azonban mégsem hozták nyilvánosságra az áruló nevét, mert ez esetben özevegétől a francia kormány megvonta volna a nyugdíját.

Árulás áldozata lett a Bokréta utcai leányotthon vezetője, *Salkaházi Sára* szociális testvér is. A nyilasok december 27-én váratlanul megjelentek az épületben, a lakókat leterelték a pincébe, és mindenkit igazoltattak. A mintegy 25, illegálisan ott tartózkodó személy közül négynek papírjait nem találták rendben. Ezeket — Sára testvérrel és *Bernovits Vilma* hitoktatóval együtt — azonnal elhurcolták, és még aznap este a Duna-parton kivégezték. A tragikus esemény részleteire a 19 évvel később lefolytatott ún. „zuglói nyilasper” kapcsán derült némi fény. (A témáról bővebben a *Vigilia* 1980. jan. és febr.-i számaiban.)

A nyilasok háromszor törtek rá a szalézi atyák óbudai Szent Alajos-házára. Mindannyiszor hajszálon függött a házgondnok, *Balzsay András* atya és az igazgató, *Kiss Mihály* atya élete is. A nyilasok első alkalommal a felnőtteket vitték el. Miután testükön az ellenkezés legdrasztikusabb formáját alkalmazták, többet közülük azonnal agyonlőttek. Másodszor öt férfit, harmadszor 13 zsidó fiút hurcoltak el. Ezek közül 12-t a Duna-parton kivégezték. A 13. nagyon jó úszó volt, s az utolsó pillanatban, a lövés eldőrdülése előtt a vízbe vetette magát. A sötétben utánalóttek, de nem sérült meg halálosan, valamivel lejjebb észrevették, kihúzták. Másnap a kórházi ágyból üzent *Kiss Mihály*ért. Az igazgató itt tudta meg az előző este lejátszódott dráma részleteit. Egyik adatközlőnk, a maga is üldözött *Dán László Endre* írja: „*Kiss Mihály* igazgatót csak főrabbinak hívták, mert kizárólag zsidómentéssel foglalkozott. Egy éjszaka gépeltem itt 1000 pápai menlevelet...”

Az Isteni Szeretet Leányainak svábhegyi anyaházában rejtőzködőket a nyilasok és a Gestapo elhurcolta. 62 gyermeket hajszoltak a Meder utcánál a Dunába és megölték. A többiek sorsáról nincsenek adataink.

Valaki besúgta az Unio Eucharistica nővérek rejtekhelyét is. A nyilasok egy éjjel rájuk törtek, s akinek iratait nem találták rendben, elhurcolták. Magukkal vitték a vezető nővert is, és durván bántalmazták. Megfenyegették, hogy életével fizet, ha továbbra is rejtegeti a zsidókat. A nővér azonban szabadon bocsátása után új házat bérelt, és ugyanúgy folytatta az embermentést.

Letartóztatták *Izay Géza* jezsuita páter is, aki talán a legaktívabb embermentő csoport vezetője volt. A nyilasok elől ő rejtegette egy ideig Gidfalvyt. *Izay* mintegy 15 egyetemistával rendkívül széles körű és sokoldalú mentőakciót bonyolított le a főváros területén. Akinek sikerült őt elérni, biztos elmondhatta, hogy megmenekült. Mindenkit el tudott valahova helyezni, mindenfelé voltak összeköttetései. Állítólag nemcsak a Magyar Fronttal állt kapcsolatban, de egyik diákja tudni véli, hogy a fővárost körülvevő Vörös Hadsereg felé is volt összekötője. Ahogy konspiratív tevékenysége bővült, a nyilasok is mindinkább figyelni kezdtek. A letartóztatásból azonban sikerült megszöknie. Nagyon sokan köszönhetik neki életüket. Ellenáll, embermentő tevékenysége alaposabb feldolgozásra vár.

Kiadták a letartóztatási parancsot a pannonhalmi főapát, *Kelemen Krizosztom* ellen is. Hogy nem került bíróság elé vagy börtönbe, annak köszönhető, hogy a szovjet csapatok előbb érték Pannonnalmára, mint az a nyilas különítmény, melyet Szombathelyről küldtek a főapát letartóztatására.

Hányan lehettek, akik szerzetes rendházaink jóvoltából kerülhették el hittestvéreik szomorú sorsát? Nehéz lenne pontos választ adni a kérdésre. Jelen dolgozatunkban csak azokat az intézményeinket említettük, amelyekről legalább megközelítő hitelességgel tudtunk adatokat szerezni. A legtöbb rendházzal — mint pl. a budapesti piaristák Váci utcai házáról — csak annyit tudunk, hogy több üldözöttet is hosszabb ideig rejtegetett. Hogy ez a „több” öt vagy ötven volt, ma már nehéz megállapítani. De nagyon óvatosságnak becsülünk 1945. április 4-ig legalább 10 000, különböző okból üldözött személy talált átmeneti vagy állandó menedéket az akkori Magyarország területén lévő kolostorokban, egyházi intézményekben.

Valamivel nagyobb biztonsággal állíthatjuk, hogy mintegy 150 egyházi személy — pap, szerzetes, teológus — részesült üldöztetésben a náci terrorszervezetek részéről azért, mert részt vett az embermentésben, ellenállásban. Közülük tízen életükkel fizettek bátor kiállásukért. Írjuk le nevüket: *Kálló Ferenc* tábori esperes, *Salkaházi Sára*, *Bernovits Vilma*,

Ervin Gábor fővárosi hittanár, *Gusztáv Béla* budapesti lelkész, *Halas Dániel* délvidéki lelkész, *Kosztai Mihály* csanádi egyházmegyei áldozópap, *Somlyai Ambrus* ősi plébános, *Remete László* jolsvai evangélikus hittanár, *Varga Zsigmond* református lelkész.

Kálló Ferencről utcat neveztek el a magyar fővárosban. Az izraeli főkonzul a még életben levő öt marista szerzetesnek az üldözött budapesti zsidók mentésében tanúsított áldozatos magatartásért 1982. január 10-én Vichyben adta át az *Igaz Ember Érmét*, a legmagasabb kitüntetést, amelyet Izrael állam valakinek adhat. Fölvetődik bennünk a kérdés: mi, idehaza nem tehetnénk valamivel többet mártírjaink életművének ápolásáért? És mindazokért, akik példájukkal megmutatták, hogyan kell és lehet a megpróbáltatások idején is hősi fokon gyakorolni a felebaráti szeretetet. Ma, amikor a nemzet a negyven évvel ezelőtti kataklizmára emlékezik, s nagyjainak szobrát emel, mi sem hallgathatunk azokról, akik vallásos meggyőződésükből fakadóan szálltak szembe a fasizmus embertelenségével. Tevékenységük feltárással és megörökítésével nemcsak az irántuk köteles hálánkat törlesztjük, de nélkülözhetetlen tapasztalatanyagot mentünk át a küzdő egyház holnapjára is.

Irodalom: Lévai Jenő: Szürke Könyv. Bp., 1946. — *Meszlényi Antal:* A magyar katolikus egyház és az emberi jogok védelme. Bp., 1947. — *Erdőssy Béla:* Katolikusok küzdelme a nemzeti szocializmus ellen. (Kézirat) — *Kis György:* Megjelölve Krisztus keresztjével és Dávid csillagával. (Kézirat.) — *Szenes Sándor:* Befejezetlen múlt. (Kézirat.)

Hetényi Varga Károly

AZ IRGALOM KÖVETEI

A nők egyházi szolgálata az első századokban

A Szentírást a benne szereplő nők életének, helyzetének, történetének szempontjából is tanulmányozni kell; bizonyos, hogy sok mindent elmond, amin a férfi-egzegéták mindaddig átsiklottak — mondotta nemrég hazánkban járva egy svájci lelkész, és be is számolt néhány kísérletről e téren. A téma gazdagsága, és az a több mint ezer év, amit a Biblia csak a leírásoktól számítva is magába foglal — hiszen „mélységesen mély a múltnak kútja”, mérhetetlen idejű a pátriárkák történeteinek lejegyzés előtti hagyományozódása —, még sok munkát, kutatást kíván, de már eddigi ismereteink birtokában sem kétséges, hogy a nők sorsa, helyzete, szerepe korántsem volt statikus, változatlan, hanem alakult, formálódott a történelem áramában. — Az elmúlt nyáron, az evangélikus világifjúsági találkozón (férfiak és nők testvéri együttműködéséről lévén szó), mintha Rebeka vagy Rákhel szolt volna át az évezredek távolából, amikor egy fiatal kameruni diák megjegyezte: „Számunkra szinte érthetetlen, hogy ti miért beszéltek olyan sokat a két nem egyenjogúságáról. Nálunk a törzsi életben mindenki annyit dolgozik, amennyire az erejéből futja, a közös dolgokban pedig együtt döntünk — föl sem merül, hogy ehhez a nőknek külön jog kellene!” — A nomád törzs életének ettől a természetes mellérendeltségi helyzetétől hosszú út vezetett az Úr Jézus földi életének századáiig, s ott is a palesztinai zsidó nők életmódjái, mely talán a leghátrányosabb helyzetek egyikét jelentette az egész akkori római birodalomban. Ahány provincia, annyi szokás, de Judea e téren még messzebb esik Rómától, mint a többi.

Az Ószövetség lapjait forgatva mintha századról századra súlyosbodnék a nők helyzete, hogy aztán az Új Szövetségben egyszerre megváltozzék minden. Az ósányák — noha ifjúságukban meddők, csak életük delén vagy alkonyán szülnék — nagyon szeretett asszonyok és erőteljes egyéniségek. Idilli korszakukat követően még találkoznak prófétáinkkal, női bírakkal — Deborah jelenléte nélkül csatát sem lehet nyerni! —, népiüket megmentő hősnőkkel; aztán elhalkul a hangjuk, akad még ugyan királynő a Makkabeusok korában is, ám Judea római provinciává válásának idejétől fogva a nők mindinkább háttérbe szorulnak. Az ellenállás egyik megnyilvánulása az elkülönülés e téren is: ha Róma eddig sosem látott jogokat ad polgárnőinek, s ha a ledér jólét a birodalom fővárosában s a tengerparti kikötővárosokban a családi élet széteséséhez, s helyenként a teljes promiskuitáshoz vezet, akkor erre a zsidó provinciában egyetlen válasz lehet: másképpen kell élni. A Törvény szerint, mely Törvény réges-rég messze terebélyesedett a mózesi előírások fájától, ez már részletekben szabályozza az élet minden rezdülését, egyszerre barikád és börtön, be is zárja a benne élőket, de védi is; óv és összetart, kirekeszti az idegen hatásokat. A keleti kultuszközt, az orgiákét éppúgy, mint a szakrális prostitúciót; Róma felvilágosult racionalizmusát s a hellén szabadelvűséget éppúgy, mint az egyiptomi mágiát. (Nagy utat tettek meg a görögök

is: pár évszázada még hét lakat alatt tartották az athéni nőt a günekaionban, hol van az már; azóta kultúrát adtak Rómának, és törvényeket kaptak cserébe. Igaz, azóta Platon is élt, s hatott: ő egyenjogúságot kívánt a nemek között, bár csak 40 éven felül ismerte el egyenértékűnek a nőt a férfival, jöllehet nem azért, mintha később nőne emberré, hanem mert úgy vélte, hogy csak túl a szerelem, a szülések idején szentelheti magát a bölcsesség kérdéseinek.)

A zsidó nőt nem tanították a törvény ismeretére, nem vehetett részt a gyülekezet tagjaként a közösség életében, csupán elkülönített helyen, rács mögött hallgathatta a tanítást, nem tanúskodhatott peres ügyekben, s a férfiak döntéseibe nem volt beleszólasa. Az első keresztény gyülekezetek — aszerint, hogy hol jöttek létre — merőben eltérő szokásokat és törvényeket örököltek, s így nem csoda, ha olyan ellentmondásokba ütközünk, mint amilyen az is, hogy Pál apostol hol a legmelegebb szavakkal üdvözli női segítőtársait, hol pedig eltiltja a nőket a gyülekezetben való szólástól. Pál kétségkívül rugalmas, mozgékony, alkalmazkodó és nagyvonalú ember lehetett, aki a pogányok apostolaként sokféle előítéletlen túltette magát, ha nehezére is eshetett olykor, hiszen farizeus nevelésben részesült, de ha útjain Astarte kultuszával, Kybele papnőivel s a korinthuszi erkölcsökkel (melyek akkoriban egyet jelentettek a paráznasággal) találkozott, bizonyára visszaborzadt, és döbbenetében megrántotta a gyepőt. Ilyenkor mondhatta tollba a szigorú sorokat, amelyekből még a jeruzsálemi farizeus hangja szól, az otthoni erények hordozójáé, aki hirtelen elfelejti, hogy minden más tekintetben szabadabb lett az ősi törvénytől, s ezt a szabadságot legmerészebben éppen ő hirdeti. — Pál a férj hatalma alá rendeli a nőket (ne hasonlítsanak a római asszonyokhoz, akik egymással versengve cserélgetik házastársaikat); előírja, hogy fejüket fedjék be (a hellén hetérák fedetlen fővel jártak); s amikor a szót is megvonja tőlük, egyszerre védekezik a pogány környezet szokásai és a már felsejlő tévtanok ellen: a gnosisz korai hirdetői mellékesnek tartják a földi életet, tehát a nemeket is, és mivel csak a lélek a fontos, annak pedig nincs neme, teljes szabadságot adnak a nőknek. Pál a pogányság és eretnokség scyllái és charybdisei között hajózik, ha nincs más mód, az ősi törvényben kapaszkodik meg, amelytől pedig már rég szabadabbá vált. — Ami Pálban „nöellelen” (némelyek szerint „nögyülölő”), az a nehéz helyzet sugallta riadalom. Ami őszinte és igaz, az a köszöntésekben megszólaló szeretet, hála, kedvesség a nővérek, a segítőtársak iránt, s a férjekhez szóló intelem, hogy szeressék és megbecsüljék asszonyaikat.

A nők közben jönnek, sereglenek, jelen vannak. Pálnál nagyobb hatalom hívja őket: maga Jézus Krisztus. Az igazi felszabadító. Már tanítványai sorában sok nő követte, fontos tanításokat közölt velük, megvédte a megkövezésre szánt bűnös asszonyt, és amikor a válást tiltotta, már „növédelmi törvényt” hirdetett, hiszen az asszony elűzését, gyermekeitől, otthonától való megfosztását tiltotta meg. Diakóniáját, gyógyító, tápláló szeretetét is elsősorban a nők érzik át, ahogy ő szolgál az utolsó vacsoránál, ahogy megmossa a tanítványok lábát, úgy igyekeznek az asszonyok is szolgálatukkal melegeg és meghitté tenni a gyülekezetek eleinte családi házaknál történő összejöveteleit. Asszonyok kísérték Őt a keresztúton, s amikor az egy Jánoson kívül a tanítványok mind szétfutottak, asszonyok roskadoztak, sírtak a kereszt alatt, a sírhoz is ők igyekeztek a kenetekkel, s ők lettek a feltámadás első hírvivői. Augustinus így fogalmaz: „a Szentlélek Magdalénát az apostolok apostolnőjévé tette.” — Mindez eleven emlékként élt az első gyülekezet asszonyaiban. Elsősorban a diakónia volt a feladatuk, ám a diakóniát (akkor is, azóta is) ezer szál köti a missziói, pasztorációs munkához. Elszakíthatatlan azoktól. Olyannyira, hogy az alakuló egyház első rendjeinek egyike a „viduae” (özvegyek rendje) is ebből sarjad ki.

Özvegy sok lehetett az ősegyházban. Nemcsak azért, mert a nők (hacsak a hajdani körülmények közötti szülések valamelyike el nem vitte őket fiatalon) általában hosszabb életűek a férfiaknál, de azért is, mert a Pax Romana népek közötti békeje helyi lázadások, felkelések, véres megtorlások drámái zajlottak. Palesztinában a zelóták állandósult partizánharcra pusztította a férfi lakosságot, s bár ősi szokás szerint a férj fivérének kellett volna magához vennie az özvegyet (a többnejűség még ezer évig érvényben volt, ha szokásban már nem is), hol akadt volna annyi férfi rokon, amennyi a sok özvegy pártfogásához kellett? Rómában pedig a zsarnok császárok gyilkolták nemcsak ellenfeleiket, de még hűveiket is pusztá gyanú alapján — mindezek a tények a magányos asszonyok nagymérvű sokasodásához vezettek. Ezek az asszonyok vigaszt, erőt, támaszt a keresztény gyülekezetekben találtak, és minden szellemi, fizikai, anyagi erejükkel segítették is a gyülekezeteket, erejük elvesztése után viszont azok gondoskodtak róluk. Szükség is volt rájuk, mert a nők ott is bejutottak a családi otthonokba, ahol azokat a szokás elzárta a férfiak elől; tanítottak tehát, előkészítették a megtérőket a keresztelésre, segítettek a bemeztelésnél, ők szervezték meg az agapét, a szeretetvacsorát, gyűjtötték és osztották az alamizsnát, látogatták, ápolták a beteget. Lassanként az „özvegy” fogalma már nemcsak családi állapotot jelent, hanem hivatal, meghatározott kötelemekkel. Ebbe a csoportba azért nem vettek fel házias nőket, mert a szolgálat függetlenséget kívánt mind a férj hatalmától, mind a gyermekek, s a ház-

tartás gondjától; az özvegy vagyonával — ha van — maga rendelkezik, ha nincs, a gyülekezettől kap járandóságot. Az özvegynek 60 év felettinek kellett lennie (ezt a korhatárt a IV. században leszállították 50 évre); és „univirának”, vagyis csak egyszer férjezettnek. (Az univira tisztelet valójában tiltakozás volt a görög-római-kisázsiai városokban divó, szexuális zűrzavar ellen; a kor szigorúbb moralistái folyamatos poligámiának tekintették az újraházasodást, akkor is, ha nem válás, hanem halál előzte meg. Bár Pál megengedte, később a köztudat, ha nem is tiltotta, nem is helyeselte a nő második házasságát.) A magas kor tisztelete viszont a zsidó hagyományból eredt: a hosszú élet Isten ajándéka, tehát az öreg emberben Isten megajándékozottját kell tisztelni.

Az özvegyek rendjébe csak az tartozhatott, aki példásan nevelte gyermekeit; vendégszerető és a szenvedők iránt segítőkész volt; és „megmosta a szentek lábát”. Az özvegyek tekintélyét mutatja, hogy rangsorban rögtön a presbyterosok után következtek, olykor presbyteráknak vagy presbytiszkeknek is nevezték őket.

A következő századokban földrajzilag nagy eltérések mutatkoznak a nők egyházi szolgálatában. Keleten lassanként háttérbe szorulnak az özvegyek. Polykarpus már így ír: „tanítósátok az özvegyeket, hogy a hitben tevékenykedjenek, szüntelenül imádkozzanak, tartózkodjanak a rágalmától és minden gonosztól, felismerve, hogy ők Isten oltarai”. Az utolsó mondat szép, de korlátozó. Az oltár ugyanis nem vándorol. (Akkor még nem léteztek mozgó templomok, napjainkban már vannak.) A hasonlat a passzivitás felé mutat: maradjanak nyugodtan az özvegyek; nem sokkal később már előtérbe kerülnek a szűzek, a diakonisszák, akik együtt is laknak és kialakulnak az apácarendek. — 343-ban a laodiceai zsinat kimondja: nők nem lehetnek presbyterák, papok; ilyesmi csak az eretnekeknél és a pogányoknál fordul elő. — Valóban: ekkor még a monofiziták ordinálnak özvegyeket, akik náluk a hierarchia közepén helyezkednek el. Észak-Afrikában a montanista Tertullianus megengedi, hogy tanítsanak és prófétáljanak, csak a szentségek kiszolgáltatásától tiltja el őket. Védi az özvegyek tekintélyét, és el is választja őket a szűektől, mondván, utóbbiakat nem szabad felvenni a viduatba, mert a szűz nem özvegy, a két csoportosulás nem keverhető. — Az özvegyek rendje legtovább a nyugati gyülekezetekben maradt fenn. Bizonyítják ezt az ilyen és hasonló sírfeliratok: „Vidua pia felicissima, in Deo vives . . .” (Jámbor és boldog özvegy, Istenben élj . . .). Hyeronimus, Ambrosius, Augustinus egyházatyák még erősen dicsérik az özvegyek áldásos munkáját, áldozatos betegápolását.

Az V. századtól kezdve azonban eltűnik az özvegyi rend az egyházi szolgálatból; a szűzek diadala teljes felettük. Am felemlés diadal ez: a nők tevékenységi területe a szorosán vett diakóniára szűkül. Versengésük is látszólagos, valójában a nők kezdeti, hangsúlyos szerepének szakasza ért véget az ősegyház korának lezáródásával. Évszázadoknak kell eltelnüik, míg újra a magasabb fokú tanítás lehetőségéhez jutnak (mint apácarendek), és amíg a tanítás művészi szépségű eszközeit megalkothatják, mint kódexmásoló apácák. — Az ősegyházban azonban korántsem csupán özvegyek tevékenykedtek, hanem asszonyok, lányok is, és hogy a karitatív szolgálat mellett az evangélium hirdetésében is részt vettek, azt maga Pál apostol bizonyítja. Hiszen leghűségesebb segítőtársai közé tartozik egy házaspár, Aquila és Prisca, a császári rendelet nyomán Rómából elűzött két sátorkészítő, akiknek korinthusi, majd ephesosi házában az apostol otthonra és műhelyre talált. Kettejük közül Prisca látszik az elevenebbnek, a jelentősebb személyiségnek, akit több irat említ, az antik szokásokkal ellentétben elsőként, férje előtt. Prisca apostoli szerepet tölt be, apostolnak ugyanis nemcsak a 12 tanítványt nevezték, hanem az evangélium első hírvívóit, a szemtanúk nemzedékéből mindazokat, akik „elmenvén tanítottak minden népeket”. A Pált ellátó, felkaroló, munkájába bekapcsolódó Priscán és Aquilán kívül még egy házaspár nevével találkozunk Pál apostolnak a rómaiakhoz írt levelében, ahol is mindkét fél kifejezetten „apostolnak” mondatik. „Köszöntések Andronikoszt és Juniát, akik az én népemből valók, és velem együtt voltak a börtönben. Ők megbecsültek az apostolok körében, és már előttem Krisztuséi lettek.” Itt azonban vitatott a név: Juniáról vagy Juniaszról van-e szó a ragozott formában? Testvérpárról, barátokról vagy házaspárról? A legújabb kutatások a női név valószínűségét állítják; és mellett szól, hogy Juniasz, mint férfinév, az ókori iratokban nem fordul elő, a Junia női név viszont annál gyakrabban; hogy az egyházatyák tudatában egy nő emléke élt, olyannyira, hogy Chrysostomusz így kiált fel: „Mily nagyon bölcs lehetett ez az asszony, ha méltónak mutatkozott az apostol cím viselésére!” Csak a középkorban terjed el Junia „férfiasítása”, korántsem filológiai megfontolásokból, inkább a korszellem határára: ha apostol volt, férfi kellett legyen. De miért is ne lehetett volna Junia apostol, ha Prisca is az volt, ha Péter és más apostolok is magukkal vitték missziói útjakra feleségüket, mint segítőtársukat?!

Míg az apostolok köre, a szemtanúk nemzedéke az I. század fordulóján után eltűnik, kihal, a diakonosoké ekkorra erősödik határozott körvonalú testületté. A diakonosok sorában kezdetűl fogva jelen voltak a nők (özvegyek olykor, de nem mindig) első közöttük Phöbe, a kenchreai gyülekezet „édesanyja”. (Kenchrea kis kikötőváros volt Korinthus mel-

lett.) Pál rendkívül meleg szavakkal ajánlja a Rómába igyekvő Phóbét (aki a levelet maga kézbesíti) a római gyülekezet jóindulatába: „ajánlom nektek nővérünket, Phóbét, aki jelenleg a kenchreai gyülekezet diakónusa, fogadjátok őt az Úr akarata szerint, ahogy az szentekhez illik, és álljatok mellé minden olyan ügyben, amelyben szükség van rátok, mert ő is sokaknak lett pártfogója, nekem magamnak is”. Az utolsó mondatban „pártfogónak” fordított szó helyén „prostatis” áll, ez görögül segítőt, előljárót, pártfogót, patrónát jelent. Phöbe tehát több volt, mint egyszerű szolgálattevő asszony, s mivel az I. század közepén még nem beszélhetünk kikristályosodott hivatalokról, úgy képzelhetjük őt el, mint a gyülekezet oszlopát, vagy inkább mindennel és mindenivel törődő „edesanyját”.

A pasztorális levelek (melyek az I. század 60-as éveinek elején keletkeztek) azonban már szabályozzák az episcopusok és a diakónusok életmódját, ez idő tájt e hivatalok már határozott kereteket kaptak, és így a Timotheushoz írott első levélben az asszonyokról is szó esik. Mivel a diakonissza kifejezés még nem használatos (arra majd csak a II. században kerül sor), nem világos, hogy itt kiket int és óv, a diakónusnékat, vagy a diakónusnőket?! („Becsületesen éljenek, ne rágalmazzanak senkit, mértékletesek legyenek a bor élvezetében és mindenben megbízhatók.”) Valószínűbb, hogy a nőiakonusokról van szó, mert ha az episcopus feleségek magatartását nem írta elő, miért éppen az alárendeltebb helyzetben lévő asszonyok magaviseletére gondolt volna? Mivel hasonló intelmekkel az özvegyeket illetően gyakran találkozunk, itt is az látszik kézenfekvőnek, hogy a cselekvő, szolgálattevő nőkről van szó, s nem azokról, akik esetleg csak gyermekeiket dajkálják otthon.

Diakónusnőkre utal az ifjabb Plinius 112-ben, Bithyniából Trajanus császárhoz intézett levele is, amelyben elizgástást kér, miként bánjon a keresztényekkel. Megemlíti két elfogott rabszolganőt, akiket megkínzottak, hogy hitükről és gyülekezetükről vallomásra bírják őket, s akiket társaik „ministráknak” neveztek. A kifejezés nem szolgálat (ancilla), hanem szolgálattevőt (diakónus) jelent, s egyben arra is rávilágít, hogy a rabszolgastátus társadalmi hátránya nem akadályozta a két vértanú leányt a tekintélyes funkció ellátásában; a gyülekezet tehát testvéri közösségben élt.

A női diakonátus virágzásának ideje azonban a III. század. Ekkor keletkezik a szíriai Didascalía egyházi szabályokat magába foglaló gyűjteménye, amely már határozottan körvonalazza a diakónusnők működését. Cselekvési területük ugyanaz, mint az özvegyeké: adományok gyűjtése, szétosztása, családok, betegek látogatása, ápolás, tanítás keresztelés előtt, segédkezés a keresztelésnél. Az egyház növekedett, a feladatok is megnövekedtek, az öreg özvegyek mellett fiatal munkabíró nőkre volt szükség, ezek lettek a diakonisszák. A Didascalía a gyülekezet számára egy episcopust, egy diakónust és egy diakonisszát „rendszerezit”, mellettük áll a presbýterosok kollégiuma. Az episcopust az Atya, a diakónust a Fiú, a diakonisszát a Szentlélek jelképeként nevezi (a semita nyelvekben a lélek nőnemű, innen eredhet a kapcsolat); a presbýterosok pedig az apostoloknak felelnek meg ebben a jelképrendszerben. Itt már jól követhető a hierarchia kibontakozása és megszilárdulása: a trinitárius tipológia ezt igyekszik megerősíteni.

Az ősegyház még roppant rugalmas volt, működési formák, rendek, hivatalok mozgásban, alakulóban láthatók a kor irataiból. Hozzájárulhatott ehhez az elvenséghez a világi környezet hatása is: az elterjedt urbánus életmód, a sok virágzó polis; a vámhatárok nélküli, relatíve biztonságos közlekedés a római birodalom jól megépített útjain; az üzenetek, levelek, információk áramlása, a hajózás. Mindezt évszázadokra megszüntette a népvándorlás vihara. A félelem és a létbizonytalanság kőfalak mögé űzte az embereket, várak és kolostorok menedékeibe; az utakat belepte a gyom, a messzeségek megnöttek; s amilyen biztonságot adhatott a falakkal övezett tér az eleven embernek, úgy nyújthatta a nyugalom és a rend érzetét a léleknek az egyházi szervezetek megcsontosodása is. A nők továbbra is megtalálták a szolgálat feladatait, de már korántsem azzal a tekintéllyel, szabadsággal és természetes közvetlenséggel, amellyel az első századokban. — Róma bukásával lezárult egy korszak, ám a sirt, mely a birodalmat elnyelte, a kereszténység győztesen lépte át: újonnan feltűnt népek tömegeinek adott hitet, békét és szelidebb erkölcsöket, viszont ezek a népek megint új szokásokat hoztak magukkal. Előítéleteket is bőven. Mindenesetre a középkor nőellenes, a nőkben a kisértő eszközt látó felfogása nem az egyház hagyományából fakadt, sőt merőben idegen volt attól. Ha az ősegyházra tekintünk, Máriát, az Istenanyát látjuk az apostolok körében, Phóbét, Lydiát, Priscát és társaikat a gyülekezetek központjaként, nyomukban a mártír asszonyok és lányok sokaságát, akiket sem női mivoltuk, sem környezetük nem akadályozott abban, hogy teljes értékű emberek, határozott egyéniségek legyenek.

Bozóky Éva

FIATALOK SZERETETSZOLGÁLATA

Tények

TAPASZTALATOK. Azt szoktuk mondani, a fiatalság a nagy álmódosások, a nagy változások, a nagy forradalmak és lelkesedések kora. Hát nem tudom. Ezelőtt 20—25 évvel mindenhol vitatkoztunk, küszködtünk akkori vezetőinkkel, mert úgy éreztük, mindig mindenhol visszatarthatnak. És amikor az egyházközségi kisközösségi munkával kapcsolatban újabb és újabb ötletekkel álltunk elő, minden tíz ötletből kilencet kihúztak, mondván: a sok kapkodásból csak baj lesz. Bárcsak ilyen gondjaim volnának nekem is! Olyan jó lenne, ha engem is azért szidhatnának a fiataljaim, hogy rengeteg javaslatukat nem fogadtam el... De hát sajnos nincs mit nem elfogadni... Ez talán kissé pesszimistán hangzik, esetleg rosszmájúnak is tűnhet, mégis úgy gondolom, hogy ez nemcsak az én afféle „bezzeg a mi időnkben” sóhajtozásom. Hiszen ha megfontoljuk, talán nem is látszik túlzásnak a párhuzam, mikor arra gondolunk, ezelőtt néhány száz esztendővel huszonéves fiatal emberek indultak neki ismeretlen tájaknak, és új városokat építettek, ha kellett, az őserdő közepén is. Ma pedig lépten-nyomon látjuk, hogy sokan menekülnek vidékről a biztonságosnak gondolt városba, mert hát ott lent ez sincs, az sincs... Mintha a vállalkozókészséggel volna valami baj. Ugyanezt látom akkor is, amikor középiskolás fiataljaim sokat keseregnek mostanában, hogy milyen szörnyű ez a „fakt”-rendszer. Van, akinek 0. órája is van, és ráadásul nemritka, hogy egyik-másik osztálynak egyvégében nyolc órája van. Ez valóban keménynek tűnik. De ha arra gondolok, hogy annak idején a művészettörténeti szakkörre azért nem vettek fel, mert már jártam a biológiai szakkörre, hajóépítő szakkörre, színjátszó szakkörre, énekkarra és kirándulásszakkörre... No és a gimnáziumi elfoglaltságon kívül volt még egy sor más egyéb is, például hittancsoport stb.

Mindennek ellenére tegyük föl, hogy a korábbi észrevételek valóban csak afféle nosztalgikus kesergések, és az ifjúság ma is lelkesedik, vállalkozik akármire. A lelkesedés nagyszerű, de egyben veszélyes is. Mikor az ember lelkesedik valamiért, nem veszi észre, hogy attól még nagyon messze jár, hogy olyan is legyen, vagy azt tegye, amiért lelkesedik. Az elmúlt évek során az ország különféle pontjain fordultam meg ifjúsági lelkigyakorlatokon, lelkinapokon. Igazán sok mély elmékedést és beszélgetést éltem meg együtt sok-sok fiatalal, ahol mindig újra és újra előkerült, hogy Krisztus szeretete sürget minket, hogy szeretetünk által sóvá és kovásszá legyünk az emberek között.

Mindezek mellett igen elgondolkodtattak azok a tények, amelyek mellett sem én, sem más nem tudna elmenni szó nélkül. Hadd említek csak néhányat ezek közül.

Egy alkalommal a tévé rövid műsorában fogyatékos gyerekekkel foglalkozó katolikus intézetet mutattak be. A vezetőnő szavaiból kiderült, hogy a gyerekek érdekében igen sok gyakorlati segítségre volna szükségük. Mint később ő maga elmesélte, a látottak hatására egész sereg szocialista brigád jelentkezett segítőkészségével — egyetlen katolikus közösség sem... Amikor egyiket-másikat megkérdezte, miért nem, a válasz az volt: nem kérték. (A brigádokat sem!) — A templomi karitászhirdetésen hetekig kint volt egy kérdés: idős embereknek kellene alkalmi vagy rendszeres takarítás. Egyszerre csak hét 11—12 éves lány és fiú jelentkezett: címet kérünk! — Mint kiderült, egyikük sem jár hittanra, se templomba, csak az eső miatt beálltak az előtérbe, olvasták a kérést, és... hittanosaink közül addig még egy sem jelentkezett. — Az egyik kórház utókezelő osztályán (mindennapi nevén: elfekvőben) gyakran megfordulva, az idős, sokszor egészen magányos betegekkel való beszélgetés közben tapasztaltam, hogy milyen boldogok, ha valaki meglátogatja őket. Az egyik néni könnyezve mesélte: Olyan aranyos volt a kislány... Minden héten eljött... aztán... Már két és fél hónapja nem láttam... Biztos történt vele valami... Nagyon hiányzik... Igaz, előtte is egyedül voltam, de most elveszítettem valakit... Az ifjúsági hittanra azon a folyosón kell keresztülmenni, ahol a sekrestyés a virágokat cseréli. Egyszer a hittanteremben valaki fennhangon morgolódott, hogy bűdös van a folyosón, mert biztos nem mossák ki rendesen a vázákat, különben is a hittanteremben is akkora a kosz... — A felszólaló a közösségben otthonos ifjú volt, de nem láttam még a kezében sem üvegmosót, sem söprűt.

Tudom, sok szép példát is felsorolhatnék, ahol mindennek az ellenkezőjét látnánk. És talán azzal a jóleső érzéssel zárhatnánk ezt a gondolatsort, hogy akad még sok olyan fiatal, aki élete ágas-bogas teendői mellett szívesen vállal szeretetszolgálatokat is. És talán azok, akik mindezt látják, nyugodtan gondolhatják, hogy olyan szépen megy ez a munka, és még me is dicsérhetnék a buzgólkodókat. A kérdés csupán az, Jézusnak elég-e ennyi?

HÁTTÉR. Nyár van és mindenki eldöntheti, szabadon akar-e kirándulni vagy sem; ha igen, akkor gyalog vagy járművel; ha gyalog, akkor sík vidékre vagy hegyek közé. Ha he-

gyek mellett marad, akkor még mindig gondolkodhat, hogy melyiknél; és még ezek után is, bár a lehetőségeihez igazodva bizonyos szabadsággal választhatja meg, hogy melyik úton akar a csúcra följutni. De ha már döntött, és valóban föl akar menni, a továbbiakban számára már nem lehet kérdés, hogy kell-e kapaszkodnia fölfelé.

Az ember szabadon dönthet, hogy Istennel vagy Isten nélkül akar-e élni. Ha Istent választja, még mindig marad többféle út, többféle vallási megközelítés. De ha úgy döntött, hogy keresztény módon akar Istennel élni, akkor e döntéstől fogva számára már nem fakultatív lehetőség, hogy akarja-e *másokkal együtt* szeretni Istent. Mert ahogy a hegymászás lényege, hogy fölfelé *kell* menni — a kereszténység lényege, hogy a minket fenntartás nélkül szerető Istennel *csak úgy lehet* közösségben élni, *ha egymással is* közösségben élünk. Hegyet mászni nem kötelező, de a hegymászonak kell, mert különben nem hegymászó. Keresztény módon élni nem kötelező, de ha kereszténynek mondom magam, akkor a KARTASZ-MUNKA sem lehet néhány túlbuzgó vagy elszánt keresztény fakultatív kedvtelése, hanem a kereszténységet élni akarók mindennapi ÉLETJELENSÉGE.

Itt az a pont, ahol elválik, hogy csak hegymászdít játszunk-e, közösségesdit csinálunk-e, vagy közösségeink, ifjúsági csoportjaink valóban olyan bázisok, erőforrások, kutak, amelyekből mindenki, aki velünk találkozik, a krisztusi szeretet élő vizét merítheti. — Az élő, tetteiben élő, tevékeny szeretet, szolgáló szeretet nem maradhat csupán ideális ábrán vagy lelkigyakorlatos lelkesedés, esetleg ideig-óráig önmagát kifutó akcióprogram. Nem, hanem élet. Az életem.

Nem elegendő csak úgy általában a szolgáló szeretetről elmélkedni, nem elegendő, hogy néhány alkalommal próbálok a karitászmunkára is időt szorítani az életemben, hanem *egész életemet testvéri szolgálatként kell megélnem.*

A Krisztus követése melletti személyes döntésben az egész embernek kell újjászületnie. Vajon ehelyett nem elégszünk-e meg csupán újszerű formákkal? Vajon nem járunk-e magunk is azon az úton, mint úgy általában a mai ember a maga próbálkozásaival? Például attól még senki sem dolgozik megbízhatóbban, mert magánipara van, mert saját teherkocsiján fuvaroz, mert a maga bódéjában sütögeti a hamburgert. A „maszek” módon fölszerelt csap éppúgy csöpöghet, a magánfuvarozó éppolyan pökhendi lehet, és a hamburger is éppolyan gyatra lehet. Ha mindenki csak a maga pecsenyéjét sütögeti új formában, de régi emberként — nem változik semmi. Sajnos, fiataljaink ennek a felületes és önző életnek a szellemét szívják magukba, legtöbbször már otthon. Epp ezért nem csoda, ha a fáradtságos hegymászó életstílus helyett sokan olyan életformát keresnek, ahol, bár a Szentlélek tüzére hivatkozva, mégis a maguk pecsenyéjét szeretnék sütögetni. Így meghal, sőt meg sem születik a közösség, amit pedig sokan annyira igényelnének — és rengeteg embert tesznek magányossá, miközben maguk is azok maradnak. Pedig, aki a meredek ösvényen, a szűk kapun előttünk jár, a „nagy hegymászó”, Jézus szava: „Nem ezért jöttem, hogy nekem szolgáljanak... hatalmam van, hogy odaadjam az életemet.”

Manapság sok szó esik a technikai fejlődésről, de annál kevesebb arról a hatalmas arányú elkényelmesedésről, amely az urbanizáció mellékterméke. Az önmaga luxusigényeinek foglyaként élő ember épp ezekkel az igényekkel alakította ki magában az áldozatoktól való irtózatot. És ez a magukat kereszténynek tartó családok életében is érezteti hatását. Márpedig a fiatalon elkényeztetett ember felnőttkorában is az lesz, és az önző hitében is és vallásosságában is önzővé válik. Így születik meg a „moziba járó” stílusú fiatal, aki állandó elégedetlenséggel és lelki igényeinek hangoztatásával keresi, hogy hol, mit adnak, hogy melyik templomban, közösségben, csoportban, milyen az „ifjúsági műsor”, de nagy ívben elkerül mindent, ami gyakorlati elkötelezettséget jelentene, ami saját verejtékébe kerülne. Ez a mentalitás a nem igazán elkötelezett keresztény élet „mellékterméke”

Tennivalók

MIT? Az ifjúságtól sem vár mást a szeretetszolgálatban az Úr, mint a felnőttektől; legfeljebb a mód és a mérték más. Nem csupán „jócselekedeteket” kíván sok minden egyéb tennivaló között, hanem *jó életet, jól élést: odaadott életet.*

Mindent meg kell tennünk, hogy ennek az odaadott életnek a szépségére segítsük azokat, akik közöttünk nőnek fel. És ahhoz, hogy a szolgáló szeretetre készek legyenek, szükségük van a *felőtt kereszténynek odaadott életére.* Ezt a felelősséget nem veszi le a felnőttek válláról az Úr. És miközben az ifjúsági karitászmunkáról medítálva megállapítjuk, hogy minden fiatalnak meg kellene éreznie: ehhez a szolgálathoz egész emberségével kell újjászületnie Krisztusban — tárgyilagosan meg kell vallanunk, nekünk, a már felnőtteknek is meg kell változunk. Nekünk, felnőtt keresztényeknek, papoknak és világiaknak. És ebben nem vezethet csupán az a talán hiú pedagógiai szándék, hogy az ifjúság előtt hitelünk legyen. Az igazi indíték egyes-egyedül Krisztus szeretete, amelyre csak a *tettekben élő, szolgáló szere-*

tettel válaszolhatunk. Ehhez nem elegendő a kiüresedett formák lecserélése újabbakra. Így például tévedés lenne azt gondolni, hogy a szokás-vallásosság pozitív megfelelője az igény-vallásosság: azaz nem szokásból, hanem akkor megyek templomba, akkor imádkozom, akkor vállalom bármilyen szolgáltatást, ha valóban igényem van rá. Ebből a felfogásból fakad azután az, hogy pl. valaki lelkesen beleveti magát egy időre a szeretetszolgálatba, mert igénye — de mikor ez a fajta lelki szükséglete „kielégült”, abbahagyja. *Jézus útja* nem a szokások útja, nem az éret pillanatnyi igényeim útja, hanem a *másokért levés, a szeretetszolgálat* útja. És ez a szeretet törvényt szab nekem is. Sőt arra is képessé tesz, amit egyébként nem igényelnék. Melyik egészséges édesanyának kifejezett lelkiigénye például, hogy éjszánkánként tízszer is felkeljen gyermekeihez? De ha szükséges, szívesen megteszi, pedig nem esik jól neki, de a szeretete mondja, hogy így kell tennie.

HOGYAN? Erre a szolgáló szeretetre nevelni csak úgy lehet, ha már a kis gyermekeket is következetesen arra segítjük, hogy kis dolgokban is megtanulják sajátjuk helyett a másik javát válasszák. Boldogok azok a fiatalok, akik otthonról ilyen háttérrel hoznak magukkal, akik nagy családban nőttek fel. Talán el sem tudják képzelni, milyen kincsük ez, minden nehézségével, küzdelmével együtt.

Boldogok azok a fiatalok, akik olyan egyházközségben nőttek fel, ahol mertek rájuk munkát bízni, ahol a bölcs és odaadott életű lelkipásztor vezetésével a falu apraja-nagyja kivette részét a közösség fizikai és lelki építésében. — De akinek mindez nem adatott meg, jó lehetőség lehet a szolgáló szeretetre való nevelődésre egy-egy nyári tábor is. Ahol a közös küzdelem a mindennapi életfeltételekért, az egymásra utaltság abban, hogy hol alszunk, mit eszünk, honnan veszünk vizet, esőben hogyan gyújtunk tüzet stb., a közös imádság, közös étkezés, közös játék mind-mind akkor lesz közös öröm is, ha mindezt a résztvevők mint testvéri szolgálatot élik meg. — Ezen túlmenően nyitogassuk a környezetünkben élő gyermekek és fiatalok szemét és szívét olyan tennivalók meglátására és vállalására, amelyekben ők maguk is szolgáló testvérré lehetnek. Csak példaként álljon itt néhány ötlet: bőséges lehetőség nyílik a karitás, a szeretet gyakorlása számára

egymás között: a betegek látogatása, leckék átadása, közös tanulás, az osztályban a pere-men lévőek elfogadása, egymás zenére tanítása, gyerekfelügyelet fiatal házasoknál stb.

A felnőttek felé: részvétel a mindennapos házi munkában, így biztosíthat a gyermek a szülőknek szabad estét. Közös beszélgetés a gondok és örömök megosztására, figyelmesség az utcán, bevásárlásban stb.

A betegek, öregek iránt: látogatás, meghallgatás, ügyintézés, ebédhordás, tüzelőkészítés, takarítás, mosás, egyszerűbb ápolás stb.

Valamit azonban meg kell jegyeznünk: nagy kísértés még azok számára is, akik szívesen vállalnak alkalmszerűen komolyabb szeretetszolgálatot, hogy idegenben könnyű jónak és kedvesnek lenni. Mert először is, ott külön mindent megköszönnek és mindenért megdicsérik az embert, ami otthon magától értetődő, mindennapos feladat lenne. Másodsor, idegenben nem olyan valakivel kedvesek, akinek mindennapos bogaraival kell küszködnünk. Ezért minden gyerektől vagy fiattaltól, aki szeretetszolgálatra jelentkezik, kérdezzük meg, hogy otthon milyen munkát vállalt rendszeresen. Mert először 100% otthon — és csak azután máshol! (Nagyon furcsa, amikor egy fiú közöttünk mindenben nyüzsgő, otthon meg az édesanyja rakja össze még az ágyát is.)

Igazi, őszinte testvéri szolgálatot — akár fiatalon, akár felnőttként — csak az tud hűségesen végezni, aki nem fél önmaga számára kimondani: *A szolgáló szeretet nem alkalmi vállalkozás, hanem keresztény mivoltunk lényegéből fakad, mindennapi életünk.*

Befejezésül ide kíváncok az egyik erdei forrás felirata: Aki csak jön, iszik vízből. / Nem köszöni meg, de felüdüli / Ingyen csobogok, másokért fáradok, / És mindig egyformán vidám vagyok / Oly egyszerű így az élet, oly szép: / Csak adni, csak lenni másokért.

Díószegi László

SZOLGÁLATRA KÉSZ ÖREGEK

Öreggé válni mindig, mindenütt nehéz volt. — Nehéz a kínai nagyanyának, akit pedig családja maximális tisztelete, családfőnek kijáró tekintély övez, mert a kor jelei őt sem kímélik. — Nehéz a primitív népeknél, ahol amikor eljön az idő, ellátják az öreget némi eleggél, majd kikísérik messzire a lakott területtől, s ott sorsára hagyják. Hasznót nem hajt többé, helyét át kell adnia. — Nehéz annak, aki egyedül marad, mindenkiét elveszítve, társat, gyermeket, testvért. Meg kell birkóznia a céltalanság kísértésével, az egyhangúsággal, a kinzó csönd, a magány rémével, a múlt nyomasztó súlyával.

„Kifürkészhetetlen titkok rejteznek a száradó arcok ráncai közt, kifürkészhetetlen titkok a homlok barázdáiban. De minden emberségük, jóindulatuk mellett sem pattannak föl a fogatlan szájak a titkok kimondására, mert azok mondhatatlanok, és hogy még nehezebb legyen: megélhető. Éppen ez a birtoklása a titoknak, képes valamicskét enyhíteni az öregség kiszolgáltatottságán, védtelenségén — írja Fábán László. — Ők azok, akik a szélben suhogó nádas mellett még egyre elvégzendő feladatok felé igyekeznek, akiknek a göcsörtös ujjai közül borsószemek peregnek az edényekbe, akik halálra, pusztításra, a háború gyalázataira fiaikat születtek, hogy rájuk emlékezve morzsolják végnapjaikat, akik immár a föld felé görbülnek, mintha a befogadó televényt vizsgálnák. A hősök, akik megtartották a világot, noha nem tudtak hősiességükről, csak kötelességről” (Vigilia, 1984. március, 203. o.).

Hasonló gondolatot fogalmaz meg Sik Sándor Öregasszonyok c. versében:

„Szép tiszta ráncok, szép komoly barázdák;
bölcsséggé szüremlett bánatok.
Nyájas szibillák, öregasszonyok!
Ti keskeny ajkak, kik a hallgatásban
már minden titkot megtanultatok,
tanítgassatok, öregasszonyok!”

(Ősi fecske, 50. o.)

De nehéz annak is, aki kiszakad több évtized megszokott, olykor ásitóan untató, mégis oly biztos üteméből, munkájából s rául a nyugdíjkor soha nem siettető, mindenhová oda-érő, ritmustalan ideje. Ez sokakat tétlenségre kényszerít, s talán mert örök életükben napi munkájuk foglya voltak, nem tudnak magukkal mit kezdeni. A lakótelepi lakásokban kevés a szerelnivaló, barkácsoláshoz nincsen elég hely. Kert híján abban sem lehet dolgoztatni. Marad az újságolvasás, rádió, tévé, kis vásárlás, apró-cseprő elintézés. Főleg férfiaknál. Gyakran bosszankodtam azon, miért kell a nyugdíjasokat „szórakoztatni”. Hiszen értelmes ember talál magának értelmes tennivalót! Aztán rádöbentem, hogy nincs mindenkinek családja, gyermekei, unokái, kiskertje s mindebből adódó teendői, melyek jócskán betöltik alkonyodó napjait s mozgatják lankadó erőit.

Nehéz annak is, akit otthonba tesznek, mert fölöslegessé válik, kell a helye is. Eleinte gyakran látogatják, ajándékot visznek neki, csomagot, pénzt küldenek, levelet írnak. De mindez lassan ritkulni kezd, a kapcsolat egyre lazul. Távoli rokonná válik a legkedvesebb nagyszülő is — aki ugyan nem sok vizet zavar, csak némi kényelmetlen érzést, lelkiismeret-furdalást okoz. De ez könnyen elhessegethető azzal, hogy a fiataloknak kellett a hely, s hiszen olyan jó dolga van a szociális otthonban, kiszolgálják, kortársai közt társaságban van, orvosi felügyelet alatt. Mindent megtettek érte. Itthon csak unatkozna egyedül nap-hosszat, rosszul is lehetne, míg a család többi tagja dolgozik. — „Sohasem felejték el egy alkalmat, amikor egy otthonba látogattam. Öreg szülők laktak ott, mindazok, akiket fiaik és leányaik egyszerűen bedugtak egy intézetbe, és talán meg is feledkeztek róluk. Elmentem és láttam, hogy mindenük megvan, gyönyörűséges dolgok, de mindenki az ajtóra bámul. És egyetlenegyen sem láttam mosolyt az arcán. A nővérhez fordultam és megkérdeztem: Hogy van ez? Ha egyszer az embereknek mindenük megvan itt, miért néznek valamennyien az ajtó felé? Miért nem mosolyognak? Én annyira hozzászóltam, hogy a mi ápoljaink mosolyognak, még a haldoklók is. A nővér így felelt: Így van ez majdnem mindennap. Várják, remélik, hogy a fiuk, a lányuk eljön látogatóba. Fáj nekik, hogy elfelejtették őket.” (Kalkuttai Teréz Anya beszéde a Nobel-díj átadásakor, Osló, 1979. dec. 11.)

S nehéz az öregség annak is, akit a keresztény és emberi szeretet minden megnyilvánulásával vesznek körül. Otthon tartják, kényeztetik, gondolatát is ellesik, soha sincsen egyedül. Kivesznek a kezéből minden munkát, a széltől is óvják. Szórakoztatják, felolvasnak neki, zenélnek, mesélnek a napi eseményekről, tévé, rádió, magnó... Akkor is, mindig nehéz, mert rövidül a távlat, szűkül a keret, egyre kurtább az idő, amibe a tervek, vágyak beleférnek. Csökken az erő, amire támaszkodhatnak, érzékszerveik gyengülnek. Kiszolgáltatottá válnak.

„Ma ballábam eszi a köszvény,
tegnap a jobbikat,
tegnap a gyomrom járta bolondját,
ma meg a májdam dagad,
majd szétveti fejem a fájás,
csontig hasít a derekam:
Csoda-e, ha az emberekre
rávicsorítom a fogam?
Száz éve már, hogy nem aludtam,
hogy enni nem tudok,
hogy hm-hm-nél nem mondanak mást
a tudós doktorok.

.....

Tudod te jól, mi fájdit téged.
Nem kéz, láb, nem derék!
Zörög az út, zötyög az élet
és kopik a kerék.

(„Szamár és cinege” Őszi fecske, 146. o.)

Sokan öregedőn elkezdünk visszanézni. Régi életünkre, fiatalságunkra, amiből főleg a szép marad meg előn. Ködbe vész a rossz, s tompul a nehézségek, problémák, küzdelmek emlékének az éle. Erősnek, okosnak, jónak látjuk magunkat, s ez kissé vigasztal. „Isten eljön hozzám estém homályában és elhozza múltam virágait, miket frissen megőrzött kosarában.” (Rabindranath Tagore: Eltévedt madarak, 312.)

Felidézzük gyermekkorunk embereit. Szüleinket, nagyszüleinket, idős rokonainkat, ismerőseinket. Hibáikat feledjük erényeik fényében. Hősökké, szentekké válnak, akiket továbbadunk gyermekeinknek, unokáinknak. — Jó a múltnak ez a néha majdnem álomvilága, de teljesen elmerülni benne nem helyes, mert érzéketlenné, közönyössé, passzívvá tesz a jelen iránt, amelyben utolsó lehetetlenségig élnünk kell, s azt minden fogó erőnkkel mindenkori környezetünkben szolgálunk.

„Igen, az öregség, a csöndek, a fények
amikor beérik az a furcsa mag,
amelyből virág nő másvilági rétnék —
Tenni kell a munkát, az idő halad.”

(Szent-Gály Kata: „Addig”, Felszáll a köd, 34. o.)

Az öregkorra tehát készülnünk kell. Már akkor hozzá kell fognunk, amikor első fuvallata meglegyint minket. Mint mikor ősszel sárgulni kezd a lomb, s amikor a hajunkban megjelennek az első ősz szálak. A tél messze még, de miért is ijedünk meg tőle? — ha értelmét, célját találtuk életünknek.

Mik hát azok a fő elvek, amelyek szerint élni akarunk, amelyek szolgálata még erőnkben futja, s melyek mégis aktivizálnak bennünket, lelki erőnkben megtartanak, s egyben nyújtani, adni tudunk másoknak? — Talán ad valami támpontot, ha idézem Kalkuttai Teréz Anyának és munkatársainak Assisi Szent Ferentstől átvett napi imáját, melyet oly sokszor, de sohasem légszer hallunk, olvasunk:

„Uram, tégy engem békéd eszközévé, / hogy ahol gyűlölet lakik, — oda szeretetet vigyék, / ahol sértés, — oda megbocsátást, / ahol nézeteltérés, — oda egyetértést, / ahol tévedés, — oda igazságot, / ahol kétely, — oda hitet, / ahol kétségbeesés, — oda reményt, / ahol árnyék, — oda fényt, / ahol szomorúság, — oda örömet. / Uram, add, hogy inkább én vigasztaljak, / mint vigaszra várjak, / inkább én törekedjem megértésre, / minthogy megértést óhajtsak, / inkább én szeressek, / minthogy szeretetet igényeljek, / mert önmagunkat feledve / találjuk meg magunkat. / Ha megbocsátunk, nyerünk bocsánatot, / ha meghalunk, ébredünk az örök életre.” —

Ez az egész emberi élet programja, s annál inkább az öregkoré, mert nem kíván testi erőfeszítést, csupán a lélek kortól, testtől független energiáit. Szeretet kell hozzá, sok-sok krisztusi szeretet, amit Pál apostol oly szépen fejez ki „A szeretet himnuszában”; „Ha szeretet nincs bennem, mit sem használ nekem. — A szeretet türelmes, a szeretet jóságos, a szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem gőgösködik, nem tapintatlan, nem keresi a magáét, haragra nem gerjed, a rosszat föl nem rója, nem örül a gonoszszágnak, de együtt örül az igazsággal. Mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel. A szeretet soha el nem múlik.” (IKor 13.)

A szeretetből nő ki a béke, az irgalom, a megbocsátás, a vigasztalás, a megértés, Szeretni Isten és ember legfőbb törekvésünk. India nagy költője, Rabindranath Tagore is sokat ír a szeretetről:

„Isten szeretetében a végest öleli át, az ember a végtelent. — A szeretet úgy tölti meg az életet, mint a bor a kupát. — Akkor élünk ebben a világban, ha szeretünk. — Az élet abban találja meg gazdagságát, amit a világ követel tőle, értékét pedig abban, amit a szeretet vár tőle. — Ha majd életem minden húrja fölhangolódott, akkor majd, Mesterem, kezded minden érintésére kizendül belőle a Szeretet zenéje.” — (Eltévedt madarak, 298, 283, 277, 35, 314.)

Hosszú, zömökben már leélt életek mélyeiből, letűnt kételyeiből, homályaiból sokszor diadalmas elemi erővel tör ki a meleg alkonyi fény és bevilágít a mások sötétjébe, csüggedésébe, árnyaiba. Higgadt, csöndes, elnyugodott derűje nyugtatólag hat lézadó fiatal kedélyekre, forrongásokra, békétlenségekre. És a kikristályosodott hit közelebb kerül az igazsághoz is, s ennél fogva a reményhez. Általános tapasztalat, hogy míg gyermekek vagyunk, vakon hiszünk; fiatalon a sok külső hatás következtében elbizonytalanodunk, sőt el is vesztjük gyakran hitünket; aztán az idősebb kora — a gondolkodás küzdelmei és az élet döbbenetes, megrázó, természetes úton sehogyan sem magyarázható apró csodái láttán, a Gondviselés megtapasztaltán, újraéled s biztos támaszunkká válik a hit életünk hátralevő

résében. — „Isten útjai valóban csodálatosak, minden lelki ember fölfedezi az isteni vezetést életének eseményeiben” (E. Le Joly: Jézusért tesszük, 89. o.).

Öreg példája — s inkább példája, mint intései — követésre bír sok fiatal, aki elgondolkodik rajta, magába néz, és elrestelli magát lelkierejük, kitartásuk, tűrőképességük látán. Sokszor csodáljuk a magányosan élők hallatlan akaraterejét, amivel ellátják magukat, s még másoknak is segítenek, magukat teljesen feledve, szerényen, feltűnés nélkül.

„Szeretnék — csak egy parányi mécses lenni, mely bevilágít egy szobát — Csak egy szál deszka-hiddá lenni, mely szakadékot ível át — csak egy kanálka mézzé lenni, legyen az élet édesebb — csak egy segítő kézzé lenni, mely teszi azt, amit tehet.”

(Szent-Gály K.: Felszál a köd, 17. o.)

És az évekre, életre mozgásképtelenné váltak hangtalan szenvedése kórházban, akiket hiába szeretne, nem tud a család otthon ápolni. Akiknek szinte az ima marad egyetlen menedékük, tevékenységük. Türelmükkel s az imával szereznek felbecsülhetetlen érdemeket mások és a maguk számára Isten és ember előtt. S azok, akik már nem látnak, nem hallanak, csak érezve sejteneik, majd sejtve tudnak.

A szociális otthonok helyenkénti békétlenségében is vannak mindenütt biztos pontok, akikhez mindenki békéért, tanácsért, vigaszért fordulhat. Ugyanígy lehetnek idős emberek, akik még dolgoznak, munkahelyükön nyugvópontok derűjükkel, megértésükkel, türelmükkel, segítőkészségükkel. Akiknek mindig van idejük mások meghallgatására, vitás ügyek megoldására. — „Az Utak világában vagyok. Leszáll az éj. Tárd ki kapudat, te Otthon világa!” (R. Tagore: Eltévedt madarak, 266.)

Fiatalokkal élő nagyszülők, akik sohasem unják meg a család napi problémáit, unokák iskolai élményeit, a fiatal szülők munkahelyi gondjait. Akik kevés pénzt is jól be tudnak osztani s okosan gazdálkodni, izletesen főzni belőle.

„kik kereszttel jelölik, mielőtt
megszegnék, késükkel a kenyér alját,
ételt nem dobnak a szemébe soha,
s kifényesítve nyújtják át az almát” —

(Kerényi Grácia: „Dicsőség a nagyanyáknak” Vigilia: 1984. március, 206. o.)

Régebben is, de ma különösképpen, amikor oly sok helyen a nap java részében a nagyszülők vannak a gyerekekkel, a gyerekek fokozottan vonzódnak, ragaszkodnak hozzájuk. A gyerek eltávolíthatatlan attól, aki sokat foglalkozik vele. S ezek a vonzalmak életreszóloak szoktak lenni.

„... halottfehéren fekszem, kisbeteget,
se könyv, se játék már nem kellene,
csak nagymama. Fogom kezét —
s még ma is érzem a hangok ízét,
ahogyan zsongott fel a dallam
az ismeretlen, sziszegő szavakban.
Úgy emlegette, még mint kicsi lány
tanulta ezt a nagy havasokon.”

(Szent-Gály K.: „A gyertyatartó” Felszál a köd, 212. o.)

„Alvó kisgyerek ágya számolyánál
ezüst-glóriás őrzőangyalok:
Virrasztanak az öregasszonyok.”

(Sik S.: „Öregasszonyok”, Őszi fecske, 50. o.)

Van egy szomszédom sok unokával, akiknek nevelésében ő is tevékenyen részt vesz. Közel van már a hetvenhez. Sok munkája ellenére beszól, ha valamelyik szomszédját hosszabb ideje nem látta. Nem beteg-e? Nem kell-e valami? Vannak nem cégjelzett, pusztán önmagunkban „működő”, egymást szerető, egymással törődő kis közösségek szinte minden templomban is, akik ott naponta, hetente találkoznak, s ha hiányzik valamelyikük, utána érdeklődnek, telefonálnak, látogatják egymást.

Az öregkor elfogadásának, beprogramozásának egyik legszebb kifejezője Teilhard de Chardin: — Magunkévá kell tennünk, hasznosítanunk a kor árnyát. Az elgyengülést, az elszigeteltséget s hogy nincs többé előre távlatunk. Megtalálni annak módját, hogy Krisztusban fiatalok maradjunk” (vidámak, lelkesek, vállalkozóak). — Nem téveszteni össze a „bölcsséget” a melankóliával, a közönnyel, a kiábrándulással. Helyet kell csinálni, meghozzá kiemelkedőt a végnek, ami közeleg — és az Isten akaratára szerinti hanyatlásnak. — Készen lenni, ami számomra mindig előretörést jelentett. Hogy Krisztus őrizzen meg fiatalnak — 1. mert a kor, az öregség Tőle jön — 2. mert a kor, az öregség Hozzá vezet — 3. mert a kor, az öregség csak annyira érint, amennyire Ő rámméri. — Fiatalnak lenni, optimistának, aktívnak, mosolygónak, tisztánlátónak. Elfogadni a halált Krisztusban úgy, ahogyan érkezik (vagyis fokozatosan). Kívül-belül mosolyogni, derűvel nézni szembe annak, ami jön. — Jézus add, hogy szolgáljalak, hogy hirdesselek, hogy dicsőítselek, hogy

egészen a végig megvalljalak — mindazzal az idővel, ami még számomra az életből marad — s különösen végemmel. Utolsó tevékeny éveimet, halálotomat csüggedten Rád bízom, Jézus: nehogy meggyöngylőjön mindaz, amiről azt álmodtam, hogy érted befejezem. Elébe-megyek Annak, aki jön. (Hymne de l'Univers, 106—107. old.)

Rabindranath Tagore pedig így beszéltet Istennel: „Engedj igazul élnem, Uram, hogy majdan igazul jöjjön el hozzám a halál. — Felhágtam a bércre és nem találtam menedéket a hirnév kopár, meddő ormán. Vezess le, kalauzom, — mielőtt kilobban a fény — a nyugalom völgyébe, hol az élet termése aranybölcsességgé érlelődik” (Eltévedt madarak, 315, 320).

Kovács Margit keramikusművész egyik legmegkapóbb domborműve szentendrei múzeumban az: „Öregek csöndes lakomája”. — Asztal körül ülnek az öregek, házások és egyedülálló, férfiak és nők. Poharukat emelve ünnepelnek valakit vagy valamit. „Néha megállni, néha megülni, kis örömökre megilletődni” (Szent-Gály K.: „Öregeknek való”, Felszál a köd, 87. o.). — Az asztal végén magányos öregasszony ül. Kezében még a kiürült tál. Töprengőn néz maga elé. Nem vesz részt a vidámságban. Gondolatai messze kalandoznak, talán régi ebédekre, vacsorákra gondol, már nem élő övéire. Arcán szenttelen, tompa reménytelenség, passzív beletörődés. — Arrébb öreg pár. A férfi tartja a tálat a szemmeláthatóan gyenge asszonynak. Szemben velük két idős férfi iszogat búfelejtően. Mellettük poharát vígan emelő férfi s szigorúan reá tekintő párja. A legdöbbenetesebb az asztal sarkán ülő öregasszony. Elmerül tálkájában, riadt-mohón markolva azt. Egészen a szájához emeli s fogatlanul szűrőből belőle valamit, küszködve a táplálkozás szükséges nehézségével. Szobra az önfenntartás sürgető ösztönének, mint akinek már semmi egyéb nem fontos.

„Ha meg kell lenni: jól van és legyen,
de jaj, ne csapj rá gyorsan, hirtelen,
nehogy meghűljön szívében a vér:
a szeretet,
babusgasd ezt a sánta verebet,
tudod, hogy fél — s hogy fél!”

(Szent-Gály K.: „Imádság jó halálért” Felszál a köd, 81. o.)

Ellentétben ezzel a megrendítő művel, egészen más koncepcióban fogantan áll egy szobor Svédországban, Stockholmban, Milles neves svéd szobrász szoborkertjében, a Millesgoardenban. Szinte a Mindenség fölé magaslón, fekete márványból: „Guds Hand” (Isten keze). A világ fölé nyúló kitárt istenkéz uja hegyén, nekifeszülve szélnek, viharnek, légáramoknak, fellegeknek, s mindennek, mivel embernek birkóznia kell, már-már a transcendentális határán, áll egy ember. Lobog a haja, széttárt két karjával egyensúlyoz, felfelé-előre néz . . . egy bár rugalmas testű, de időtlen, kortalan ember. Egyenesen szinte Isten ujjából pattantan, és Benne bizon, szüntelenül Hozzá tapadva.

„Most válik el, hogy mit értelt a csend
a dús napokban.
Pihenni ráérsz, — majd, majd odalent,
majd százéves korodban.
Azaz, hogy állni, nyugalomra térni
még ott se számits:
Mozogva kell a Mozgatót elérni.
Fény vagy? — Világíts!
Most válik el, ha megfogantatott
a szikra benned:
fellobban-e itt, fellobban-e ott:
a végtelennek!”

(Sik S.: „A hatvanévesek anyyala” Őszi fecske, 106. o.)

A kezdet oly messze mögöttünk, s oly nagyon hamar előttünk már a vég. Az életünk bizonytalan, kavargón forgó mázsás súlyokkal nehezedik ránk a múlt. Hogy állunk majd Eléd, Urunk?

„Te vagy a kezdet és a cél
Hozzád a sóhaj éppúgy elér,
akár fenyőfák illatos poharát
vinné a szél!”

(Szent-Gály K.: „Remeték dombján” (Felszál a köd, 12. o.)

„Szabadíts meg teljesületlen múltamból, mi mögöttem hozzám tapad és megnehezíti halálotomat. — Hadd legyen ez utolsó szavam, amit szeretetedre bízok” (T. Tagore: Eltévedt madarak 324, 325.)

— Maradj velünk Urunk, mert esteledik! — kérjük az emmauszi tanítványokkal, mert „mint tanítványaid Emmausz felé az úton, oly gyakran nem jutunk mi addig el, hogy felismerjünk Téged, Krisztus, aki bennünket elkísérsz. Függetlenül kétségeink- s hitünkötől te,

a Krisztus, Te mindig ott vagy: szívünk mélyén égő szeretetteddel" (Roger Schutz: „Étonnement d'un amour", 87. o.).

Teáltalad, Teveled és Tebenned élve, Uram, a „nagy" programot, öregkorunk feladatait, emberi gyarlóságainkhoz, fogyatékoságainkhoz, gyöngéinkhez mérten apróra, elérhetővé, megfoghatóvá tömörítjük. Fejezzük hát be egy kis karácsonyi gondolattal:

Amikor minden perc és óra
ajándék már,
s kapunk utána félve és mohón,
őszen az őszben, a csillagos téli éjen
— hiszen iramlik, illan az idő! —
már mindenünk csak az, hogy adhatunk:
fogyó erőből, maradékból csupán,
szeretetünk a jászol elé ejtve.

Paleta Éva

A PÉLDAADÁS SZOLGÁLATA

Találkozik az ember néha a hősökkel. Gyakran olyanokkal, akiket az isteni Gondviselés — kifürkészhetetlen akaratából — „véka alá" rejt. De van egy mód: a keresztény szeretet, mely felfedezheti ezt az elrejtett fényt — feleszmélhet, melegedhet, töltekezhet mellette és megtanulhat önmaga is világitani. — Ez az Istenből kiszakadt parányi „fény" egy nyomorék fiú a számomra. Húszegynéhány éves korában, egy véletlen folytán ismerkedtünk meg. Azóta barátok vagyunk. Egy dél-alföldi kis faluban él. Első találkozásunk alkalmával elmondta betegségének okát. Gyógyszer-túladagolás. Ebből kifolyólag pár hónapos kora óta mindkét kezére és lábára béna. Mikor megdöbbenéssel reagáltam erre az orvosi műhibára, csupán ennyit mondott: „Ugyan . . . szóra sem érdemes! Rég volt . . . nem akarattal tette!" Ez meglepett. És ettől kezdve tudatosan figyelni kezdtem: mekkora hősiesség van ebben a fiúban! Felül tud emelkedni mindenén, ami akaratlan emberi hiba — még ha egészségével fizetett is érte.

— A távolság ellenére kapcsolatunk egyre mélyebb lett. Ez elsősorban az ő érdeme. Saját erejéből megtanulta lába ujjá közé venni a ceruzát, hogy levelet írhasson és így kapcsolatot teremthessen emberekkel. Ezek a levelek sosem öncélúak, kíváncsiskodóak vagy érdekből születtek — inkább a gondolatok kicserélése. Fialtal lelkének külön igénye önmaga feltárása, és öröme a viszonzott bizalom. — Léleklében célratörő, és mégis alázatos ember. Számtalanszor kéri, hogy figyelmeztessem hibáira, mert: „ha Istenbe vetett hittel és erős akarattal rendelkezik az ember — írja —, mindenre képes. Legyőzni a rosszat, és még nyomorék létére is hasznos tagjává lenni az emberiségnek!" — Nem kérkedő, de tudatosan szeretne példát adni másoknak. — Kedvesen írja egyik levelében; „ . . . tudod, nem mindig értek meg másokat! Miért zúgolódnak? Én sose tudnék ilyet tenni! Tudom, hogy nálam sokkal betegebb emberek is élnek. Nekem legalább nem kell vastüdő és ép az eszem!" Hálás azért, amit meghagyott neki Isten és igyekszik azzal dicsőíteni Őt. — Sohasem terhes a jelenlétében eltöltött pár óra. Nem érezteti, hogy rokkant, hogy sajnálatraméltó, hogy több figyelmet és segítséget érdemelne, mint az egészséges ember. Betegségére hivatkozással sosem köti le önzően az embert, nem tapad fárasztóan látogatóira — meglepésszerű ritka és rövid találkozásokkal. Igénytelenségénél már csak otthona szerényebb, melynek falán két kép van: a Szentatyáé és Belon Gellért püspök uré.

Mikor csodálkozva kérdeztem rá az akkor még apát úrra — mesélni kezdett. Olyan kedves közvetlenséggel és olyan érdekfeszítően, hogy azonnal megkértem: írja le emlékeit. Azóta megsokszorozott erővel gyakorolja lábával az írást és hónapszámra születnek „tollából" életrajzának sorai, mely példaképpül szolgálhat mindazoknak, akik feleslegesen keseregnek, hiábavalóságok miatt kétségbeesnek, vagy esetleg egészséges emberként is elégedetlenkednek és zúgolódnak.

Készülő életrajzából idézek most pár részletet. — „Sovány, vézna, magammal teljesen tehetetlen gyerek voltam, még szellemileg is kissé elmaradtam. Szüleim nemigen törődtek velem, mondván, hogy nem érdemes foglalkozni ilyen gyerekekkel, hiszen nyomorékul úgysem viszem semmire az életben. Szerencsére nem így történt. Isten kegyes volt hozzám, nem hagyta, hogy én is olyan legyek, mint sok nyomorék ember, aki értelmetlenül találja az életet. Igaz, gyermekfejjel talán én is úgy voltam az étellel, mint azok a szegény bizonnyos „ők", de ma már egészen másképp látok mindent. De lássuk csak, mi történt velem . . ."
— Több gyermekkori élményben emlékezik meg édesanyjáról, aki: „ . . . hátán cipelt min-

denhová, és én sajnos annyit sem tudtam segíteni neki, hogy átfogjam a nyakát és megkönnyítsem számára a cipelést. Éreztem, hogy sokszor néznek minket az emberek. Volt, hogy meg is sajnáltak. Együttéreztek anyámmal, mert látták, hogy úgy lógok rajta, akár egy élettelen, rongyból készült bábu. Én már akkor felfigyeltem a jó emberekre, akik gyakran elvettek anyámtól és vitték tovább."

6–7 éves koráról így ír: „Igyekeztem mindig becsületos gyermek lenni. Én nem szerettem veszekedni senkivel. Sőt, ha láttam, hogy két vagy több gyerek verekszik, én mindig igyekeztem szétválasztani őket és próbálkoztam többnyire sikerült is.” — De itt az egyszerű igazságszeretet: „... én csak akkor veszekedtem, mikor büntetlenül megbántottak!”

Egy alkalommal gyógyfürdőbe vitték szülei. Egy félreértés folytán túlságosan meleg vízbe fektették, minek következtében halálosan rosszul lett. Így emlékszik vissza erre: „Elvesztettem az eszméletemet, úgy kellett fellocsolni, hogy észre térjek. Aznap nem kértem, hogy újra vízbe tegyenek... bevallom: félenk, és bizalmatlan lettem!” De pár sorral lejjebb már így ír: „Régi bizalmatlanságom bizonyára azért volt, mert kisebbségérzésben szenvedtem. Ma már nincs így. És ma már azért nincs kisebbségérzetem, mert bízom az emberekben!” — Bizalomért bízalom jár! Ő kiérdemelte. Lassan-lassan barátai lettek a faluban, akik nem megvetéssel, hanem szeretettel közeledtek hozzá. „... elképzelni sem lehet, milyen öröm volt számomra, hogy egy 6–7 éves, magával tehetetlen gyerekekkel törődnek!” — emlékezik vissza. — Bezárkózottságából, magábafordultságából ez a kis gyermekközösség emelte ki. Talán ők voltak elindítói annak, hogy felfedezze önmagában az Istentől kapott emberi méltóságot. Így ír erről: „Egyenlő értékűnek kezdtem érezni magamat köztük. Embernek, akit Isten ön maga képére alkotott, s aki olyan csodálatos, hogy bennem is szép!” — A gyermekek bevonták saját körükbe. Az életrajz legerősebb része az a pár oldal, melyben közös játékaikról számol be. De ekkor is kicseng a sorok közül, hogy Istentől kapta az erőt alkalmazkodóképessége kialakításához: „Indiánosdit játszottunk. Bevetettük magunkat a falu szélén húzódó erdőbe, a homokbánya mellé. Mindenki szanaszét futott az „ellenség” elől. Én nem tudtam futni, engem odaültettek a képzeletbeli sátor elé. Én voltam az őr!” — és mosolyogva fűzi hozzá szóban: „iszonyatos volt a tűző napon, mégis boldog voltam. Úgy éreztem, az én feladatom a legfontosabb. Igyekeztem is a legjobban ellátni!” A kicsi, hétköznapi dolgokhoz való hűségét mai napig megőrizte.

Mivel mozgásában korlátozott volt, megfigyelőképessége kitünővé fejlődött. Még ma is színes eleveéssel meséli el, milyen is falujukban az élet. Milyen például egy karácsonyest: „... mi, kisgyermekek nagyon vártuk! Ilyenkor minden olyan titokzatos volt. Ilyenkor nagyon boldog voltam, hiszen a karácsony az emberiség legszebb ünnepe. Talán ma mindenki boldog, mert ma nem számít, hogy ki a dúsgazdag, ki a koldusszegény. Ezen a szép ünnepen nem számít sem a rang, sem a vagyon, csak egy valami: a Szeretet!, amit egy hozzánk hasonló kicsi Gyermek, Istennek fia hozott el közénk!” — A falusi népszokásokkal kapcsolatosan említést tesz egyszerű apróságokról, ami gyermekként szórakozás volt számára, mai fejjel viszont tanulság: „Szilveszterkor nagy halom babot tett édesanyám egy edénybe. Bele kellett markolnunk, és akkor azt mondták az öregek: minél többet markol valaki, annál több pénze lesz az új évben!” Mosolyogva utal vissza erre: „Nekem mindkét kezem nyomorék. Semmit nem markoltam. De Isten segítségével mégis mindig mindenem megvolt az életben!”

19...-ben nagy változás történt életében. Így emlékszik vissza: „Egy szép áprilisi napon kitoltak toloszékemmel az utcára. Nézelődtem és hamarosan láttam, hogy Belon Püspök Úr jön felénk. (Akkor még falusi apát-plébános volt ott.) Gyakori vendége volt családuknak. Mindig szerette volna megbeszélni szüleimmel, hogy taníttassanak, hiszen nem vagyok értelmetlen. De kérése nem talált meghallgatásra. Azért a Püspök Úr hűségesen jött és újra, meg újra kérlette szüleimet. Egy alkalommal aztán kérés helyett cselekedett. Minden különös megbeszélés nélkül elvitt magához a plébániára, egy-két pajtással együtt. Úgy mondta, most ez lesz az otthonunk. — Tulajdonképpen át sem tudtam gondolni a dolgot, de beleegyeztem. Valójában nem nagyon örültem a dolognak. Főleg, mikor megtudtam, hogy jön majd oda egy tanító néni is, aki megtanít engem az írásra és olvasásra. Persze, akkori gyermekeszemmel mindig csak a játékra gondoltam. Pedig már tízéves voltam. — Még szerencse, hogy mások nem hallgattak rám! Ettől kezdve új élet kezdődött számomra, de még nem sejtettem, milyen felejthetetlen élményekben lesz részem.”

Bájos egyszerűséggel írja le Püspök Úr gondoskodását, miként fogadta őket finom reggelivel, miként engedte át számukra az udvar hátsó felében lévő hambárt: „rendezték be magatoknak tetszésük szerint!” És ennek a kicsi gyermeknek az élete ezzel fordulópont-hoz ért. „Megkóstoltam a tudás fáját!” — írja címnek életrajza új fejezetét, mert a plébánián töltött napok megízlelték vele az imádság szeretetén túl az írás és olvasás szeretetét. — „Ez a drága ember nekem csak jót akar — írja le akkori gondolatait —, nem sérthetem meg, ha tiltakozom. Ő azt akarja, hogy ha majd nagy leszek, ne legyen üres az életem...” — Kilenc kicsi gyermek között kezdett emberré válni ez a — máshol embernek

sem számító — élet. A plébánia kilenc gyermeknek adott átmeneti otthont. A finom ebédhez „Püspök Úr mindig nevetve kívánt jó étvágyat — írja —, és én mindig annyit ettem, amennyi csak belém fért!”

Kis idő elteltével egy tanítónő érkezett a plébániára, hogy a kis védencet végül is komoly munkára fogja. Így ír erről életrajzában: „... akkor alig jött álom a szememre. Csak vártam a tanító névvel való találkozást, aki bevezet majd a tudás világába. És másnap, gondolataimba merülve ültem a szobában, ahol egyszer csak kinyílt az ajtó és megláttam egy nényt, aki szintén nyomorék volt, de szemei valami hihetetlen kedvességgel csillogtak felém!” Püspök Úr egy rokkant tanítónő segítségét kérte, hogy egy rokkant gyermek értelmét megnyissa és a szellemi értékek felé irányítsa. Ezt az igazi papi lelkületét, mélységes emberszeretetét, odaadását és türelmét siker koronázta. A kis nyomorék gyermek kezdett vágyat érezni a tudás iránt. Rövid időn belül elérhető volt nála, hogy szívesen menjen egy nagy városba, ahol két esztendőn át szakszerű oktatásban részesült. Ezek után minden az ő szorgalmán múlt. Ez is sikerrel járt. Nyomorék lábával ma már ír, rajzol, fest (ezzel nemzetközi kiállításon díjat nyert). Ha szórakoztatni akarja látogatóit, lábaival kazettát tesz a magnóra, kinyitja a televíziót, könyvekről, filmekről beszél. Egyszóval bekapcsolódik az egészséges életritmusba, s mint más ép ember, élvezzi a művészet, a természet, a tudomány csodáit, azaz a világ minden istenadta szépségét.

Apát urat azóta máshová szólította hivatása, de kapcsolatuk megmaradt. Ha arra jár, meglátogatja régi pártfogoltját, — aki erről mindig örömmel és megtiszteltetéssel számol be.

Isten akarata néha felfoghatatlan. Az alig felcseperedett fiatalember mellől elszólította a legközelebbi és szinte nélkülözhetetlen segítő társát: az édesanyát. Tragikus hirtelenséggel ment el az, akitől fizikai létezésének minden szükséges tennivalóját várhatta. „Úgy éreztem, — írja —, bezárult körülöttem minden. Kiszolgáltattott lettem. Sötét veremben vagyok. Nincs tovább...” Élete első nagy szenvedése volt ez. — De pár hét után megnyugodva mondta: „Tudom, bántotta, hogy én ilyen vagyok... Sajnálom őt! De amit ő tett, soha nem tenném meg! Az élet a legnagyobb kincsünk!”

Édesapja otthagya állását és édesanyja helyébe lépett. Azóta kettesben élnek. — Egy halvány bizonytalanság azonban kezdett beköltözni a házba: mi lesz, ha az édesapával is történik valami? Egy otthon gondolatával nehezen barátkozott meg, de rövid beszélgetés után beletörődött: „ha nem lesz más választás, bemegyek!” Ez a teljes odaadás, Isten akaratába való megelőzőtt belenyugvás ismét növelte lelkének értékét. — Édesanyja régebben gyakran eltolta kocsiával a templomba, de „mióta meghalt — mondja —, csak itthonról beszélek Istennel. Érzem, hogy így is lehet. A plébános úr meg el is szokott jönni hozzám. Mindig örülni nekik!” — Élete egészen megváltozott akkor, amikor plébánosa és mások segítségével motoros tolokocsíhoz jutott. Hálas szívvel köszönte meg Istennek és nekik. Most már gyakran mehet az utcára. Örül, hogy ezzel a kérésével nem fárasztja édesapját. — Mint minden emberben, benne is él a szeretet utáni vágy. Hosszú beszélgetések után fogadta el a gondolatot, hogy van az életnek olyan területe, ahol mégsem olyan, mint az egészséges ember. Hozzá tartozó társat csak barátok között kereshet. — És feláldozta készséggel azt az igényt is, hogy valakit egészen maga mellett tudhasson egy életen át. „Így sem vagyok egyedül — mondta —, az igazi szeretetet úgysem emberben, hanem Istenben találok meg!” — Közvetlen és távolabbi környezetében többen elgondolkodtak azon, milyen igaz lélekformálásra képes Isten segítségével egy magatehetetlen beteg. Ragaszkodnak hozzá olyanok, akik példát vettek róla, akik változtattak életükön az ő türelmét, bizalmát, jóságát és egyszerűségét látván. Felkeresik, hogy egészséges lelkületet tanuljanak tőle, bár egy beteg testbe rejtette el azt az Isten. Ő nem hagyhatja el a toloszéket és egészen szűk környezetét, mégis apostolkodik — tanúságot tesz! — Valaki egyszer így nyilatkozott: „Én mindig hittem Istenben, de rég távol éltem Tőle. De mióta bekerültem ennek a fiúnak ‚vonzáskörébe‘, újra imádkozni kezdtem!”

...

Nem reklámnak írtam le a fentieket, és nem is azért, mert úgy éreztem, hogy valami új dologról számolok be. Itt most szószerint vehető az igazság: „az benne a rendkívüli, hogy nincs benne semmi rendkívüli!” „Csak” egy derűs lélekkel elfogadott áldozatos élet, „csak” egy végtelen nyitottság, bizalom és szeretet, „csak” egy parányi „fény” (a gyarló test miatt) „véka alá rejtve” de:

— felfedezhetően azok számára, akik a krisztusi felszólításra adni akarnak valamit „egynek a legkisebbek közül...”

Seprődi Éva

A KÖNIGSBERGI TÖREDÉK KARÁCSONYA

Örömhír érkezett ez év júniusában: Lengyelországban újra megtalálták a *Königsbergi Töredék* néven ismert nyelvemlékünket. Még inkább a hívek és a papság öröme, hiszen ez a XIV. sz. közepéről való (de feltehetően korábbi másoló) kilenc sor, ún. „Mariale”: egy Szűz Mária tiszteletére szerzett irat része. Vers-e, próza vagy litániaszerű ritmikus szöveg? Mai nyelven így olvasható: „úgy szólának: világnak kezdetétől fogva rajtunk / ez nem lett vala, hogy szűz leány fiat szülhessen, / szüzességének tükre tisztán maradhasson és nekünk / hírünk benne ne lehessen. Tudjuk, látjuk őt szűz leány / nak, ki ölében tart csodálatos fiat; fűrösztli, mossa, / eteti, emleti, úgy mint anya szülöttjét; de ki légyen neki / atyja, azt nem tudhatjuk. Az az Isten, amint őt ismerjük, / kit szeplő nem illethet; mert ha Isten ő nem vo / lna, benne bünt lehelnénk. Amen.”

„A szüzanyaság misztériumán való álmétkodásnak” nevezi méltán Horváth János ezt a töredéket. Teológiai témája tehát a szüzesség a szülést megelőzően, és magában a szülésben (virginitas ante partum et in partu), mely már Epiphanius hitvallásában (DS 44) és a II. Konstantinápolyi Zsinat (553) kánonjaiban (DS 422, 427, 437.) szerepel és az I. Lateráni Zsinat (649) dogmaként hirdeti (DS 503).

Előd István² joggal hívja fel a figyelmet, hogy egyetlen hivatalos egyházi megnyilatkozás sem szól arról, hogy a szüzi szülésnek mi a pontos értelme. Ennek kapcsán megemlíti újabb nézeteket és vitákat a teológusok között. Végül is tolmácsolja a legtöbb mai hittudós ama nézetét, hogy „elég nekünk az, hogy — Mária — számunkra elképzelhetetlen, 'csodás módon' szülte meg szent Fiát”.

Igy a Königsbergi Töredéknek és a népi mariológiának a *rácsodálkozását* is helyeselhetjük. Ez akkor stílusban az ún. gótikus spiritualitás megnyilatkozása volt, mely bensőségesen érdeklődött az Úr Jézus és Szent Anyja földi élete iránt. A megközelítésnek ez a módja lehetséges és — kellő keretek közt — szabad. Ez a népi vallásosság igényeinek is megfelelő, éppen ezért az ilyen folklorizálódik a legkönnyebben. Marosi I. István püspök atya találóan jellemezte: „a magyar népnek élő Máriája van”.³

A folklorizáció útján Volly István gyűjteményéből⁴ az alábbiak látszanak a Königsbergi Töredék jelenkori rokonainak:

Lövéte (Udvarhely m. 1938-ból):

„Mert a természetnek nagyon van ellene, / Szűzen tiszta szüztől Krisztus születése,

Még az értelem is nehezen fér erre, / nagy emlékezet fel nem érhet ide.”

Sajópetri (Borsod m. 1967) és *Tiszavasvári* (Szabolcs-Szatmár m. 1980): — „Csodáknak csodája: A szűz fiat szült ma, / Betlehemben szegény helyen. A boldog Mária . . . — Aludj, fiam, szentem. Mindig is légy velem, / Hisz egyetlen szűz anyáddá, Választottál engem.

— Te elérhetetlen, Megfoghatatlan Isten, / Pihenj hosszan, édesdeden, S növekedj békében!

— Ott szüli, neveli, A helyét nem leli, / Mint legszentebb szüzi anya, Istennek neveli.

— Karjain hordozza, Énekkal altatja, / Mindenható teremtőként, Uraként imádjá.”

Fonyód, Oreglak (Somogy m. 1931):

„Egy szűz ma szép fiat rajzott, ki az égnek ura. / Fehér liljom rózsát hajtott, az elme bámulja.

A világot teremtője, az szűznek lön csecsemője / Ez vigyáz mint őre, a gondviselőre.”

Pereg (Pest m. 1930):

„Pásztortársim új hirt mondok, gyertek velem, csudát láttok. / Egy szép szűz az éjszakán, fiacska szült a szénán. / Hej, hej, hej-hej-hej, Lett szűz emlőjében tej.”

Ugyancsak *Peregről*, 1932-ben: „ . . . Szűz tejemmel öntözött virágom!”

Úgy tűnik tehát, hogy a Königsbergi Töredék „Marialeja”, a *rácsodálkozó* és *dicséző* álmétkodása, tovább él népi szövegeinkben, betlehemes játékainkban. A Königsbergi Töredék „úgy szólának . . .” rejtélyes kezdetére is magyarázat adódnék akkor, ha így egészenénk ki: „A *pásztorok* úgy szólának . . .” (vö.: „Pásztortársim, új hirt mondok, gyertek velem, csudát láttok . . .”).

Viski Károly, a Magyarország Néprajzában⁵ a betlehemes játékok ismertetésénél úgy vélekedett, hogy „a valóban népi ének a Születés nagy titkán nem elmétkedik . . . humorát megcsillantva siklik el felette.” A szentencia nyilván a kutatás akkori fejletlensége miatt alakulhatott csak ki ilyen formában a kiváló néprajztudósban. A liturgiátörténet és a szakrális folklor még nem nyújtott más vélekedésre bizonyítékot.

Erzék és finomság Ma azonban már egészen elsőrangú dokumentumaink vannak a magyar történelmi és később a paraszti mariológia bámulatos érzékéről és finomságairól a szüzi szülésre vonatkozóan. Lássunk néhány példát ezekből:

Már a *Cantus Catholici* énektár⁶ 1651-ben ismeri:
„Mert egyedül csak te (: Mária :) találtattál, / A'ki méhedben szüzen fogadtál. / Szülés-
sedben szüzen megmaradtál. / A'hol mások meg-törödtek, te ott virágoztál.”

A szimbolika megértésére érdemes idéznünk egyik közismert világi népdalunkat:

„Édesanyám rózsafája, / Én voltam a legszebb ága.
De egy gonosz leszakajtott, / Keze között elhervasztott.”

Ezért köszönti aztán a Szüzanyát az ének így:⁷

„Üdvözlégy szüvirág, ki el nem hervadtál, / Malasztok harmatja által ápoltattál.”

A „virág” és a „virágzás” az anyaság szimbóluma.⁸

Eppen karácsonnyal, Mária szüzi születésével kapcsolatban bukkan fel először a magyar nyelv élettörténetében a szülés kifejezésére szóló leggyengédebb szavunk:

„Mikoron ez szentséges szüz megvirágozék és ezön szentségös és tisztelendő föld meg nyilék és nekünk idvezitöt terömté.”⁹ Ismét a *Cantus Catholici*: „Ékes mennyei virágszál, ki méhedben meg-virágzál.”¹⁰ — És a *Winkler Kódex*: „Édesanya boldog anya / Verág szülő szüz Mária.”¹¹

A vallásos *ponyvairodalomból*:

„Üdvözlégy kinyílt szüz virág, / szüzen szülő szép anyaság”.¹²

„Oh Mária, legszebb virág, / Te vagy ama termő zöld ág.”¹³

„A szüzesség liljoma kivirágozott, / s megtermé a mennyei szép virágot.”¹⁴

Tanulságok, következtetések 1. Hasznosnak látszik a Königsbergi Töredék és a szakrális folklór összevetése. Egymást máris megmagyarázzák — a későbbi kutatásoknak nem kis hasznára.

2. A Königsbergi Töredékkal való összehasonlítás révén megtalálhatjuk az élő népi vallásosság egyik történelmi stílusrétegét, a gótikus spiritualitást, az Üdvözítőnk és Édesanyja földi élete utáni bensőséges érdeklődést. Ez sok helyütt érezteti jelenlétét.

3. Ha nem az iskolás teológia kifejezéseit keressük, hanem az „elő Mária”-val való találkozás igényét, akkor a népi elképzelés igenis érzékeny a Születés nagy titkára. A maga módján finoman elmélkedik felette.

4. De ez egyfajta immanens beleélés, a reális világon át jelentkező paraszti misztika,¹⁵ melynek — ha tekintetbe vesszük sajátos igényeit és szabályait — létét és értékelését el kellene már ismernünk. Ez az a „magunk módja”-misztika, melynek feltárását Sík Sándor már sejtette és sürgette. Ország-világ várhat itt még akkora kellemes meglepetést, mint amelyet pl. lappangó archaikus imádságaink feltárása okozott! Mégpedig valami olyasfélért, amelyet Sylvester János céloz az Újtestamentum magyar nyelvű nyomtatott kiadásában (1541): „Könnyű kediglen hozászokni az mű nípünknek (ti. az evangélium hasonlataihoz), mert nem idegen ennek az ilyen beszidnek neme. Íl ilyen beszidvel naponkid való szólásában. Íl inekében, kiváltkipen az viráginekekben, melyekben csudálhatja minden níp az Magyar nípnek elmijinek éles voltát az lelisben, mely nem egyéb, hanem Magyar poésis.”¹⁶

Jegyzetek:

1. *Horváth János*: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Bp., 1944. 92—93. és *Bárczi Géza*: A magyar nyelv életrajza. Bp., 1963. 89—90. — 2. *Előd István*: Katolikus dogmatika. Bp., 1983. 623—24. — 3. *Marosi I. István*: Mária — miként a magyarok szívében él. Új Ember, 1984. aug. 19. — 4. *Volly István*: Karácsonyi és Mária-énekek. Bp., 1982. 5., 30., 247., 259/b., 53. sz. karácsonyi ill. Mária-ének. — 5. III. kt. 344—345. 1. kiad. — 6. Magyar Irodalmi Ritkaságok. Bp., 1935. 141. — 7. *Volly* i.m. 83. Mária-ének Nógrádbercelről. — 8. Ld. Virág, Virágzik, Megvirágozik címszavakat a *Szennyei József*: Magyar Tájszótár. Bp., 1893—1901. és *Szarvas Gábor—Simonyi Zsigmond*: Magyar Nyelvtörténeti Szótár. Bp., 1888—92. — 9. Mai átírásban a Nagyszombati Kódexből, 1512—13; Nyelvmemléktár, III. 57. — 10. id. mű 166. old. — 11. 1506-ból, Nyelvmemléktár, II. 123. — 12. Gyémántkorona . . . Gyűjtő *Májer György* Egerben. é.n. Bartalits Nyomda. — 13. Hiányos ponyvatöredék a m.sz.-ból, Fer-töendrénd. — 14. Soókszelőc, Nyitra m. — *Volly*: Népi játékok II. 45. — 15. Vö. *Sík Sándor*: Kettős végtelen. Bp., 1969. I. 211 skk. A magyar költők istenélménye. — 16. Idézi *Horváth János*: A reformáció jegyében. Bp., 1957. 156. old.

Hetény János

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

AZ EGYHÁZKÖZSÉG DIAKÓNIAJA

A diakónia helye a pasztorációban

A zsinat egyháza újra felfedezte a *szociális dimenziót*. Mint *Lercaro biboros* mondta a zsinaton, újra észre kell vennünk Krisztus jelenlétét a szegényekben, hogy egyéb jelenlétmódját is komolyan tudjuk venni. Újrafelfedezésről van szó, hiszen már az Újszövetség is ismeri Krisztusnak a szegényekben (éhezőkben-szomjazókban), segítségre szorultakban (vándorokban, mezítelenekben), betegekben, társadalmi igazságtalanságtól sújtottakban (foglyokban) való rejtett jelenlétét (vö. Mt 25,31—46); ismeri a diakónusoknak az apostolok igehirdetői-liturgikus munkáját kiegészítő tevékenységét. A patrisztika korában még élénken élt a szentatyákban a „szegények eukarisztiájának” (*Aranyszájú Szent János*) gondolata. Ez a szociális érzékenység azután a későbbiekben fokozatosan elsorvadt, ezért tűnik ma annyira újszerűnek, meghökkentőnek. A II. Vatikáni zsinat tehát a rászorultak segítésére irányuló tevékenységben, a diakóniában az egyház egyik *evangéliumi alapértékét* ismerte fel újra.

Ha a diakónia feladatkörét is komolyan figyelembe akarjuk venni, át kell alakítanunk *pasztoráció-fogalmunkat*.¹ A régebbi lelkipásztorkodás célja kizárólag az üdvösség biztosítása, a *lélek mentése* volt. Ma — az evangéliumnak megfelelően — rá kell jönnünk, hogy a pasztoráció az *egész emberről való gondoskodást* jelenti. Ami magába foglal lelki, kizárólag *vallásos értékek* közvetítését is — így épp a Krisztus és egyháza által közvetített üdvösség előmunkálatát, az Isten akarata szerinti életet, az igehirdetés és a szentségek révén — de feltételezi az embernek a szó teljes értelmében vett *emberi kibontakoztatását* is, az arra való ösztönzést és annak elősegítését (minden más, az egyházon kívüli, jó szándékú törekvéssel karöltve), hogy mindenki — beleértve a bármilyen szempontból hátrányos helyzetűeket, rászorultakat is — teljes értékű tagja legyen az emberi közösségnek.

Itt kap mérhetetlenül fontos szerepet a diakónia, amely az evangélium nyelvén szólva nem más, mint az irgalmasság (testi és lelki) cselekedeteinek állandó gyakorlása. Azaz *nem* alamizsnálkodás, nem a koldusoknak fölöslegünkből juttatott néhány forint. Nem (sajátos karizmákkal rendelkezőknek fenntartott) „evangéliumi tanács”, de még annál is sokkal több, semhogy „kötelességteljesítéssel” letudhatnók. Nem „kiegészítő feladat” vallásos kötelezettségek (ima, templomba járás) *mellét*, hanem azokhoz hasonlóan *keresztény létformánk* szerves része. A szeretetszolgálat állandó készség mások segítésére, spontán és többé-kevésbé szervezett vagy épp intézményesített formában egyaránt. — A diakónia vállalása *tudati átalakulást* követel mind papok, mind világiak részéről. Különösen a tisztviselők számára tartogat meglepő tanulságot, hogy ti. az egyházban a vezetői poszt nem uralkodást, hanem szolgálatot jelent, Krisztus példája és tanítása értelmében. De mindenki más számára is a *szolgálat alapkészségének* felfedezését jelenti. *Rudolf Pesch* szerint a diakóniára való „felkenetésünk” a *keresztségben* történik. Egy egész élet feladata azután, hogy az embertársban valóban fel tudjuk fedezni a testvért, s hogy gyülekezeteinket (ne csak elvben, de a gyakorlatban) tényleg testvéri közösséggé építsük. Ilyen értelemben a diakónia a közösségi szellem kovásza, de a *hit* motívumai alapján. — A szeretetszolgálat nem szigetelődhet el a pasztoráció egészén belül. A katekézis, a szentmise, a szentbeszéd maga is tartalmaz a diakónia felé mutató indításokat: a békesség, az egymás közti kiengesztelődés megvalósítására stb. Végeredményben tehát a pasztorációnak azt a *három funkcióját* kell ma újra egymás mellé, sőt egymással kölcsönhatásba állítanunk, amit az ősegyház így fejezett ki: *leiturgia, martyria, diakónia*, azaz: szentségek, igehirdetés és szeretetszolgálat. *Kölcsönhatásban* kell látnunk őket, mert ha a prédikáció vagy a mise nem hat ki a napi cselekvésre, légüres térben mozog, viszont, ha a diakónia nem a lelkiség talajából szívja erejét, „a szociális akció” szintjére süllyed. Lényegében tehát a függőleges és a vízszintes vonatkozás, az *Isten- és emberszeretet kölcsönhatásáról* van szó. Amint a liturgiának a meghirdetett igazságot kell visszatükröznie (*lex orandi est lex credendi*), úgy a diakóniának is megvallott és megélt hitről kell tanúskodnia, s viszont: a hitnek tettekben kell gyümölcösznie, különben terméketlen, farizeusi álhittel lenne dolgunk. Az igehirdetés, a

liturgia és a diakónia tehát nemcsak kölcsönösen segítheti egymást, de körkörös *kritika alá is veti* a másik kettőt. Ezért a zsinat utáni pasztorációt e három feladatkör kölcsönhatására kell építenünk.

A kiengesztelődés szolgálata

Bár — mint érintettük — a liturgiának is magába kell foglalnia indításokat a diakóniára, s az öregeknek, hallás- vagy mozgássérülteknek stb. tartott szentmisék még hangsúlyozottabbá tehetik ezt a kölcsönhatást, az *igehirdetésről* érdemes külön is szólnunk, hiszen ennek perdöntő szerepe van a helyi közösségnek a diakóniára való ráhangolásában, ösztönzésében. Már Szent Pál is hangsúlyozta: Krisztus „ránkbízta a kiengesztelődés szolgálatát (diakóniáját), azzal, hogy ránkruházta a „kiengesztelődés igéjét” (vö. 2Kor 5,18 és 19). Az igehirdetés tehát már maga is az Istennel és az embertársakkal való megbékélést munkálja, de át kell vezetnie a szolgálat tényleges „praxisába”.

Próbáljuk most ebből a szempontból átgondolni *igehirdetői gyakorlatunkat*. Milyen témák segíthetik a diakónia vállalását?² Rá kell jönnünk, hogy a *kinyilatkoztatás egész üzenete* értelmezhető ebből a szempontból is (amivel természetesen nem akarjuk azt mondani, hogy ez lenne *egyetlen* lehetséges olvasata, kizárólagos mondanivalója!), így jóformán bármelyik hitigazság, szentírási gondolat alkalmas lehet a szeretetszolgálat felkeltésére, ébren tartására. — Mi más pl. a teremtés, mint a végtelen *szereletről való részese*dés s így az önátadásra épülő isteni élet továbbvitele? S ha létünk ajándék, azt is tudnunk kell: közös, együttes ajándék, mely továbbajándékozásra szólít. Emberi létezésünk — *együttlét*; nem a magányos ember önmegvalósítása, hanem a „közös emberi” felé tartó út. A Teremtő arcát még konkrétabbá teszi a *Jáhve-kép*: mint „értünk létező”, másokért létezésre indít bennünket, képmásait. Még nyilvánvalóbb ez *Jézus életéből*. A megtestesülés Isten velünklete, velünk, s legfőképp a betegekkel, a kisemmizettekkel, a rászorultakkal. A megváltás, mint *kenózis*, kiüresítés, teszi végérvényessé Istennek ezt az emberek felé vállalt diakóniáját. Visszatérve (addig, míg „ismét el nem jő”) az *Egyház lesz az a jel*, amelynek fel kell mutatnia a történelem számára Krisztus emberszolgálatát. Ebből a szempontból értékeljük a *szenzések* karitatív indításait: nemcsak a betegek kenete, de a többi szenzések is magukba foglalják az ember egyre teljesebb gyógyítását, teljesebb emberre tételét, s így indítást jelentenek a tényleges *segítségadásra*, főleg a családok körében. Ezeknek a témáknak nemcsak egy-egy beszédet, de egész sorozatot szentelhetünk. — Közvetlenül is diakóniára készíthetnek fel azok a beszédek, amelyek bemutatják a már meglévő vagy tervezett *karitatív szervezetek*, csoportok munkáját, tájékoztatnak a mai ember *veszélyeztetettségéről*. Mert ha bevezetőben a szegények felfedezéséről szölvünk, tudnunk kell, a *szegényeket* ma nem annyira a koldusok között kell keresnünk, akiknek száma mindinkább fogyatkozik, hanem az alkohol, a drogok áldozataiban, a szociális otthonok egymással civódó lakóiban, a betegen magukra maradottakban, a munka és a háztartás kettős nyűgétől kizsigerelt családanyákban és az élet hajszájában magukra hagyott gyermekekben. Igehirdetésünknek rá kell mutatnia a mai embernek ezekre a *sebeire*, hogy aztán felébredhessen hallgatóinkban a szamaritánuskodás vágya.³

Néhány *gyakorlati szempontot* is említsünk: mi segítheti elő, hogy az ige valóban a diakóniát szolgálja.⁴ Mindenekelőtt tanulmányoznunk kell hallgatóink *helyzetét*. Hol, miben szorulnak a családok segítségre, hol lenne szükség szemléletváltozásra? Ennek alapján próbáljuk *alkalmazni* a sorra kerülő perikópát. Ne elméleti problémákból induljunk tehát ki, hanem konkrét esetekből, valós problémákból. A *megoldást* keressük az evangélium alapján, de mutassunk rá arra is: miért lényeges ez hallgatóink szempontjából. A megoldást erősítsük meg példákkal, s így villantsuk fel a *siker*es keresztény élet lehetőségét (siker alatt természetesen nem karriert, hanem a szolgálatban beteljesült életet értve). Ha már működik *karitatív csoport* az egyházközségben, a konkrét célkitűzések megfogalmazásában, az ahhoz vezető eszközök, motívumok kidolgozásában segíthetnek ennek tagjai is.

Közösségi és egyéni részvétel az egyházközség diakóniájában

A liturgia, az igehirdetés és a diakónia gyakorlatilag a helyi egyházban, az *egyházközségben* hat egymásra s válik eleven egységgé. S itt egészen nyilvánvaló, hogy a diakónia az egész közösség életmegnyilvánulása. Ha a mai lelkipasztorokodástan általában is azt követeli, hogy a világiak ne csak passzív befogadói (tárgyai), hanem aktív résztvevői (alanyai) legyenek a pasztorációnak, különösen érvényes ez a szeretetgyakorlatra. Itt aztán nincs olyan megkötés, hogy csak püspök vagy pap „szolgáltathatja” ki, hiszen a szolgálat nincs ordóhoz, beosztáshoz kötve. Ha lehetnek is olyanok, akik hivatásszerűen vállalnak

karitatív munkát, hangsúlyoznunk kell: a diakónia több, mint bármilyen intézményesített karitás-szerv munkájába való bekapcsolódás. Az *egész közösség szolgálat*a a közösség minden tagja felé, együttes felelősség az egyházközség többi tagjaiért, sőt a *kívülállókért* is.⁵ — A közösségen belül természetesen különleges helyet töltenek be a *lelkipásztorok*, — a diakónia tekintetében is. Az igehirdetés tudatformáló szerepéről már szoltunk. A papság feladata a közösség lelkesítése, a diakóniára való fogékonyság felkeltése. A lelkipásztori tervezésbe éppúgy be kell számítani a szükséghelyzetben lévők feltérképezését, mint a vasárnapi misék rendjét. A plébános és munkatársai választják ki a karitatív csoport tagjait, vezetőit, akikről gondoskodniuk kell mind lelki képzésben, mind anyagiak tekintetében. — Azt mondhatná valaki: ugyan, hol van egy-egy *kis létszámú plébániának* módja, lehetősége, anyagi ereje arra, hogy karitatív tevékenységet folytasson. Pedig ha belegondolunk, minden egyes, főleg vasárnapi, ünnepi szentmisén módunk van arra, hogy — az ige erejével — valóban testvérekké alakítsuk a plébánia tagjait; anyagiak gyűjtésére is, aminek azért egy kis töredékét mindig lehetne a segítségre szorultaknak is félretenni. *Katekézisen*, elsődöző és bérmlási előkészület alatt már a gyerekeket is, a háttérben a szülőket is ráhangolhatjuk a családon belül, a szomszédságban és környezetükben lévők segítésére, s ezzel elindítottuk a plébániát a *szolgálat útja felé*. Ha aztán már az egész közösséget átjárta a kiengesztelődés szellemének ereje, önként jelentkeznek majd olyanok is, akik hivatásszerűen is a diakóniának szentelik magukat. Itt anyai szerepe marad a lelkipásztornak, hogy összehangolja a spontán kezdeményezéseket és a szervezettebb formát, felkarolja az egyesek „alulról” jövő indításait, de azokat bekapcsolja az „egész” vérkeringésébe. Szóljunk tehát azokról is, akik *hivatásuknak* tekintik a szeretetszolgálatot. Mai plébánia éppúgy nem képzelhető el *karitás-csoport* nélkül, mint élő képviselőtestület, biblia- és családi kör nélkül. Az egyházközségi karitás mégsem alkothat elszigetelt egységet, hanem a *templomi élettel* eleven kapcsolatban állva fejt ki hatását, ezért elképzelhető az is, hogy tagjai bekapcsolódnak az igehirdetésbe, liturgiai szerepet is vállalnak. Jó, ha tagjaik (legalább részben) a képviselőtestületnek is tagjai, így megvalósulhat a jelzett kölcsönhatás az egyházközség életfunkciói között. Csak előny, ha orvos vagy orvosnő, ápolónő, de adminisztrációban, anyagi ügyekben járatos szakember is tagja a csoportnak. De ha karitást képviselnek is, feladatuk mégsem csupán pénz begyűjtése és szétosztása. Többről van szó. Fel kell keresniük a családokat, *személyes kapcsolatokat* kell kiépíteniük. A karitatív csoport tagjának fő erénye az *alázat*, nem feledve Krisztus szavát, hogy az ő szemében az a nagyobb úr, aki többet teljesít a szolgálatból (vö. Mk 10,41—45), *ez az alázat azután a szeretet zsenialitására* teszi őket képessé. Igen fontos, hogy a karitatív csoport átfogó *tájékoztatót* kapjon a segítségadás lehetőségeiről, beleértve az egyházmegyei, országos adottságokat is (pl. hol van megfelelő szociális otthon, szakrendelés, kórház).⁶

Néhány követhető modell

A plébániai diakónia világszerte egyre előbb valóság. *Recepteket* adni arra vonatkozólag, hogy egy-egy konkrét helyzetben mi a követendő út, lehetetlen. Mégis megkísérlünk összefoglalni néhány *jól bevált módszert*, melyeknek egyike-másika talán nálunk is gyökeret verhet.⁷ Ami a *városi plébániákat* illeti, itt már az is diakóniai feladat lenne, ha segítenék leépíteni a hatalmas lakótömbök lakóinak anonimitását. Ilyen helyeken még azok is, akik karitatív munkára vállalkoznak, visszarídnak a nagy tömegek miatt. A megoldás a lakónegyed-apostolkodás lenne, tehát minden ilyen egységnek meglenne a maga felelőse, aki figyelemmel kíséri, hol van szükség segítésre. *Vidéken* még sok helyütt él a családok közti kapcsolattartás valamilyen formája, ezt kellene újra előbbé tenni, hogy az egymás közelében élők valóban szomszédok, barátok legyenek. — Van diakóniai szerepe a *családi körnek* is, s egyáltalán, a családpszichológiának, hiszen éppen ennek révén jut felszínre, hol, kiket, miben kellene a közösségnek segítenie. A kör megbeszéléseinek is probléma-tudatot kell ébreszteniük és aztán tevékenységre kell serkenteniük. — Külön tanulmányt érdemelne a betegek, testi és lelki *fogyatékosok, mozgás-, hallás- vagy látássérültek* felkarolásának ügye. Erre vonatkozólag csak néhány gyakorlati szempontot említsünk. Nem lenne megoldhatatlan, hogy olyan *készülékeket* szereljünk fel a templompadokba, amelyek lehetővé teszik a hallássérültek bekapcsolódását a szentmisébe. Meg lehet szervezni betegek alkalmosított vagy rendszeres *felszállítását* a vasárnapi istentiszteletre. Be lehet fogni hittanósokat, fiatalokat, hogy — *betegláncot* alkotva — keressék fel a környezetükben lévő magányosokat, betegeket. — Sok helyütt akadályozza a karitatív munkát, hogy sem a plébánia nem tudja, *hol* segítsen, sem a rászorultak nem tudják, *hogyan* segíthetnek rajtuk. Ezt át lehetne hidalni kérdőívek szétküldésével, másrészt hirdetőtáblával. Előbbin az egyházközség tagjai jelezhetik igényeiket, utóbbin a plébánia (a karitatív csoport) feltüntetheti, mi-

lyen lehetőségek állnak rendelkezésére. A diakóniának a lehető legteljesebben át kell hatnia az egyház „legláthatóbb”, leginkább „kirakatban” lévő részét, a parochiát.

Jegyzetek:

1. *Alois Sustar*: Diakonie in einer erneuerten Pastoral, in: Diakonie der Gemeinde. Wien, Herder 1978. 106. kk. — 2. *Rudolf Pesch*: Die zentralen Verkündigungsinhalte zur Diakonie. Uo. 51. kk. — 3. *Maria Bühner*: Belastungen und Erwartungen des heutigen Menschen. Uo. 20. kk. — 4. *Karl Gastgeber*: Wie predigen und unterrichten wir über Diakonie? Uo. 64. o. — 5. *Sustar*: i.m. — 6. *Leopold Ungar*: Caritas und Diakonie in Pfarre, Diözese und Weltkirche. Uo. 67. o. — 7. *Leopold Ettlinger*: Nachbarschaftshilfe für alte Menschen, Familien, Kinder. Uo. 98. o.

Cselényi István Gábor

NOSZTALGIA VAGY KARITÁSZ?

„Arról ismerje meg mindenki, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt” (Jn 13,35). — „A hivek mind összetartottak és mindenük közös volt. Birtokaikat eladták és az árát szétosztották kinek-kinek szükségéhez mérten... és az egész nép szeretében álltak. Az Úr pedig napról napra növelte az üdvösségre rendelték számát” (ApCsel 2,44–47).

Az egyház minden korban megtalálta a főparancs teljesítésének módját. Keresztény öseink hol birtokaikat adták el a szegények miatt, hol Antiochiában gyűjtötték a Jeruzsálemben lakó éhezőknek, hol diakónusokat állítottak be az „elhanyagolt” özvegyek szolgálatára. Később rendez alakultak betegápolásra, a foglyok kiváltására, akár úgy is, hogy a rendtárogok maguk vállalták a gályarabságot. Kórházak, árvaházak, öregek otthonai, sőt iskolák és a mellettük működő kollégiumok is évszázadokon át majdnem kizárólagosan az egyház alapítása, szervezése és vezetése alatt léteztek. Napjainkban sok országban, így nálunk is, ezek gondjait átvette az állam. Felelősséget vállalt az elhagyottakért, a betegekért, iskolák mellett működő nevelőintézetekért, sőt az elhagyott vagy veszélyeztetett gyermekek neveléséért is. Jó ez? Tulajdonképpen jó volna. Az egyház tanítása és példája átment a mindenkori által igényelt szociális gondolkozásba, szociális cselekvésbe. Hála Istennek! De miért csak „tulajdonképpen jó volna?” Azért, mert amíg a gondoskodás régen „alamizsnából” és „alapítványokból” élt, tehát személyes szeretet hozta létre és tartotta fenn azt, ma az állam az adóbevételekből vagy a társadalombiztosítás összegeiből fedezi ezeket. Az „adakozás” személytelenné vagy „önzővé” vált, ti. a biztosítást vállalom azért, hogy ha majd bajban leszek, megfelelő segítséget kapjak beadott forintjaimért. Így elveszett az önkéntesség, az egyéni felelősség tudata, az „én hozzájárulásom” élménye, vagy ha tetszik: a tudatos szeretet gyakorlása. A szeretetszolgálat intézménnyé lett, költségvetések, hivatalok, alkalmazottak és főnökök „munkahelyeivé”. Megszűnt az Istentől indított és Istenben teljesen megbízó szentek sora, akik a „semmiből” teremtették elő és tartották fenn ezeket a karitatív intézményeket. Megszűnt az Istennek szentelt életű szerzetesek csoportja, akik élethivatásuknak fogták fel e munkákat, és végezték azt egy életen át „fizetés” nélkül, és „borítékok” várása, igénylése nélkül. Életük mozgatója az Isten és a felebarát szeretete volt, ami lassú önfeláldozásig ment, lemondva családról, és sok mindenről Istenért, betegekért, gyerekekért, azaz mindazokért, akik segítséget szenvedtek és segítségre szorultak.

Megtalálja-e helyét a testvéri szeretetközösség, az egyház és minden egyes tagja ma? Itt, ebben az új világban? Mi a feladatuk a krisztusi szeretetparancs mai teljesítésében? — Vajon alapítsunk-e szociális otthonokat a hivek részére? Vagy nyomorék gyerekek számára? Süketek vagy vakok, mozgássérültek vagy idióta gyermekek részére?

Ez szép feladat. De az „új világban” nosztalgianak hat! Mintha csak arra szolgálna, hogy a régi feladatokat és eredményeket el ne felejtjük. Az adót, a társadalombiztosítás összegeit hiveink is befizetik. Így a szociális intézmények szolgáltatásait jogosan kívánhatják, követelhetik maguk, övéik részére. Gondolkozásunk sem lehet a régi, „semmivel” induló szenteké, hiszen elindítani sem lehetne ilyent, amíg a kellő anyagi fedezet nincs meg hozzá. Építéshez, alapításhoz engedélyt sem kapnának a megfelelő anyagi bázis nélkül. Vállalhatjuk ugyan ilyen létesítmények felállítását, de ehhez hiveink véleményét is ki kell kérnünk. Ha az állam ezen feladatokat kézbe vette, az egyház anyagi eszközeit másra kellene felhasználnunk. — Ugyanakkor az egyház helyi vezetőinek gondoskodniuk kell arról, hogy ezekben az intézményekben élő hivek, emberi jogaiknak megfelelően és a vallásszabadság alkot-

mány által biztosított joga alapján, igényeiknek megfelelő lelki gondozásban részesülhessenek. Például, hogy a lelkészek a kórházakban szolgálhassanak, hogy a szociális otthonokba híveikhez bemehessenek lelki segítség nyújtása, lelki erősítés céljából; hogy az iskolákban a pluralizmus reális legyen, hogy a kollégiumokban lakók is kijuthassanak hitoktatásra, vak, süket, nyomorék stb. gyermekotthonok lakói is kaphassanak hitbéli alapismereteket és gyakorolhassák vallásukat. — Tanulóveim egyik igen kedves emléke, hogy amikor egymást elítélő cikkek jelentek meg katolikusok és reformátusok között, a református gimnázium internátusában, jó pár társammal együtt engedélyt kaptunk arra, hogy ne csak vásárnaponként, hanem elsőpentekeken is elmehessünk (korábban kelve, „rendetlenséget” okozva a házban) a templomba szentáldozáshoz. Elvi ellentétek mellett ma is lehet tisztelni a másik lelki igényeit. Ezek ügyében történő tárgyalások, megfelelő megbeszélések és engedélyek elintézése egyik fontos karitás-feladata a magyarországi helyi egyháznak, elsősorban a vezetőknek, az egyház felelős képviselőinek. Lehet ez hosszú tárgyalások beérett gyümölcse, lehet egyszeri megbeszélés eredménye. De a szeretet, a karitás ezek megoldására is kötelez.

Természetes azonban, hogy nemcsak a vezetőknek szól a főparancs második része. Ebben az új világban mindenkinek meg kell keresnie a maga sajátos feladatát és területét. És ebben segítséget kell nyújtania a plébánia közösségének is.

Egy pozitív, de mégis némi veszélyeket rejtő úttal kezdeném. Sok plébánia karitás-munkája egyenlő a templom és a plébános kiszolgálásával. Azaz, ha szép a templom, értsd: takarítunk, tatarozunk, virágozunk, új miseruhát stb. adunk, és ha szép a plébánia épülete, viszonylag gondtalan a papok élete, ha van ennivalójuk, takarítanak, mosnak rájuk, ha nem kell a ház körüli munkákra pocskólni idejüket, — akkor, akik ezt előmozdították, sokszor azt hiszik, hogy az egyházban maradéktalanul megtették „karitás-feladatukat”. Mintha az egyház egyenlő lenne a templommal és a pappal. Valóban ezeken a plébániákon jobb a helyzet, mint ahol a közösség még a papjával sem törődik. (Emlékszem az egyik tanyavidékre, ahol a plébánost akartam meglátogatni. A templom előtt vitt az utam, kiírás az ajtaján: Beteg vagyok, nem lesz mise. A hívek — mondta később a plébános —, akik a misére jöttek, elolvasták, és egyiknek sem jutott eszébe, hogy benézzen papjához, aki teljesen egyedül élt közöttük és értük. Ki a szomszédos kocsmába ment át beszélgetni, ki pedig visszaindult tanyájára. 39 fokos lázzal vittem el magamhoz, hogy emberi körülmények között gyógyulást találjon. — Ez, tudom, kirívó példa, de valódi történet. Hol van itt a krisztusi szeretet?) Ahol viszont jól látják el a templomot és a papot, ott még nincs elegendő karitás-munka! Sokszor az a veszély is fennáll a „központban” tevékenykedőknel, hogy kicsit a látványosság, a dicséret nyilatkozatok jutalma is hajtja őket. De ha teljesen tiszta is a szándékuk, az egyház nem a templom és a pap, hanem azt a hívek összessége alkotja. Sőt, az ősegyház gyakorlata ennél is szélesebb volt. Tabita „egészen a jócselekedeteknek és alimizsnálkodásnak szentelte magát. Éppen azokban a napokban megbetegedett és meghalt . . . Péter, amint megérkezett . . . az özvegyek mind körülállták és sírva mutogatták neki azokat a kontósóket és ruhákat, melyeket Tabita még életében készített számukra” (ApCsel 9,36). Tabita tehát nem Péternek és az apostoloknak készített ruhát, hanem a közelében levő, feltehetően nem kis számú özvegynek. Egyéni felelősséget érzett egyének, hívek iránt, akik rászorultak és akiken tudott segíteni.

Mik tehát mai feladataink? — A felsorolás nem lesz teljes, csak elgondolkozásra irányító mutató indítás szeretne lenni.

Az állam által fenntartott intézményekben működő ápolók, gondozók, nevelők munkahelyre járnak. Viszik magukkal otthoni gondjaikat és hordozzák a munkájukkal járó terheket. Élni kell, enni kell, a családról gondoskodni kell. . . Természetes, hogy ők nem mind „hivatásból” vannak ott. Annyi hívőt kellene „kinevelnünk” ezekre a szolgálatokra, akik krisztusi szeretetből, hivatásból vállalnák a munkákat, amennyi valóban elegendő lenne. Igaz, ezek a munkahelyek túl bálványozásosak, és munkájuk terhéhez viszonyítva talán kevesebb fizetéssel rendelkeznek. A keresztény karitás egyik területe lehetne: derűt, békét, megnyugvást vinni az ott élőknek, vinni a krisztusi szeretetet. Vajon nevelünk ilyeneket? Küldünk ilyeneket? Hány emberünkre lenne szükség? Legalább minden osztályra, részlegbe egy-egy. Legjobb lenne, ha minden műszakba, minden váltásba jutna egy-egy. És karitás lenne az is, ha az ott dolgozókat egy pap vagy egy világi hívő összegyűjtené és kis közösségi munkában erőt „öntene” feléjük: ne kopjanak el, hanem bírják lélekkel, erővel a krisztusi segítség, a kegyelem erejében. Igyekezzenek a mosolygós arcot és a szeretet minden látható jelét magukon hordani, elfáradás, elfásulás nélkül. Mosolygós munkakedvük, a betegek rajongása, a gyerekek viszonzszerete talán elgondolkoztatja a többieket is. Követendő példák lehetnének hitetlen társaik előtt is. Nevelünk-e ilyeneket? Papjaink predikálnak-e erről? Vajon katolikus iskoláinkban buzdítanak-e erre? Keresztény közösségünk sok tagja lelkesíti-e a fiatalokat erre az útra? Az ott dolgozó híveink valóban hivatásuk magaslátán állnak-e?

A keresztény elzseret szolgálatára nevelnünk kellene a mai kollektív világ gyakran önző emberét. De hogyan? Talán egészen kicsiny körben lehetne elkezdenni és begyakorolni: a *barátságokkal*. Felső hittanosaikat, még inkább a gimnazista vagy egyetemista korúakat meg kellene tanítani „barátkozni”. A barátság kölcsönös bizalmat tetelez fel, ahol egymás felé megindul a személyi és egyéb értékek közlése. Mind szorosabb egység jön így létre, a kölcsönhatások pedig fejlesztik, értékesebbé teszik emberi személyiségünket. Örül az, akinek barátja van, mert van, akinek elmondja örömét, akivel bizalmas lehet és ő is ilyen hozzá. Bajban is segít az együttlét. Nem lesz más ez számukra, mint a krisztusi szeretet megélése. Jézus búcsúzásakor az apostolait is barátainak nevezte. És ha tudjuk, tudatosítjuk, hogy ahol ketten-hárman együtt vannak, valóban az Ő nevében, ott van közöttük Jézus is — még mélyebbé, szebbé válik a barátsági kapcsolat. Egymás számára így apostollá nőhetünk; rávezetjük, hogy fogadja be az igazi szeretetet, egész személyiségével hangolódjék rá az igazi szeretetre és így éljen. Barátságra mindenki képes, és így az alapfokú szeretet elsajátítására és felnövelésére is. Igaz, itt még csak egyvalaki felé.

Nevelési irányunk következő területe a *családok szeretetének* formálása. Két ember állandóan alakuló, fejlődő testi-lelki szeretetegysége és barátsága, majd az apai, anyai kapcsolatok, ahol a legmelegebben árad a kicsire a szeretet melege; de ott van a testvérek közötti szeretetkapcsolat fejlődése és a rokonok, szomszédok egész kis serege is, akikkel a tartalmas kapcsolat megteremtése és fenntartása a szeretet szinte minden feladatát gyakoroltatja. A jó előkészítés a családi otthonok életére, és a folytonos segítéssel és iz-zón tartja a szeretet lángját. E „tűzhelynél” nőhetnek fel azok, akik később mások felé is kinyílnak, és a családi otthonban már megszokott figyelmes, tevékeny, segíté szeretetet gyakorolják.

Mi lenne, például, ha minden *elhunyt otthonába* hIVEINK közül valaki bekopogna és segítétségéről tanúskodna. Hol ügyintézés, hol a gyenge hit erősítése, hol jogi vagy másféle tanácsadás, hol pénz vagy akár ennivaló biztosítása, vagy egyszerűen csak annyit tenne valaki, hogy ott alszik annál az özvegnél, aki még fél egyedül . . . Ha igazán a karitás szelle-mében élünk, erre még csak szervezkedni sem kellene, belülről érezné a „kényszert” a krisztusi szeretetet hordozó hívő.

A régiek éltel vittek az *újszülött anyjának*, hiszen az nem tud főzni . . . Ki segít ma? — El-mehet templomba vagy akár moziba? Akad-e egy is, aki 1—2 órát felajánl, hogy kimozdul-hasson? — Szégyen a pár hétig hordott és kinőtt ruháskákat tisztán és gondozottan átadni (akár a plébánia „segély”-osztályának szolgálata közvetítésével is) olyannak, akinek terhén könnyitenék vele? — És a kétségbeesett anya mellé odaáll-e tanácsaival, aki már átesett „használt tragédiákon”? Hogy az a láz vagy más baj a gyereknél gyakori és nem olyan nagy veszély, mint hasonló a felnőttnél, és hogy mit is lehet vele kezdeni? Vagy nem kellene-e az autónkat felkínálni, hogy orvoshoz tudják a gyereket elvinni? — Vajon nem karitás-e ösz-szegyűjteni a nevelni tanuló szülőket saját tapasztalatunkból szerzett ismeretek átadására és így megkönnyíteni a dackorszak és egyéb nehézségek átvészelését?

Mit jelentene, ha volnának *utca-„bizalmiaink” a belegek számontartására*, úgy is, hogy látogatjuk és a szentségek gyakori vételére indítjuk őket (ehhez a gyakori áldoztatáshoz kellő engedéllyel magunk is, mint áldoztatók besegíthetnénk!). De úgy is, hogy orvosi segítéget időben kérünk számukra, vagy magunk, időnként és erőnként áldozva beállnánk ápo-lásukba. (Hány nyugdíjas találná meg így maga számára azt az élményt, hogy nem fölösle-ges az életem, használnak másoknak!) Vagy ha nemcsak szórványosan vinnék el kirándulni vagy templomba a mozgássérülteket? — Ha lenne, aki eljuttatná a vakok írásával készített Szentírást részükre, amit ingyen rendelkezésükre bocsátanak — mily nagy szolgálatot vé-gezne!

A legnagyobb munkaterületet az *öregek, magányosok ügye* öleli fel. Akár takarítás, akár bevásárlás, akár mosás, újság vagy képes folyóirat ajándékozása, néha felolvasás vagy templomba kísérés — mily sokat jelentene számukra! Ha tudhatnák, hogy valaki számon tartja őket, hogy valakinek Ők is „fontosak”, valaki Őket is szereti! Sok esetben tenni sem kell semmit, csak elmerni hozzájuk és egy kicsit beszélgetni! Így jobban telik az idő! S ha ez egy-egy imádkozásban fejeződik be, még Isten felé is értékke válik, nem mintha a szere-tszolgálat nem lenne Isten előtt is érték.

Annyi *öngyilkosjelölt* él köztünk! Ha volna kinek kiöntenie szívét, ha volna, akinek „van ideje” meghallgatni, és esetleg segíteni is, bizonyára csökkenne számuk!

Sok, ún. *eltekvőkórház* küzd gondokkal, hiszen annyi személyzetük nincs, hogy minden beteget meg tudjanak etetni, sétáltatni . . . Ha jutna belőlünk oda is. Közben még beszélget-ni is lehetne, új erőt lehetne adni ezekkel a szolgálattal.

Sok-sok, *hitében ingadozó* ifjú és idős él körülöttünk. Az élet ömleszt mindenki felé a kételkedést előidézé feligazságokat. Ha nyitott füllel járnánk, és hitükben megerősítenénk őket az evangélium erejével, fényével — ha tudnánk nekik „megfelelé” tudású, stílusú lel-kiatyát és kis közösséget ajánlani — igaz szeretetszolgálatot végeznénk!

Akik pedig nem tudnak már „nyüzsögni”, akik maguk inkább rászorulnak segítségre, mint, hogy ők segíthetnének, akiknek kicsi nyugdíjából nem telik ajándéokra, vajon nekik nincs már karitászkötelezettségük? Két apró életkép: Sok szerzetesrendben az „utolsó” áthelyezés szövege ilyesmi: Menjen X rendházba és imádkozzon a rendért! — Aki hisz az *ima és a kegyelem erejében*, tudja, hogy ez nem félreállítás, hanem talány, értékes feladat. Ezt érezte meg az az idős néni, aki bizalmasan mondta el az egyik lányán egy házszentelésen, a kuckóban ülve: „Tudja, nagyon sok dolgom van! Főzni már nem bírok, meg nem is engednék, de hat gyermekem van, tíz unokám és már három dédunokám is, mindennap mindegyik kap egy tizedet az olvasóból tőlem. Hát gondolhatja, hogy nem unatkozom! — Ki ne tudná ezt az utolsó „áthelyezést” teljesíteni. És aki már erre sem képes, napi szenvedését teheti Krisztus szenvedése mellé, és így erősítheti az egész egyházat!

Mindezek nem szervezett „karitászkötelezettségek”, és legtöbbször pénz sem kell, vagy nem sok kell. A pap dolga, hogy ezeket a feladatokra ránevelje híveit, hogy jó tanácsokkal és saját példájával mutasson utat. — Kihelyezhet azonban a templom végén egy levelesládát is, amibe mindenki beteszi a maga céduláját: mit kér a hívektől (pl. valaki, aki naponta el tudná hozni az ebédjét . . .) vagy mit ajánl fel (pl. minden vasárnap este 8—10-ig segíteni tud, hogy a szülők is eljussanak valahová szórakozni, kikapcsolódni . . .). A lelkipásztor pedig beoszt, közvetít, munkatársaival helyére rakja a kínálatot és kérelmet.

De vajon mindezekre szükség van-e? Van-e erre időnk? Annyi gond van úgyis az életünkben . . . Meg sem érdemlik az emberek . . . Kihasznlának és majd nevetnek rajtunk . . . Erre maga Krisztus felel: „Jöjjetek Atyám áldottai! Vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot: Éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok . . . vándor voltam és befogadtatok, mezitelen és felruháztatok, beteg voltam és meglátogattatok, börtönben voltam és fölkerestetek . . . Mikor láttunk . . . Amit legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek . . . — Távozzatok átkozottak az örök tűzre . . . éheztem és ennem nem adtatok . . . Amit nem tettetek eggyel a legkisebbek közül, velem nem tettétek. Ezek örök büntetésre jutnak, az igazak pedig örök életre” (Mt 25,31—46).

A karitás — ha így tekintünk rá — már nem pénzkérdés, nem tetszésemre bízott akarom — nem akarom feladat, hanem üdvösségünk „egyetlen” kritériuma. Ha pedig így áll, érdemes elkezdni, hogy a krisztushívők ismertetőjegye ma is a szeretet legyen!

Gyulay Endre

A SZERETET TALÁLÉKONY

A nyáron történt. Idős néni tipeg be a gyógyszertárba. Zavartan néz körül, fürkésző szemmel láthatóan segítséget vár. Holmijai között motoszkál, kihúzza a papirosba csomagolt kis „rongyokat”. Majd tétován odalép a pénztárhoz: Kérem, vegye meg, ki is mostam. Hat konyharuha — öt forintért adom —, nagyon meg vagyok szorulva.” — Dermedt csend, majd pillanatokon belül a várakozók egyszerre felnevetnek. Szégyenlősen, kényszeredetten mosolyog a néni, és bizonygatja, olcsón adom, nagyon meg vagyok szorulva. A nevetés még inkább erősödik.

Nem inkább talán a nevetők vannak „megszorulva”? Mert van bátorságuk az eseteket kinevetni, és csak a gúnyban tudnak egységesek lenni. Könnyű az adott helyzet mögé látni: a nélkülözés meglétszével végződő útjára.

Mit tehetünk?

Mindenekelőtt szemléletváltozás szükséges! Olyan élmények, amikre építhetünk. — Az Embria sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon (vö. Mt 20,28). *Észrevenni*, felismerni a feladatot, és vállalni a „beavatkozás” személyes felelősségét: Segíték! Nem utasítom el, hogy ez a más dolga, nem maradok közömbös.

Felismerni: ebben az adott helyzetben *nekem* kell közbelépnem. Sajnos, kifejlődött köztünk a felelősség nemvállalásának lehetősége. A „túlterhelés” hatására létrejött egy úgynevezett védekező magatartás. Úgy véljük, hogy pillanatonként feldolgozhatatlan benyomások bombáznak, reakcióinkat mindig több input-többlet határozza meg. Ezért akaratlanul is védekezünk, elzárkózunk.

Szeretben szolgáljatok egymásnak (Gal 5,3)

Az *empátia*, az átélőképesség csak lépésről lépésre alakul ki. Titokzatos dolog a *nézni tudás*. Mekkora valóság rejtőzik ebben a mondásban: A szívnek is megvannak a maga törvényei, melyek nem azonosak az ész hideg törvényeivel. Ne az ellentmondást keressük a kettő között, hanem a kölcsönös kiegészítést. Sok olyan mozzanat van, amit csakis szemmel nem vagyunk képesek észrevenni, hanem a szívünkkel. Aki az életben csak a mechanizmust, az emberben csupán az élettani működéseket, a szememben pusztán pszichikai jelenségeket képes látni, az nem jut el a *teljes valósághoz*. Hányszor kell rádöbennünk arra, hogy a szemek sokszor többet mondanak a szavaknál. Hányszor érezzük meg messziről is a mások rajtunk nyugvó tekintetét. A szem nemcsak a lélek tükré, hanem sugárzója is. Nemcsak a lélekbe lát, hanem lelkeket nyit vagy éppen zár be előttünk.

Kár, hogy gyakran elfelejtjük: az ilyen belső nézés nemcsak megismerés, hanem cselekvés is. Nemcsak a megismert személy képe hatol belénk, hanem én is hatok a másokra nézéssel. Általa nemcsak elvonatkoztatunk, hanem befolyásolunk is. De lehet személytelenül, hideg tekintettel nézni, és akkor a másik dideregni kezd. Lehet vetköztető kíváncsisággal nézni, és ezzel sértünk, megszegyenítünk.

Ha bizalommal nézünk a másokra, erő árad tekintetünkéből. Ha megértéssel — akkor életek, sorsok, lelkek tárnak föl előttünk. Ha szeretet van tekintetünkben, melegséget keltnék. Annak az erőnek a végső titka, mellyel másokra hatni tudunk, szavainkon és tetteinken túl lényünkben rejtőzik, és minden megnyilvánulásunk, gesztusunk és hanghordozásunk ennek a lényegnek megnyilatkozása.

Vannak csodálatosan meleg szívvel megáldott emberek, akik arra születtek, hogy melegsítsenek. A természetfölötti szeretet még a kevésbé meleg szívet is át tudja formálni. Az ilyen szív azután azt suttogja a szükségben lévők fülébe, mondjátok: Hiszek benned! Bizom benned! — Az ilyen szeretet feltétlenül kiáradó szeretet.

A szeretet mindent eltűr . . . mindent elvisel (1Kor 13,7)

A szeretet átalakító erejére is fel kell figyelni. Behatol a másikba, és mint belévetett bizalom erővé válik benne. Ha még az illető az önmagával vívott küzdelemben tántorogna is, ez a sajátosan ráirányuló szeretet tartást ad neki. Ha mégis kisiklanék, szeretetünk akkor sem veszett kárba. Ha ilyenkor sem vonjuk meg bizalmunkat, ha továbbra is hiszünk a másik fölemelkedésében, akkor ez a távolból is feléje sugárzó szeretet tartani fogja, birkózik vele, és egyszer talán megmenti őt.

A szeretet legyen tettetés nélkül (Róm 12,9)

Mindenekelőtt óvakodnunk kell a szeretet vadhajtásaitól, ami a jótékony szeretet gyakorlásánál jelentkezhet:

— Gyakran azért tesszük a jót, mert ezzel Isten előtt kizárólag érdemeket akarunk szerezni. Igaz, egy pohár vízért, egy jó szóért örök jutalmat kaphatunk. De amikor rászoruló embertársunknak úgy nyújtunk poharat, hogy tekintetünk átsiklik rajta, mert mi csupán „Isten tetszését keressük”, a megsegített így megérzi, hogy szeretetünk nem neki, nem az ő személyének szól. Ő csak eszköz volt szeretetszolgálatunk gyakorlására, az ő segítése által magunk akartunk „gazdagodni”, „emelkedni”. Az ilyen felfedezés, ha az illető nem is mondja ki, szomorúságot és kiábrándulást jelent. Nem igazi istenszeretet ez, hanem önző, elhibázott jámborsági gyakorlat.

— Az önzetlen szeretet visszahat az ajándékozóra, a segítőre. Az illető így éli át: Amíg csak természetes életet éltem, a magam erővel birkóztam. Most egy másik erő is az enyém. Eddig magam voltam magányommal, most egy másik személy is nyitva áll előttem. Magam voltam, sokszor nagyon is szomorúan, most van, aki elfogadja vigasztalásomat, aki értékeli. Magam voltam örömeimmel is, most valaki együtt örül velem. Magam voltam szívemmel, most pedig tele vagyok Vele, tele vagyok Isten szeretetével. Amit egynek, a legkisebbek közül tettetek, nekem tettétek (Mt 25,40).

A szeretet harmóniát teremt

A szeretet feladatára rá kell nevelni az embereket. Mindannyian a test és a lélek titokzatos egysége vagyunk. Természetünkél fogva adva van bennünk a diszharmónia. A lélek ki van szolgáltatva a testnek és szenved annak lehúzó tehetetlenségétől. Ez a két ellentétes

világ az „én” belső feszültségében, megosztottságaiban fájdalmasan jelentkezik. A tisztán természetes ember ún. belső harmóniája csupán ábránd. De minden belső szétszakítottságunk ellenére csillapíthatatlan vágy él bennünk a magasabb rendű, a több után. Az ember természete szerint olthatatlanul vágyik a boldogságra. Hamarosan rádöbben azonban, hogy önmagában nem találja meg a boldogság forrását. Állandóan tapasztalja saját elégtelenségét, mert „nyugtalan a mi szívünk” és ez a vágy nem szűnik meg. Érti, hogy valami végzetesen hiányzik, és ezzel el is érte létének végső határát. Mint sziklafalról a vergődő madár, vérző szárnyal hull vissza önmagába. A harmóniáját Másnál kell keresnie.

És hogy milyen gyakoriak ezek az élmények, idézzük egy húszéves lány levelét a Fiatalkorú bűnözőkről megjelent könyvből. Írója nem lát semmiféle kiutat, önvádjai azonban annál élesebbek. Felsorolásába beleír az egész világ: „... unom a munkát, unom a napi felkelést, lefekvést... unom, hogy még saját szervezetemnek is családalapítással kezdődik. Mindenekelőtt azzal, hogy a párvalasztás alapja az igazi szeretet legyen és semmi más. — Lázár Ervin meséjében Östör király így szól a lánya kezéért életre-halálra megvívni készülő lovagokhoz:

És ki az, aki unatkozik? Akinek nincs öröme, nincs célja, aki úgy érzi, nem szereti senki, nem várja senki...

A szeretet a családban kezdődik

Ahhoz, hogy valaki bátran és vidáman kiléphessen a hideg téli utcára, előzőleg jól fel kell melegedni a lakásban. Aki a hideg szobából lép ki, az az utcán is fázik. — A szeretetre nevelés, a szeretetszolgálatok elsajátítása a családban, már a családalapítással kezdődik. Mindenekelőtt azzal, hogy a párvalasztás alapja az igazi szeretet legyen és semmi más. — Lázár Ervin meséjében Östör király így szól a lánya kezéért életre-halálra megvívni készülő lovagokhoz:

— Nem én döntöm el, hogy kihez megy a lányom feleségül. — Hát ki? — A lányom. Ahhoz megy, akit megszeret. Meg aki őt megszereti. Hiába kaszaboljátok halálra egymást, ha a lányom nem szereti meg a győztest. Ha meg a vesztest szeretné meg, arra még rágon-dolni is rossz. — Noha ez nem a szokványos „királyi gondolkodás”, de nagyon is „emberi”, mert bemutatja a szeretésre nevelés legegyszerűbb módját.

Akik nem lelik helyüket a családban, azokban nem alakul ki az igazi helyzetérés. Éppen úgy, mint azokban, akik különleges, körülcsozált lényekként élnek a család közepén, és valahogy mégis kívül a családon. Az igazán befogadott gyermek nemcsak a család közepette él, hanem a család életét is éli. Részt vesz a család minden eseményében. Az „összjátékban” minden kézre szükség van.

A gyermek érezze a feléje áradó szeretetet, teljes biztonsággal érezze, mennyire fontos anyjának és apjának. De azt nem fontos látnia, hogy szülei olyan „mártírok”, akik csak neki élnek. A jó házasságban a szülőknek sok örömük van egymásban, és ezt a gyerek előtt sem titkolják. Az a gyermek, akinek megvan a jó, biztonságos helye a családban, ezt el is tudja fogadni. Úgy jó, ha a gyerek a felnőtt életét szépnek, színesnek, gazdagnak látja, ha érzi, érdemes felnőni, mert majd sokféle örömben lesz része. Az ilyen gyermek szívesen vállal áldozatot, szeretetszolgálatot szülei örömeiért... — Az igazi szeretetre nevelés fokozza az együttérzést, az összetartás érzését. A szülők nem egyformán szeretik gyerekeiket, mindegyiket másként, mindegyikben más valamit szeretnek. Egyszer az egyik kíván több törődést, másszor a másik. A szülőknek érezniük kell, melyiknek van éppen nagyobb szükségére figyelemre vagy gyengédségre. — A szeretetre és a szolgálatra nevelésben nagy szerepe van a nagymamának. A puha kezű, a mesélő nagymama, akinél finomabbak az ételek, akinél jobban lehet játszani, boldog velejárója a gyerek életének. Ha cukrot kap az ebéd előtt, ha másként meséli a mesét, azon csak a féltékenységtől fűtött szülő fog fennakadni. Ha az anya vagy nagymama jól „együtt van” a gyerekekkel, akkor az itt-ott elkövetett apróbb nevelési hibák sem okoznak bajt. Megtanulja a gyermek a „visszakédeskedés”, a figyelmesség gesztusait. — Boldog voltam, ha kért tőlem valamit — mesélte egy ötgyermekes anya, visszaemlékezve nagymamájára. — Lestem gondolatait, megkóstoltam kávéját, hogy a legjobbat adjam. Ma is úgy látom, boldog az a család, ahol a gyerekek jó nagy-szülők mellett nőnek fel, azokat nem kell „nevelni”.

A család életének ritmusát kisebb-nagyobb események tagolják. A közös étkezés még köznapokon is jó hatású. Mindenkire tekintettel kell lenni, az ételmezt arányosan elosztani, megvárni a többit, hogy mindnyájan együtt üljenek az asztalhoz. Ilyenkor mindenki elmondhatja, mi történt vele, mit látott, hallott egész nap. Mindez értékkeljék és nyugodtan beszéljék meg. — Az egyre növekvő gyerekek iskolai és egyéb elfoglaltságai megnehezítik a közös asztalt, de amennyire lehetséges, törekednünk kell a megőrzésére. Családi ünnepeken, név- és születésnapokon, házassági évfordulókon és mindenekelőtt az egyházi ünnepeken.

A karácsonyt, a húsvétot, Szent Miklós napját napokig tartó készülődés, izgalom, munka előzi meg, hogy az ünnep valóban kivételes és ragyogó legyen. Sokkal több, mint ajándékozás és étkezési alkalom. Itt a *közeledő karácsonyhoz* adnék néhány gondolatot.

Karácsonyra készülünk: Felelősek vagyunk egymásért! Nem magunknak élünk. Ezt a gondolatot a *négy adventi hétre* oszthatjuk el:

— 1. hét: Felelősek vagyunk egymásért a családban.

— 2. hét: Felelős vagyok osztálytársaimért.

— 3. hét: Felelősek vagyunk környezetünkért.

— 4. hét: Karácsony a szeretet ünnepe, és az eukarisztia, a szeretet szentsége. Karácsony üzenete a világnak.

Ezen alapgondolatok szerint a szeretetszolgálatok legtalálékonyabb módjait lehet a gyerekekkel begyakoroltatni. — A középiskolások egyik hittanóráján a gyerekek dolgozatot írtak ezzel a címmel: „Mit várok én a karácsonytól?” Egyik nagylány így vallott: „Életem legboldogabb napja volt, amikor egy fiú — aki azóta mindenkinél kedvesebb nekem — megnyílt előttem és azt mondta: Érdekelsz, szeretlek! Úgy érzem, karácsonykor Isten nyílik meg az emberek előtt és azt mondja: Érdekelsz, szeretlek! Nem lehet ennél szebb nap, ennél nagyobb ünnep.”

Egy másik így imádkozik: „Mennyei Atyánk! Karácsonykor teljesítetted az emberiség sóvárgó vágyát; látható alakban megjelent közöttünk a láthatatlan Isten, aki emberi testbe öltözött és kisgyermekként jött közénk. Segíts, hogy ezt az örvendetes üzenetet továbbadjuk azoknak is, akik még nem tudnak róla. A mi urunk Jézus Krisztus által. Amen.”

Amit nem akarsz, hogy mások neked tegyenek ... (Tób 4,16)

A szeretetre neveléshez akár családi megbeszélésben, akár a templomi katekézisben, legjobb mindig köznapi példákból kiindulni. Ehhez az szükséges, hogy nyitott szemmel járjunk a mindennapokban. — A villamoson egy kisgyerek toporzékol: „Le akarok ülni!” A szülők mindenáron szereznek neki helyet. — A másik oldalon egy nagyobb gyerek akarja átadni a helyét a felszálló öregnek, de szülei rászólnak: „Maradj a helyeden, te is megfizetted a jegyet”. — És sorolhatnánk a kirívó eseteket, melyekkel naponta találkozunk: „Ha téged megütnek, üsd vissza őket!” — Hány apa küldi ilyen „jó tanáccsal” a gyereket az iskolába.

Ilyen, életből vett példákkal indíthatjuk el a szeretetszolgálatról szóló beszélgetésünket, majd a lélektanilag legalkalmasabb pillanatban a kinyilatkoztatásból adjuk meg a feleletet. A Szentírás szavain keresztül Jézus számtalan helyen szól a hittanon részt vevő gyermekhez. Az egyház is a legsürgetőbb feladatai közé sorolja, hogy emberiesebbé tegyük a világot. Az emberben lappangó sokféle önzés az életet és az emberi közösséget olyanná formálná, melyben a hatalmasok elnyomják a gyengéket, és mindenki mindenkinek az ellensége. II. János Pál pápa sürgető feladatának tartja, hogy hirdesse és boldoítsa napjaink életébe az irgalom misztériumát, ami legtökéletesebben Jézus Krisztusban mutatkozott meg. Használjuk egyre gyakrabban a Szentatya „Isteni irgalmasságról” szóló körlevelét, számos kiaknázatlan kincs van benne (Dives in misericordia, enciklika, 1980. nov. 30.).

Az irgalom énekei

Marie Noël igen sokoldalúan próbálja megvilágítani a szeretetnek a titkát. Az első titoknak *részvét* a neve. Részvéte annak van, aki saját vállára veszi a szerencsétlenek elviselhetetlen terheit. Talán könnyit rajtuk, mert átéli: Bennük szenvedek, küzdök, vagyok fáradt és éhezem. Megrettenek, mert most egy sebesült vagyok, a következő percben talán szegény vagy öreg leszek, özvegy, sőt halott a halottakkal.

És valóban, amikor Marie Noël egy elhagyott aggastyán halálát írja le, a szegény munkásszony ezernyi baját sorolja fel, az aggok házában ápoló Fanny reggeli imáját mondja — érezzük a nyomorúságot daloló egyéni hangján keresztül, hogy velük együtt szenved és lelke mélyéig átérzi vigasztalan sorsukat. Nem kívülről figyelni a szenvedést, hanem saját lelkében éli át mások gyötrelmét: Ki szenved közületek, hogy én ne szenvednék? De van, ami az emberi szeretetnél és részvétnél erősebben működik és gyógyítóbb balsamot csöpögtet minden sebre: *Jézus szeretete*. Az Ő hatása alatt titkos áram indul meg, és a szenvedő megéri, hogy nincs egyedül. Mellette áll Jézus, mellette állunk mi is, megértjük baját, magunkra vállaljuk kínjainak egy részét. Ezt nevezzük ma gyógyító hatású „bioáram”-nak. Vajon képesek vagyunk-e mi is önként belépni ebbe az áramkörbe?!

Hajnal György

GONDOLATOK A MOZGÁSSÉRÜLTEK PASZTORÁCIÓJÁHOZ

A hagyomány szerint a római bíró, mielőtt Lőrinc diakónust kivégeztette, felszólította őt, hogy adja ki a templom kincseit. Lőrinc erre elővezette a szegényeket, bénákat és vakokat: íme, ők az egyház „örök kincsei”. — Amikor a következőkben a mozgásukban korlátozott emberekről és a velük való foglalkozásról szeretnénk néhány, megfontolásra szánt gondolatot fölvezetni — nem akarjuk azt a látszatot kelteni, mintha a témát ki lehetne szakítani a pasztorál- és erkölcspszichológiából. A betegségben és az esetleg vele járó szenvedésben az ember szembekerül életének egyik legfontosabb egzisztenciális problémájával: érdekes-e így élnie, és ha igen, *hogyan?*

Minden ember szükségét szenved valamiben (mi mind „siketek, bénák, vakok vagyunk”), ugyanakkor: *mindannyiunkban megvan az adottság a másokon való segítséhez.*

Jézus azzal, hogy magára vette szenvedéseinket is, a szenvedésnek megváltó értéket adott. Eggyé vált velünk, áldoztatta lett értünk — ezért a beteg mindig az Ő képmása és jele. A szenvedő kiegészíti testében azt, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik (Kol 1,24). Mivel a szenvedés így része a megváltásnak, a feltámadás örömeit is sugározhatja (Fil 4,4). — Más részről Jézus élete és műve arra tanít, hogy az *emberszeretet szentségi jellegű*, mert „ha szeretjük egymást, Isten bennünk él” (1Jn 4,12), és aki „öbenne él, annak úgy kell cselekednie, ahogy ő cselekedett” (1Jn 2,6).

A lelkipásztori elvek áttekintése. A lélektan proszociális magatartásnak nevezi azt a törekvést, amikor valaki egy másik ember szorult helyzetét kívánja megszüntetni vagy legalábbis enyhíteni.¹ Mivel az ez irányú kutatások mind empirikusak (csak a magatartás folyamatát vizsgálják, de okaira nem kérdeznék rá) — ezért a hívő embernek ebből a szempontból biztos feleletet igyekeznek adni: *őt személyesen küldi Krisztus mások segítésére.* Vele találkozik minden embertársában (Mt 25,40). Az emberszeretet nemcsak krisztusi parancs, hanem szentségi dimenziót is hordoz: „Aki szeretetben él, Istenben él, és Isten él benne” (1Jn 4,16). A hívők tehát — és így az egyház egésze is — lássák meg saját szenvedőiket, tudatosítsák magukban, hogy amikor rajtuk segítenek, akkor legalapvetőbb kötelességüket teljesítik. Erre tanítottak az egyház betegekkel foglalkozó „nagy szentjei” is (Páli Szent Vince, Lellisi Szent Kamill, stb.) — Minden szolidáris magatartás csak *fejlődési folyamatban* képzelhető el. A sérültek „válsághelyzetben” élnek, sokszor az élet periferiáján. A gondozó és a lelkipásztor mindenekelőtt magában mérje fel, hogy lelkileg (és ez nagyon fontos!) képes-e részt venni életükben, elbírja-e viselni azokat a nehézségeket, amikkel a segítő kapcsolat során szembekerülhet. Hiszen *teherbíró kapcsolat* csak a segítő fél komoly elkötelezettségével és mély önismeretével jöhet létre. Ennek oka az, hogy a szolidaritás nemcsak tettekben megnyilvánuló együttérzés, hanem a segítő saját igényeinek érvényesítési eszköze is, amivel kitör egyéni elszigeteltségéből. Bizonyos fokon ugyanis a segítés „önérdek”, mert a gondozó is kibontakozásra váro személyiség. A szolidáris magatartás kiindulópontja tehát a szorult helyzetben lévők és a segíteni akaró személy *helyzeti különbségeinek* megtanulása, megértése, értelmezése. Ez csökkenti azt a kezdeti szorongást, ami a gondozóban fellép. A szolidáris kapcsolat pedig csak akkor igazán *emberi*, ha *személyes*. Nem lehet ugyanis a gondoskodást távolról, áttételesen, pl. pusztán anyagiakkal pótolni. A személyesség segít a *reális célkitűzések* meghatározásában, hiszen a rászorulóknak megkérdezése nélkül (bármennyire is az „ő érdekük”), sohasem szabad semmit sem *tervezni számukra, dönteni helyettük!* A helytelen döntés nagyon mély sebet ejtethet az amúgy is szűkös helyzetben lévő embertársban. Nem biztos, hogy akinek minden érzékszerve ép (testi értelemben), az épen is érzékeli a világot, pusztán mert neki „joga van” állapota miatt a világot „igaznak érzéklni”. Ezzel persze nem akarunk szakadékokat nyitni a két valóságtagasztalás között; sokkal inkább arra akarjuk a figyelmet felhívni, hogy milyen nehéz egymás helyzetébe beleélnünk magunkat. Itt a segítőnek kell elsősorban türelemmel és odafigyeléssel rendelkeznie. Ő felelős a *közös élet*, a „szövetséges csoport” egészségéért, ahol az említett „érdekek” egyensúlyba jutnak. Mert pl. a fölösleges segítés is lehet sértő. A természetes empátia az együttműködéshez és a fokozatos stabilitás eléréséhez elengedhetetlenül *szükséges*.

Az tehát, hogy kik a legalkalmasabbak a *segítő kapcsolatok* létrehozására, kik azok, akik vállalhatják — akár az egyház keretein belül — ezt a feladatot — nem lehet egyértelműen meghatározni. A belső indíttatás a proszociális magatartáshoz minden emberben megvan, s a lelkipásztorinak munkaköréhez tartozik a nehezen mozgó (sokszor ezek magányos, idősek emberek) időnkénti felkeresése. Egy dolog mindenképp irányt adó: ne irreális, a saját életlehetőséget meghaladó, nagy terhekre járó dolgokra vállalkozunk, hanem a szűk környezetben, egyházközségünkben elkezdett „itt és most” szükséghelyzeteket lássuk meg és orvosoljuk tőlünk telhetően. Szentmártoni Mihály² az „embertársra irányuló szabad erkölcs-jellemnek” nevezi a hívő személyiség elvárendő ideálját.

Nevelési és lelkipásztori feladatok. A fent vázolt lelkipásztori alapelvek a pap és gondozó személyi követelményei. Am, hogy mindezt hasznosítani is tudjuk, meg kell ismerkednünk a mozgássérültek testi állapotával, lelki fejlődésükkel, helyzetükkel és azokkal a lehetőségekkel, melyeknek megvalósításához a lelkigondozás segítséget nyújthat. A mozgásában korlátozott ember ugyanis az egyik legsúlyosabb megpróbáltatásnak van kitéve. Helyzetének megoldása talán egész életének feladata. Bár meg kell jegyeznünk, hogy ez nem jelent „feltétlen hátrányt”, hiszen minden ember csak adottságai keretében képes megvalósítani önmagát.

A gyermekkorban szerzett vagy született mozgászavar egész személyiségre kiható változásokat hoz létre az egyénben — míg a felnőttkori traumánál már egy kialakult személyiségnek kell „átrendeznie” addigi életét. A gyermek „szerencsésebb” helyzetben lehet, mert kedvező nevelése esetén lelkileg elég korán átsegíthető nehézségein, már „eleve” számolnia kell adottságaival. Más részről azonban: már korán kirekesztődhet az „épek társadalmából”. Mert a társadalom *akaratlanul is* sok helyről zárja ki a nehezen mozgó embert. Elég, ha csak arra utalunk, hogy jelenleg Budapestnek egyetlen temploma van, amely minden nehézség nélkül tolokocsival megközelíthető.

A mozgássérült gyermek *testi* fejlődése sajátos: ép érzékszervei kifinomodnak, érzékeny-nyé válnak, részben pótolják a hiányzó vagy béna testrészt. A gyerekekre oly jellemző fokozott mozgásigény náluk is megtalálható: ritka az olyan mozgássérült gyermek (eltekintve a legsúlyosabb esetektől), aki ne ragadná meg a helyváltoztatás legkülönbözőbb — sokszor meglepő „mutatványinak” látszó — módjait. Ezt a természetes ösztönt aknazzák ki a mozgásjavító intézetek, amikor ezeket a gyerekeket rászorítják a lehető legnagyobb önállóság elérésére. A családban nevelkedő gyermekek velük szemben a tapasztalat szerint „hátrányban” vannak. Ezért, ha hittanosaink között mozgássérült gyerek is akad, órá is lehet próbó mozgásos feladatot bízni. A csoport is nyer vele: gyakorolja a türelmet — miközben társuk megéli a már emlegetett szolidáris magatartás felemelő bizalmát és együtt-érző melegét.

A testi fejlődésnél számunkra figyelemreméltóbb a gyerekek *lelki fejlődése*. Igaz, a kettő nem választható el, de a lelkipásztor leggyakrabban itt segíthet, sőt, tudatosítás révén maguk az érintettek is e tények ismeretében komoly önismeretre tehetnek szert. — Elsőnek a *család megerősítő, védő jelenlétéről* beszélünk, hiszen kezdetben a lelkigondozó közvetlenül a szülőkkel van kapcsolatban. A család teheti a beteg gyermek fejlődését harmonikussá, aki akaratlanul is elkülönül környezetétől, ezért *másképp* gondozást kíván, mint társai. Számára legmeghatározóbbak szülei érzelmei: elfogadják-e őt betegségével vagy (akár tudat alatt) elutasítják — egyáltalán: jelenléte a családban nem örökös feszültség forrása-e? Ha elutasítják: növekszik elszigeteltsége, „másság”-érzete. Könnyebben kerül peremhelyzetbe, lassul társadalmi érése és alkalmazkodási képessége. Bizonytalanság, önállótlanág, ügyetlenség, féltékenység, fokozott nyugtalanság, agresszió és szorongás jellemezheti további életvitelét. Figyelme befelé fordulhat, legrosszabb esetben közömbössé válhat. Hogy e keserves lehetőségektől a gyerekeket megóvjuk, a lelkivezetőnek és a gyóntatópápnak sokszor *kulcsszerepe van*. Ugyanis ezekben a bizalmas beszélgetésekben a szülők legkínosabb érzelmeiket képesek feltárni az őket emberi méltóságukban támogató lelkipásztor előtt. Mert gyakori eset, hogy a szülők szégyellik beteg gyermeküket, s ha lehet, kerülik a gyerekekkel való foglalkozásuk témáját. Bizonytalanok és úgy gondolják, hogy még mindig nem követek el mindent a helyzet megváltoztatásához. Valójában azonban *saját érzelmeikkel* nem tudnak szembenézni. Ilyen érzelmek lehetnek még a bűntudat, felesleges önvád. Más szülők pedig a túlgondozás zsákutcájába esnek: aminek következtében a gyerek követelőzővé válhat, könnyen elkenyézettetik. Több testvér esetén az ép testvér háttérbe szorulhat, ami felesleges agresszív indulatokat szülhet benne. Egyébként ő testvére állapotát „természetesnek” fogadja el, a betegségre való reagálása a felnőttek viselkedését tükrözi. Minden esetre: a szülőt hozzá kell segíteni, hogy saját viszonyát gyermekeéhez meg tudja fogalmazni. Az első esetben *helyzetének elvállaltatása* a lelkigondozó célja, míg az utóbbin a *túlgondozás értelmelenségének megértése* kerül a beszélgetések középpontjába. Bizonyos értelemben ugyanis csak Isten képes valakit valamiért „kárpótolni” — ha ez itt egyáltalán szóba jöhet.

Szólunk kell még a szülők másik nagy lelki megpróbáltatásáról is. „A vele született betegségben szenvedő gyermekeknél a legnehezebb életszakaszt a betegség lényegének: a korlátozott lehetőségek *megértésének* kora jelenti. Talán ekkor van a legnagyobb szükség a tapintatos szülői támogatásra, hiszen ebben az időszakban fenyeget legélesebben a személyiségtorzulás veszélye.”³

A *felnőttkorban szerzett mozgássérülés* szintén sajátos probléma. Elég, ha utalunk a közúti balesetek egyre növekvő számára, ahol gyakran testileg és lelkileg összetört emberek kerülnek egyik napról a másikra „hátrányos helyzetbe”. A lelkipásztor kórházi látogatások alkalmával gyakran találkozik ilyen emberekkel. A *velük való beszélgetés igen fontos*, mert a balesetet követő első időben a sérült hajlamos a depresszióra. Sokszor indokolatlan-

nul agresszív, mert egész testét érzi gátoltnak, tehetetlennek. Tűrőképességük csökken, kötekedővé, ingerlékennyé válnak. Jó, ha ismerjük ezeket a fázisokat, hiszen a hozzátartozók esetleg tanácsalanként ebben a helyzetben. Előfordulhat, hogy új körülményeivel nem tudják öt a „réginek” elfogadni. Így éppen azok utasítják el, akiktől a legtöbbet várna. Mivel a beteg eleinte sokat van távol otthonról, más kapcsolatai is lazulnak. Az esetleg hetente megjelenő lelkigondozó szerencsés összekötő lehet, mert kezdetben a család is „válsághelyzetben” van. Ez a környezetnek nehéz feladat, így őket kell legkisebb alkalmassá tenni a sérült fogadására. A már említett viselkedési változásokon kívül számoljunk azzal is, hogy a beteg kiszolgáltatottnak érzi magát, ezért bizalmatlan, túlérzékeny, önbizalomhiányban szenved és hajlamos a magányosságba való menekülésre. A folytonos kudarcélmény állapotának érzelmi vetülete a legtöbb negatív érzélem alapja.⁴ *Feldolgozása tehát alapvető feladat.* Kudarca táplálkozhat a már említett környezeti elutasításokból, sőt „gyakran feltűnően megnézik őket, túlzottan sajnálkozóan (csaknem 'lesajnálóan') kezelik őket, vagy türelmetlenek velük, sőt visszaélnék tájékozatlanságukkal. Előfordul, hogy gyermekek és alacsony színvonalú egyének kinevetik, gúnyolják őket”.⁵ Ha a lelkigondozó az ilyen élmények hatására felgyülemlett keserűségtől beszélgetések sorozatán át megszabadítja a sérültet — igen nagy eredményt mondhat magának.

A fusztrációs állapot másik következménye a *félelem*. Itt élethelyzethez kapcsolódó félelemről van szó, ahol a realitás átcsúszhat irrealitásba, és szorongó állapot alakul ki. Pl. a csúszós út mozgássérült számára veszélyforrás, de az ettől való rettegés neurotikus szorongás. „... a cselekvés sok kellemetlenséggel jár, túl nagyak, nehezen teljesíthetőnek látszik. Ezzel kapcsolatban állandó szorongó érzés alakulhat ki, mely a világtól való elidegenedéshez vezethet. Más lehetőség, hogy az egyén póttárgyakhoz, narkotikumokhoz menekül”.⁶ A félelem állandósul akkor is, ha a beteget túlzottan féltik, ha állandó aggodás veszi körül, mert ebből helyzetének súlyosságára következhet. Függőségi helyzete erősödik, kiszolgáltatottsága növekszik. Így az élettől való szorongása érthető. Ezzel párhuzamosan növekszik benne *biztonságigénye*. Életeret szeretne foglalni magának, akár „betegsége ürügyén” is. Konfliktushelyzetben az egészségeseknél is gyakori a betegséggel való előhozakodás. A *félelem feloldásában a lelkigondozó akkor segít, ha a lehetőségekhez mérten igyekszik a mozgássérültet kizárni a négy fal közül.* Ebben az egyházközség fiataljai sokat segíthetnek. Legyünk azonban elővigyázatosak, mert vannak olyan betegek is, akik siránkozással, sajnáltatással (ami végső soron agresszivitás) „betegségük jogán” akarnak uralkodni másokon. Ilyen embereknél jól megfigyelhető, hogy csak addig szorulnak „fel-tétlen” segítségre, amíg valaki nem figyelmezteti őket, hogy ők is tehetnek valamit saját érdekükben. Jó, ha figyelmük középpontjába a gyógyítót Jézust állítjuk, aki bár megszabadította a betegeket betegsüktől, de cserébe hitük elkötelezését várta.

A sérült emberek természetes törekvése, hogy egyéni értékeiket, adottságaikat érvényesítsék. Ők is szeretnének *valakivé, valamivé válni.* Ennek alapfeltétele az *egészséges önértékelés, ami az emberi közösségekbe való beilleszkedésüket segíti.* Említettük, hogy a környezet idegenként kezelheti a mozgássérültet, akinek problémája (betegsége) nem szüntethető meg. *Önértékelése tehát kárt szenved, gyakran nincs bizalma ahhoz, hogy legalább megpróbálja környezetét szemléletét megváltoztatni. A kisebbségi érzés élményének feldolgozása a legnehezebb,* mert az érintett ez szembesíti közvetlen magával a sérüléssel. Szembe kell néznie, ha tetszik, ha nem, azzal „ilyen vagyok, ez van”. A sérülésből eredő negatív élményeket az emberi psziché természetesen ösztönösen kezdi feldolgozni, ellensúlyozni. A fő cél: a károsodott mindig érezze meg testvérei szeretetéből, hogy *szükség van rá, és van olyan feladat, amit csak ő és senki más nem tud rajta kívül elvégezni. Sohase hagyjuk tehát mozgássérült ismerősünket szellemi és érzelmi vákuumban.* A hívő mozgássérült sokkal átélőbben vállalhat részt Krisztus keresztségéből (Kol 1,24–27). Hiszen, „ha valaki Mesterével identifikálódva valamiféleképpen a jézusi életformát választja az olcsó vallásoskodással szemben, azt hiszem, valamit megértett a kereszténység lényegéből” — írja Gyökössy Endre.⁷ Vonatkozik ez a lelkigondozóra is: *mindenkinek saját élethelyzetében kell hitét megélnie.*

Jegyzetek:

1. H. E. Richter: A peremhelyzetű csoportokkal való szolidaritás kialakítására vonatkozó következtetések és G. M. Teutsch: Az empátia mint tanulási cél. Tankönyvkiadó, 1980. — 2. Szentmártoni Mihály: A személyi érettség felé. Róma, 1978. — 3. Alpár Zsuzsa: A krónikus beteg gyerekek életmódja. Gondolat, 1977. — 4. Ranschburg Jenő: Félelem, harag, agresszió. Tankönyvkiadó, 1973. — 5. Illyés Gyuláné: A fejlődésében gátolt (fogyatékos) gyermek. Gondolat, 1977. — 6. Király Ernő: Félelmek és szorongások a lelkiéletben. Kézirat, 1961. — 7. Gyökössy Endre: Bevezetés a paraklétikus lelkigondozásba. Bp., 1983. A. Adler: Emberismeret. Bp., 1943. — X. Léon Dufour: Bibliikus teológiai szótár. Róma, 1976.; — Tomka Ferenc: Az evangéliáció. Szent István Társulat, 1982.

Simándi Ágnes

LITURGIKUS VÁLTOZÁSOK AZ EGYHÁZI TÖRVÉNYKÖNYVBEN

Évekig tartó munka után 1983. január 25-én írta alá II. János Pál pápa az új Egyházi Törvénykönyvet (ET), amely még ugyanabban az évben, advent I. vasárnapján életbe lépett. Csak egy pillantást kell vetni a tartalomjegyzékére, azonnal kitűnik, hogy számos rendelkezés és utasítás található a liturgiára vonatkozóan is. Ezek elsősorban a IV. könyvben találhatók, amely az egyház megszentelő feladatáról (De Ecclesiae munere sanctificandi) szól.

Az ET IV. könyve 420 kánont tartalmaz. Az egyház megszentelő tevékenységének általános jellegéről szól a hat bevezető kánon (834—839), majd az I. rész következik a szentségekről (840—1165. kánon). A II. rész a szentelményekről (1166—1172), a zsolozsmáról (1173—1175), a temetésről (1176—1185), a szentek tiszteletéről (1186—1190), valamint a fogadalomról és az esküőről szóló rendelkezéseket (1191—1204) tartalmazza. A III. részben tárgyal a szent helyekről (templom, kápolna, magánkápolna, kegyhelyek, oltárok és temetők) és a szent időkről (ünnepek és bünbánati napok) (1205—1253). — A liturgikus előírásokról általánosságban már az ET 2. kánonja beszél: „A törvénykönyv általában nem határozza meg a liturgikus cselekmények végzésének kötelező rítusát, ezért az eddig érvényes liturgikus szabályok hatályban maradnak, kivéve, ha közülük valamelyik ellentétes a törvénykönyv kánonjaival.”¹ Ugyanezt tartalmazza a régi Codex is rövidebb megfogalmazásban.

A két Törvénykönyv liturgikus háttere. Az 1917-es Codex elég gyakran forrásként idézi az akkor érvényben lévő liturgikus könyveket, különösen az V. Pál-féle *Rituale Romanumot*. Ez a *Rituale*, amely 1614. jún. 16-án került kiadásra, a századok folyamán több javításon és változtatáson ment keresztül a kor igényei szerint. A Codex megjelenése után csak nyolc évvel — 1925-ben — jelent meg egy javított kiadás „*accomodatium ad normam juris canonici*” alcímmel. Ennek utolsó kiadására XII. Pius pápa idején került sor 1952-ben.

Két körülményre érdemes felfigyelni. Az V. Pál-féle *Rituale* „*Praenotanda*”-ja számos olyan utalást tartalmaz, amelyek ma a liturgikus és szentségi pasztoráció köré tartoznak. — Az ET alkalmazkodott az érvényben lévő liturgikus könyvekhez, de ugyanakkor a szükséges módosításokat is végrehajtotta. Éppen ezért biztosítani kellett az összhangot a liturgikus könyvek és az ET között. A Szentségi és az Istentiszteleti kongregáció ennek megoldására egy liturgikusokból és egyházjogászokból álló munkacsoportot szervezett, hogy elkészítsék az ún. „*Variationes*”-t,² a „*Változtatások*”-at, amelyeket az érvényben lévő liturgikus könyvekbe be kell vezetni; ez természetesen a nemzeti nyelvű kiadványokra is vonatkozik. — A változásokat négy kategóriába sorolhatjuk. Néhány esetben az ET visszatér a régebbi gyakorlathoz. Pl. Ha kétséges a halál beállta, a liturgikus könyv³ csak javasolja a betegek kenetének a kiszolgáltatását. Az ET 1005—1006. kánonjai viszont ebben az esetben is kívánják a szentség kiszolgáltatását. Vannak esetek, amikor az ET pontosan meghatározza a gyakorlatot. Pl. az új *Ordo Lectionum Missae*⁴ teljesen figyelmen kívül hagyta a liturgikus konstitúció 52. pontját, amely a vasárnapi és ünnepnap homíliáról szól. Az ET 767. kánonja 2. §-a már világosan megfogalmazza, hogy a nép jelenlétében bemutatott vásár- és ünnepnap szentmisén csak súlyos okból szabad elhagyni a homíliát. A harmadik kategóriába egyetlen példát sorolhatunk, ahol szigorítást és új megfogalmazásokat találunk. Ez a közösségi bünbánattartás — egyéni gyónás nélkül — szentségi feloldozással. Utoljára említjük a különböző betoldásokat vagy új kifejezéseket. Pl. pontos utalások az ET kánonjaira.

A legfontosabb változások. A fentebb említett kongregációs rendelkezésből csak a legfontosabb részeket emeljük ki.

A *szentmisével* kapcsolatban a következőkre hívja fel a figyelmet: a püspök-, pap- és krizmaszentelési mise koncelebrált mise legyen, a nagycsütörtöki esti, a zsinatok alkalmával tartott, a konvent-, illetve az egyes templomi főmiséken és papi összejövetelek alkalmával javasolt az együttmisés. Hívó jelenléte nélkül azonban csak jogos okból szabad a szentmisét bemutatni. Napjában másodsor is szabad áldozni akkor, ha a hívó a szentmisén részt vesz. — A híveket rá kell nevelni, hogy a szentmisén *áldozzanak*, sőt készséggel kell nyújtani a szentáldozást szentmisén kívül is, ha ezt jogos okból kéri. Az egyház előírja, hogy aki halálós bűn tudatában van, még ha őszinte bánatot is érez, szentségi gyónás nélkül ne közeledjék az Oltárszentség vételéhez. Ha fennáll valamilyen súlyos ok és nincs lehetőség a gyónás elvégzésére, indítsa fel előzőleg a tökéletes bánatot azzal az elhatározással, hogy minél előbb meggyónja bűneit, amelyeket most nem tud meggyónni. A szentségi bűnre vonatkozóan pedig legalább egy órát ír elő, víz és orvosság vételét kivéve. Az idősek, betegek és gondozóik magukhoz vehetik akkor is a Szentséget, ha előzőleg egy órán belül étkeztek.

Áz Oltáriszentség őrzésével kapcsolatban maximális biztonságot kíván. A nyilvános imádsásra való kitétel rendes végzője a pap vagy a szerpap, aki a szentségimádás végén megáldja a népet. Kihelyezheti és vissza is teheti az Oltáriszentséget (de áldást nem adhat) a szentáldozás rendkívüli kiszolgáltatója, az akolitus vagy más személy, aki erre a helyi főpásztor engedélyt kapott.

A keresztség szentségével kapcsolatban a „Variationes” először a keresztszülőkre vonatkozó előírásokat említi. A keresztszülőnek sajátos liturgikus feladatokat kell ellátnia, ezért a keresztelendő vagy a szülő, vagy a plébános által kiválasztottnak valóban legyen számdéka ezt a tisztséget elvállalni és teljesíteni. Érett legyen a tisztség betöltésére, legalább 16 éves (ha csak a főpásztor máshogy nem rendelkezik, a plébános csak jogos okból tehet kivételt), aki már részesült a kereszteni életbe való beavatás szentségeiben (keresztség, bér-málás és Oltáriszentség) és éljen is hit szerinti életet. A keresztszülő a katolikus egyházhoz tartozzék és jogilag ne legyen eltiltva a tisztségtől. Ha azonban nem tartozik a katolikus egyházhoz, de Krisztusban hisz, a katolikus keresztszülővel együtt úgy szerepelhet, mint a keresztség tanúja — ha ezt a szülők kéri. A keresztség rendes kiszolgáltatói (püspök, pap és diakónus) a szükség esetét kivéve még saját híveiknek se szolgáltatassák ki a szentséget más joghatósági területen, a szükséges engedély nélkül. — Halálveszélyben lévő gyermekek még a szülők akaratára ellenére is, sőt a nem katolikus szülők gyermekeit is meg lehet keresztelni. Más esetben szükséges a szülők vagy azok egyikének, vagy helyettesének a beleegyezése. Ha nincs remény arra, hogy a gyermeket katolikus módon nevelik, a keresztség el kell halasztani, és az indokot is közölni kell a szülőkkel (ennek megfelelő módon való közlése nagy lelkipásztori bölcsességet kíván). Ha nagy távolság vagy más körülmény miatt súlyos kellemetlenség nélkül a keresztelendő nem tud elmenni vagy nem tudják elvinni, a keresztséget ki lehet szolgáltatni egy közelebb fekvő templomban vagy kápolnában, vagy más illő helyen, megtartva mindazt, ami a keresztelés idejére vonatkozik. Magánházakban — a szükség esetét kivéve — csak a főpásztor engedheti meg súlyos ok miatt.

A *katekumenátus* helyreállítását már a zsinat is kívánta. Liturgikus könyvének csak egyetlen része jelent meg magyarul: a felnőttek keresztelésének szertartása.⁵ A liturgikus könyv megjelenésével bizonyára püspöki karunk is megadja a szükséges útmutatást.

A *bérmálás* szentségének rendes kiszolgáltatója a püspök, valamint a tényleges prelátus és apát, apostoli vikárius, és prefektus, apostoli adminisztrátor és az egyházmegyei adminisztrátor területének határain belül és hivatali idejének tartama alatt. Bérmálhat az a pap is, aki akár hivatalánál fogva vagy az egyházmegye püspökétől kapott megbízás alapján megkeresztelt a gyermekkorból már kinőtt katekumént, vagy az érvényesen megkereszteltet (református vallásból áttértet) felveszi a katolikus egyház teljes közösségébe. — A halálveszélyben lévő hívőt nemcsak a plébános, hanem bármelyik pap megbérmálhatja. — A bérmálkozók nagy száma miatt a bérmáló felkérhet egy vagy több papot, hogy a szentség kiszolgáltatásában segítségére legyenek.

Az egyénileg történő, teljes bűnbevallás és a feloldozás alkotják az Istennel és az egyházzal való *kiengesztelődés* egyetlen rendes módját. A közösség bűnbánattartást — egyéni gyónás nélkül — általános szentségi feloldozással a Magyar Püspöki Kar 1977. márc. 16-án kelt döntése szerint hazánkban nem engedélyezte. Megengedett azonban halálveszélyben, valamint súlyos szükség esetén, amikor a megtérők számának megfelelő gyóntató nem áll rendelkezésre. De nem elegendő ok, hogy egy ünnepen vagy zárandoklaton nincs kellő számú gyóntató. A súlyos szükség eseteit az egyházmegye püspöke határozza meg a Püspöki Kar tagjaival egyetértésben. — Mivel hazai híveink külföldi utazásaik során részesülhetnek vagy részesülhetnek együttes szentségi feloldozásban, tudniok kell, hogy annak érvényességéhez nemcsak az egyéni lelki felkészültség szükséges, hanem annak kifejezése is, hogy alkalmas időben megvallják súlyos bűneiket. Egy éven belül azonban egyéni gyónást kell végezniök, amely alól csupán a gyakorlati lehetetlenség ment fel. Rájuk is vonatkozik ugyanis a parancs, hogy minden kereszteni évenként legalább egyszer gyónja meg bűneit (963. és 989. kánonok).

A *betegek kenetét* gyermekeknek nemcsak ki lehet, hanem ki is kell szolgáltatni, ha már annyira értelmesek, hogy a szentség megerősítheti őket. Ezt akkor is meg kell tenni, ha kétséges, hogy eszük használatára eljutottak-e. Esméletlen betegek nemcsak feladható, hanem fel is kell azt adni, ha feltételezhető, hogy kérte volna. Halottnak ne adja fel a pap, hanem imádkozzék érte, hogy Isten bocsássa meg bűneit és fogadja be országába. Ha kétséges a halál beállta, „sub conditione” szolgáltatassa ki, azonban hagyja el e szavakat: „ha élisz”.

A *szent útravalót* felszentelt személy hiányában bármelyik hívő elviheti a betegnek. Ez megtalálható a „Betegáldozás pap nélkül” (3. A szent útravaló) előírásai között.⁶

A *betegek kenete* és a szent útravaló szentmise keretében való kiszolgáltatásához nem kell a főpásztor engedélye, ha azt a beteg lakásán vagy a kórházban, vagy más alkalmas helyen végzik. Ugyancsak valamennyi résztvevő — gondozó, családtag — magához veheti

az Oltáriszentséget. Ebben a kérdésben lelkipásztori bölcsességgel a szentséget kiszolgáltató papnak kell döntenie.

Az *egyházi temetés* tekintetében a katekumenek a megkereszteltekkel egyenlő jogokat élveznek. Ugyancsak megilleti az egyházi temetés azokat a gyermekeket, akiket a szülők meg akartak kereszteltetni, de a keresztelés előtt meghaltak. Ugyancsak el lehet temetni azokat a keresztényeket, akik valamelyik egyház, vagy nem katolikus egyházi közösség tagjai voltak — a helyi főpásztor bölcs belátása szerint — ha ez nem ellenkezik a halott előzőleg ismert véleményével, és ha a saját lelkész nem érhető el.

A változások célja. A rövid összefoglalóból látható, hogy a kongregációs rendelkezés pontos és világos eligazítást akart adni a liturgikus könyvekben található előírásokhoz. Itt tehát elsősorban liturgikus és lelkipásztori eligazításról van szó.

Két szentség — az egyházi rend és a házasság — nem szerepelt. Oka: a házasság szentségével kapcsolatban az ET semmiféle liturgikus változást nem hozott. Az egyházi rend szentségénél pedig még nem készült el a „Praenotanda”, amely minden szentségnél a teológiai, liturgikus és pasztorális megfontolásokat és utasításokat tartalmazza.

A lelkipásztorokodó papságnak ezeket a változásokat minél tökéletesebben be kell építenie a lelkipásztori munkába és ennek szellemében kell közreműködnie Isten népének megszentelésénél.

Jegyzetek:

1. A készülő hivatalos ET fordításból — 2. Notitiae 206 (1983), 540—555. 3. A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartás Budapest, 1974. 14—15. pont — 4. Ordo Lectionum Missae. Róma, 1981. a bevezető magyar fordítása készül — 5. Ordo Initiationis Christianae Adulorum. Róma, 1972; egy része magyar fordításban megtalálható: Ordo Baptismi Parvulorum, Bp., 1973, 231—260. o. — 6. Bűnbocsánat és Oltáriszentség, Budapest, 1976. 256—263.

Verbényi István

A TEOLÓGIA 1985. ÉVI TÉMÁI: A SZENTSÉGEK TEOLÓGIÁJA ÉS LEKIPÁSZTORI GYAKORLATA „AZ ÜDVÖSSÉG JELEI” CÍMEN — 1. KERESZTSÉG — BÉRMÁLÁS — 2. EUKARISZTIA — 3. BŰNBÁNAT SZENTSÉGE, BETEGEK SZENTSÉGE — 4. AZ EGYHÁZI REND ÉS A HÁZASSÁG

A KÖZREMŰKÖDNI KÍVÁNÓK SZÍVES JELENTKEZÉSÉT MIELŐBB VÁRJUK.

Szerk.

Számunk írói:

Belon Gellért püspök, Jánoshalma — *Boda László*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — *Bozóky Éva* író, Budapest — *Cselényi István Gábor* paróchus, Nyírszőlős — *Diószegi László* lelkész, Budapest — *Gál Ferenc*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — *Gots, Anton*, a linzi egyházmegye betegpasztorációjának vezetője, Ausztria — *Gyulay Endre* plébános, Szeged — *Hajnal György* lelkész, Budapest — *Hetényi János* plébános, Sopron — *Hétényi Varga Károly* tanár, Komló — *S. Huszár Éva* számítógépes rendszerszervező, Budapest — *Paleta Éva*, Budapest — *Seprődi Éva*, Budapest — *Simándi Ágnes*, Budapest — *Széll Margit* tanár, szerkesztő, Budapest — *Verbényi István*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia megbízott előadója, prefektus, Budapest

SOMMAIRE

ETUDES

GELLÉRT BELON: Le service vu par Jésus

FERENC GÁL: Service et liberté

LÁSZLÓ BODA: Assumer le service dans la charité

MARGIT SZÉLL: Notre témoignage rendu à l'amour du Christ

ANDRÁS SZENNAY: Amour fraternel — service fraternel

ENTRETIEN DE „TEOLÓGIA" AVEC DR. ANTON GOTS,
RAPPORTEUR RESPONSABLE POUR LA PASTORALE DES MALADES
DANS DIOCÈSE LINZ

L'école de l'amour du prochain (*Éva S. Huszár*)

PERSPECTIVES

Asil pour les persecutés (*Károly Hetényi Varga*)

Les ambassadrices de la miséricorde (Le service des femmes dans l'Eglise des premiers siècles) (*Éva Bozóky*)

Le service des jeunes (*László Diószegi*)

Les personnes âgées prêtes à servir (*Éva Paleta*)

Servir en servant d'exemple (*Éva Seprődi*)

Fête de la Nativité conservée dans le Fragment dit de Königsberg (*János Hetényi*)

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

La diaconie de l'Eglise (*István Gábor Cselényi*)

Nostalgie ou service de charité (*Endre Gyulay*)

La charité est inventive (*György Hajnal*)

Réflexions sur le pastoral des infirmes (*Ágnes Simándi*)

Modifications liturgiques dans le Code de droit ecclésial (*István Verbényi*)

GELLÉRT BELON: Der Dienst wie ihn Jesus sieht
 FERENC GÁL: Dienst und Freiheit
 LÁSZLÓ BODA: Dienst annehmen aus Liebe
 MARGIT SZÉLL: Unser Zeugnis von der Liebe Christi
 ANDRÁS SZENNAY: Brüderliebe — Brüderdienst

GESPRÄCH DER „TEOLÓGIA“ MIT DR. ANTON GOTS,
 REFERENT FÜR KRANKENPASTORAL DER DIOZESE LINZ

Die Schule der Nächstenliebe (*Éva S. Huszár*)

UMSCHAU

Obdach für die Verfolgten (*Károly Hetényi Varga*)
 Die Gesandten der Barmherzigkeit (Kirchlicher Dienst der Frauen in den
 ersten Jahrhunderten) (*Éva Bozóky*)
 Der Dienst der jungen Leute (*László Diószegi*)
 Alte Leute zum Dienst bereit (*Éva Paleta*)
 Der Dienst des Beispielgebens (*Éva Seprődi*)
 Weihnachten im Fragment von Königsberg (*János Hetényi*)

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

Diakonie der Kirche (*István Gábor Cselényi*)
 Nostalgie oder Caritas? (*Endre Gyulay*)
 Die Liebe ist erfinderisch (*György Hajnal*)
 Gedanken über die Seelsorge der Körperbehinderten (*Ágnes Simándi*)
 Liturgische Änderungen im kirchlichen Gesetzbuch (*István Verbényi*)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. I. 8. (A kéziratokat kizárólag ide kell küldeni.) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András. — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc. — Felelős kiadó: Magyar Ferenc. — Egyházi jóváhagyással. — Előfizetési díj 1 évre 120 Ft. Egyes szám ára: 30 Ft. Előfizetés és egyházi terjesztés a kiadóhivatalban. Utcai árusítás a Posta Központi Hírlap-irodánál. — Csekk számla szám: 324—VII—1. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

Készült: 84 2707 Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Danóczy Balázs

Index szám
25 821

ISSN 0133—1779